

RAPORT KOŃCOWY

Monitorowanie i ewaluacja
Specjalistycznych Centrów Wspierających
Edukację Włączającą (SCWEW)

RAPORT KOŃCOWY

Monitorowanie i ewaluacja

Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW)

WYKONAWCA:

EDUSENS RAFAŁ OTRĘBA

ZESPÓŁ W SKŁADZIE:

BEATA CIĘŻKA, INDIRA LACHOWICZ, TOMASZ KASPRZAK

Autorzy

Beata Ciężka, Indira Lachowicz, Tomasz Kasprzak

Redakcja merytoryczna

Zespół ekspertów projektu *Opracowanie Modelu funkcjonowanie SCWEW*

Redakcja językowa i korekta

Editio

Redakcja techniczna i skład

Editio

Projekt okładki, layout

Editio

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Warszawa 2023

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach licencji

Creative Commons Uznanie Autorstwa – Użycie Niekomercyjne (CC BY-NC)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/pl/>

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

tel. 22 345 37 00

www.ore.edu.pl

Publikacja opracowana w ramach realizacji projektu
Opracowanie modelu funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą,
współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	7
2. Przedmiot ewaluacji - Model SCWEW	10
3. Informacja o celach i realizacji badania	17
3.1. Szczegółowa organizacja badań końcowych (III etap badań)	21
4. Wyniki ewaluacji	23
4.1. Trafność modelu funkcjonowania SCWEW	23
4.2. Efektywność organizacji i działania SCWEW	34
4.3. Skuteczność realizacji zadań SCWEW	41
4.4. Efektywność współpracy SCWEW z przedszkolami/szkolami ogólnodostępnymi	48
4.5. Adekwatność zakresu wsparcia doradczo-szkoleniowego do potrzeb grupy docelowej	52
4.6. Skuteczność wsparcia udzielanego przez SCWEW przedszkolom/szkołom ogólnodostępnym	61
4.7. Skuteczność działań SCWEW w zakresie konsolidacji środowiska lokalnego na rzecz edukacji włączającej	66
4.8. Funkcjonalność wypożyczalni	70
5. Rekomendacje dla docelowego Modelu SCWEW	76
6. Monitorowanie i ewaluacja SCWEW (propozycja rozwiązań)	79
6.1. Procedury monitorowania i ewaluacji SCWEW	79
6.2. Metody i narzędzia do monitorowania i ewaluacji SCWEW	81
6.3. Propozycja kryteriów zapewniania jakości SCWEW	84
7. Wyniki badań jakościowych	86
7.1. Wyniki wywiadów grupowych	86
7.2. Wyniki analizy danych zastanych	108
Spis Tabel	125

1. Wstęp

Raport końcowy prezentuje wyniki monitorowania i ewaluacji Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW) oraz stanowi trzeci raport sporządzony w ramach badań ewaluacyjnych prowadzonych w okresie maj 2022–maj 2023.

I etap badań¹ był prowadzony od 05.05.2022 r. do 30.06.2022 r. Dane pozyskano poprzez użycie kwestionariuszy ankiety, które zostały wypełnione przez liderów 23 SCWEW ze wsparciem innych członków zespołu. W tym czasie badano również trzy wybrane SCWEW (SCWEW w Białymstoku, SCWEW w Olsztynie, SCWEW w powiecie wołowskim²), prowadząc wywiady fokusowe z kadrami i z przedstawicielami otoczenia SCWEW (łącznie sześć wywiadów grupowych).

II etap badań³ był realizowany od 20.02.2023 r. do 9.03.2023 r. Badania prowadzono z użyciem kwestionariuszy ankiet. Łącznie zebrano dane z 8543 ankiet, realizując badania w siedmiu różnych grupach respondentów, tj.

- uczniowie szkół podstawowych ogólnodostępnych korzystających ze wsparcia SCWEW,
- uczniowie szkół ponadpodstawowych ogólnodostępnych korzystających ze wsparcia SCWEW,
- rodzice,
- nauczyciele przedszkoli/szkół ogólnodostępnych korzystających ze wsparcia SCWEW,
- nauczyciele specjaliści przedszkoli/szkół ogólnodostępnych korzystających ze wsparcia SCWEW,
- pracownicy niepedagogiczni przedszkoli/szkół ogólnodostępnych korzystających ze wsparcia SCWEW,
- dyrektorzy przedszkoli/szkół ogólnodostępnych korzystających ze wsparcia SCWEW.

1 Szczegółową organizację oraz wyniki I etapu badań zaprezentowano w dokumencie: *RAPORT CZĄSTKOWY, Monitorowanie i ewaluacja Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW). Raport dla Ośrodka Rozwoju Edukacji*, Warszawa, wrzesień 2022.

2 Dobór trzech SCWEW i samych wywiadów fokusowych miał charakter celowy. Kryteriami doboru były kryterium terytorialne oraz typ organu prowadzącego. W doborze uwzględniono takie organy prowadzące jak miasta, powiaty, organizacja pozarządowa. Otoczenie SCWEW reprezentowali przedstawiciele instytucji współpracujących z SCWEW i stanowiących jego otoczenie społeczno-organizacyjne: nauczyciele oraz dyrektorzy korzystający ze wsparcia SCWEW, przedstawiciele placówek doskonalenia nauczycieli, przedstawiciele kuratorium oświaty, przedstawiciele poradni psychologiczno-pedagogicznej i przedstawiciele organizacji pozarządowych.

3 Szczegółową organizację oraz wyniki II etapu badań zaprezentowano w dokumencie: *II RAPORT CZĄSTKOWY, Monitorowanie i ewaluacja Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW). Raport dla Ośrodka Rozwoju Edukacji*, Warszawa, kwiecień 2023.

III etap badań (badania końcowe) był prowadzony od 17.04.2023 r. do 09.05.2023 r. Badania zrealizowano z użyciem kwestionariuszy ankiet oraz poprzez prowadzenie wywiadów fokusowych. W tym czasie prowadzono także analizę źródeł zastanych (sprawozdań SCWEW).

Badaniem ankietowym objęto:

- personel SCWEW:
 - a. eksperta ds. edukacji włączającej,
 - b. eksperta ds. technologii wspomagających,
 - c. eksperta ds. informacji i ewaluacji,
 - d. nauczyciela/ki z kwalifikacjami w zakresie pedagogiki specjalnej lub resocjalizacji lub socjoterapii,
 - e. specjalistów;
- koordynatorów ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW;
- przedstawicieli organów prowadzących SCWEW;
- przedstawicieli organów prowadzących przedszkola/szkoły ogólnodostępne.

Zebrano łącznie dane z 306 ankiet.

Wywiady fokusowe prowadzono na III etapie badań z:

- 23 liderami SCWEW poprzez zorganizowanie czterech wywiadów grupowych;
- przedstawicielami środowisk szkolnych objętych wsparciem SCWEW tj. przedszkola, szkoły podstawowe, szkoły ponadpodstawowe – licea, szkoły branżowe/technika (łącznie cztery wywiady grupowe),
- otoczeniem SCWEW: ośrodki doskonalenia nauczycieli, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, biblioteki pedagogiczne, organy prowadzące, pozostali partnerzy (łącznie pięć wywiadów grupowych).

Analiza źródeł zastanych polegała na zebraniu danych ze sprawozdań 23 SCWEW, przedkładanych przez każdy SCWEW Ośrodkowi Rozwoju Edukacji⁴.

Raport podsumowuje wyniki ewaluacji obejmującej następujące kryteria:

- trafność modelu funkcjonowania SCWEW,
- efektywność organizacja i działanie SCWEW,
- skuteczność realizacji zadań SCWEW,
- efektywność współpracy SCWEW z przedszkolami /szkołami ogólnodostępnymi,
- adekwatność zakresu wsparcia doradczo-szkoleniowego do potrzeb grupy docelowej,
- skuteczność wsparcia udzielanego przez SCWEW przedszkolom /szkołom ogólnodostępnym,

⁴ Zespół badawczy przeanalizował problemy, które zostały opisane przez poszczególne SCWEW na każdym etapie realizacji projektu pilotażowego, a wyniki analizy zaprezentowano w pkt. 7.2 niniejszego opracowania.

- skuteczność działań SCWEW w zakresie konsolidacji środowiska lokalnego na rzecz edukacji włączającej,
- funkcjonalność wypożyczalni.

Oprócz wyników badań ewaluacyjnych w raporcie zaprezentowano również: rekomendacje dla docelowego Modelu SCWEW, propozycję procedury oraz narzędzi do monitorowania i ewaluacji SCWEW, kryteria zapewniania jakości SCWEW.

Osobny dokument, stanowiący załącznik do niniejszego raportu, prezentuje podsumowanie statystyk badań ankietowych zrealizowanych podczas ewaluacji końcowej. Statystyki obejmują zestawienie wyników pytań zamkniętych. Z uwagi na fakt, że większość pytań zamkniętych w zrealizowanych badaniach ankietowych była pogłębiona pytaniami otwartymi – raport statystyczny prezentuje również wyniki jakościowe stanowiące uzupełnienie i pogłębienie wątków poruszanych w pytaniach zamkniętych.

2. Przedmiot ewaluacji – Model SCWEW⁵

Kluczowym dokumentem opisującym przedmiot ewaluacji jest publikacja „Model funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW)” (ORE 2021), zwany dalej „Modelem SCWEW”. Model SCWEW został opracowany przez zespół projektu „Opracowanie modelu funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW)” pod kierunkiem Agnieszki Pietryki. Ponadto analiza opiera się na wynikach badania „Analiza praktyki szkolnej i charakterystyka szkoły efektywnie realizującej edukację włączającą w praktyce”⁶ oraz danych, informacjach prezentowanych na stronach internetowych ORE, poszczególnych SCWEW oraz organów prowadzących.

Model SCWEW to zgodnie z założeniami „propozycja systemowego rozwiązania w zakresie doskonalenia jakości edukacji włączającej”.

W ramach realizowanego przez Ośrodek Rozwoju Edukacji projektu pozakonkursowego „Opracowanie modelu funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą” powstały założenia oraz zasady funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą, wytonionych w ramach procedury przyznawania grantów.

Na stronie ORE można przeczytać, że przedmiotem projektu „Pilotażowe wdrożenie modelu Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW)” jest wypracowanie rozwiązań służących wspieraniu pracy szkół w zakresie zapewnienia optymalnych warunków rozwoju wszystkich uczniów oraz że „działania wspierające pracę nauczycieli i specjalistów szkół ogólnodostępnych w zakresie pracy z uczniem ze zróżnicowanymi potrzebami są początkiem uruchomienia odpowiedniego wsparcia w jednostce systemu oświaty”⁷. Istotnym elementem budowanego systemu wsparcia mają być nowo tworzone instytucje – Specjalistyczne Centra Wspierające Edukację Włączającą (SCWEW) – podmioty powstające na podstawie szkół i placówek specjalnych. Ich zasadniczym celem ma być wspieranie szkół ogólnodostępnych i podnoszenie jakości edukacji włączającej.

W ramach Modelu SCWEW przedstawiono zarówno słownik pojęć, podstawy teoretyczne edukacji włączającej, założenia teoretyczno-praktyczne modelu funkcjonowania SCWEW, podstawy prawne, jak i założenia pilotażowego wdrożenia oraz weryfikacji Modelu SCWEW⁸.

⁵ Poniższy opis Modelu został zawarty w Raporcie Wstępnym.

⁶ Z. Gajdzica et al., *Analiza praktyki szkolnej i charakterystyka szkoły efektywnie realizującej edukację włączającą w praktyce – raport z badań*. MeiN, Warszawa 2021.

⁷ <https://www.ore.edu.pl/2020/01/pilotazowe-wdrozenie-modelu-specjalistycznych-centrow-wspierajacych-edukacje-wlaczajaca-scwew/> [dostęp: 12.12.2023].

⁸ Zob. *Model funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW)*, ORE, 2021.

Co ważne, Model SCWEW wychodzi od analizy samego pojęcia edukacji włączającej, rozwoju tego pojęcia – przejście od systemowej segregacji, poprzez integrację, aż do włączenia. Cytowana publikacja przedstawia poszczególne pojęcia i kategorie z nią związane. Autorzy Modelu zresztą w kolejnych częściach publikacji, prezentując sam model SCWEW, odnoszą się do ustaleń teoretycznych związanych z edukacją włączającą – projektowane SCWEW jako istotne elementy systemu edukacji umożliwią, z wykorzystaniem doświadczenia praktyków-nauczycieli i specjalistów przedszkoli specjalnych, szkół specjalnych i placówek specjalnych, efektywniejsze i na większą skalę prowadzone działania w zakresie inkluzji społecznej osób ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi⁹. Myśląc o skali i systemowości działań, warto pamiętać, że docelowo mają powstać SCWEW w każdym powiecie.

W Modelu funkcjonowania SCWEW przyjęto następującą definicję SCWEW i obszaru jego działania:

Specjalistyczne Centrum Wspierające Edukację Włączającą (SCWEW) to specjalistyczny zespół działający w przedszkolu specjalnym/szkole specjalnej/placówce specjalnej – prowadzącej działalność edukacyjną – oraz korzystający z jej zasobów kadrowych i merytorycznych, a także zasobów zewnętrznych, tj. innych podmiotów. Celem SCWEW jest udzielanie wsparcia przedszkolom i szkołom ogólnodostępnym w zakresie doskonalenia kompetencji kadry – zapewnienia wszystkim dzieciom/uczniom możliwości pełnego rozwoju, wykorzystaniem oferty edukacyjnej na każdym etapie kształcenia, uwzględniającej ich indywidualne potrzeby i możliwości. Podejmowane działania w perspektywie długofalowej mają służyć wspieraniu przedszkola/szkoły w celu zapewnienia wysokiej jakości edukacji dla wszystkich, a w szerszej – budować zasady społeczeństwa włączającego¹⁰.

W założeniach Modelu ściśle określona jest kadra i rodzaj wsparcia udzielanego przedszkolom i szkołom ogólnodostępnym. Na kadrę SCWEW składa się:

- lider;
- ekspert ds. edukacji włączającej;
- ekspert ds. technologii wspomagających (odpowiedzialny za wypożyczalnię);
- ekspert ds. informacji i ewaluacji;
- specjaliści i nauczyciele (z kwalifikacjami w zakresie pedagogiki specjalnej i/lub resocjalizacji i/lub socjoterapii oraz inni specjaliści zgodnie z potrzebami przedszkoli i szkół ogólnodostępnych objętych wsparciem).

⁹ Ibidem, s. 22.

¹⁰ Ibidem, s. 45.

Rodzaje wsparcia udzielane ogólnodostępnym przedszkolom i szkołom to:

- działalność szkoleniowo-doradcza (zasadniczy element wsparcia);
- działalność związana z wyposażeniem dzieci/uczniów oraz osób uczestniczących w kształceniu ustawicznym w sprzęt specjalistyczny, materiały edukacyjne i ćwiczeniowe oraz dostosowane podręczniki lub dobór sprzętu;
- działalność informacyjna i promocyjna związana z budowaniem przyjaznego środowiska dla edukacji włączającej;
- współpraca z innymi partnerami w celu wymiany doświadczeń oraz koordynacji i spójności działań.

W zakresie działań związanych z wyposażeniem dzieci/uczniów oraz osób uczestniczących w kształceniu ustawicznym sprzęt specjalistyczny SCWEW w ramach modelu uruchamiają wypożyczalnie zaopatrzone w specjalistyczny sprzęt, dostępny w dwóch wariantach:

- wariant podstawowy (koszyk 1): sprzęt uniwersalny odpowiadający potrzebom szkoły ogólnodostępnej, dziecka/ucznia/słuchacza;
- wariant poszerzony (koszyk 2): sprzęt wyspecjalizowany odpowiadający potrzebom szkoły ogólnodostępnej, dziecka/ucznia/słuchacza.

W samym Modelu SCWEW podkreśla się pracę z klasą/grupą o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych, natomiast w przypadku uczniów – indywidualne potrzeby w zakresie edukacji. Jeżeli chodzi o zasady tworzenia pilotażowych SCWEW, opierając się na dokumentach projektowych, wskazano wybrane niepełnosprawności – SCWEW był zobligowany w taki sposób dobrać przedszkola i szkoły ogólnodostępne, aby zrealizować wsparcie dla poszczególnych grup potrzeb, do których należą:

1. dysfunkcja wzroku,
2. dysfunkcja słuchu,
3. zaburzenia ze spektrum autyzmu (ASD),
4. potrzeby komunikacji wspomagającej i alternatywnej (AAC),
5. trudności w zachowaniu i funkcjonowaniu społecznym,
6. zaburzenia psychiczne,
7. niepełnosprawność ruchowa,
8. niepełnosprawność intelektualna.

W ramach projektu „Pilotażowe wdrożenie modelu Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW)” początkowo zakładano utworzenie 16 pilotażowych SCWEW – po jednym w każdym województwie. Obecnie działają 23 SCWEW usytuowane w 13 województwach:

1. SCWEW w Bartoszycach (Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym im. Kawalerów Maltańskich w Bartoszycach), woj. warmińsko-mazurskie.
2. SCWEW w Olsztynie (Zespół Placówek Edukacyjnych Szkoła Podstawowa nr 4 Specjalna dla Dzieci z Autyzmem i Niepełnosprawnościami Sprzężonymi w Olsztynie), woj. warmińsko-mazurskie.
3. SCWEW w Kaliszu (Szkoła Podstawowa Specjalna nr 19 w Kaliszu), woj. wielkopolskie.
4. SCWEW w Sieradzu (Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Sieradzu), woj. łódzkie.
5. SCWEW w Łodzi (Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 6 im. mjr. Hieronima Baranowskiego w Łodzi), woj. łódzkie.
6. SCWEW w Krakowie (Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy pn. „Centrum Autyzmu i Całościowych Zaburzeń Rozwojowych” w Krakowie), woj. małopolskie.
7. SCWEW w Lublinie (Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnych im. Prof. Zofii Sękowskiej w Lublinie), woj. lubelskie.
8. SCWEW w Powiecie Łęczyckim (Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Pogłębokiem), woj. lubelskie.
9. SCWEW w Powiecie Świdnickim (Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Henryka Sienkiewicza w Świdniku), woj. lubelskie.
10. SCWEW we Wrocławiu (Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr10 im. Janusza Korczaka we Wrocławiu), woj. dolnośląskie.
11. SCWEW w Powiecie Wołowskim (Zespół Placówek Resocjalizacyjnych w Brzegu Dolnym), woj. dolnośląskie.
12. SCWEW w Węgrowie (Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Węgrowie), woj. mazowieckie.
13. SCWEW w Laskach (Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci Niewidomych im. Róży Czackiej w Laskach), woj. Mazowieckie.
14. SCWEW w Sierpcu (Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Sierpcu), woj. mazowieckie.
15. SCWEW w Łomiankach (Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii w Łomiankach), woj. mazowieckie.
16. SCWEW w Toruniu (Zespół Szkół nr 26 w Toruniu), woj. kujawsko-pomorskie.
17. SCWEW w Bydgoszczy (Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 3 im. Marii Grzegorzewskiej w Bydgoszczy), woj. kujawsko-pomorskie.
18. SCWEW w Nowym Dworze Gdańskim (Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Ireny Sendlerowej w Nowym Dworze Gdańskim), woj. pomorskie.
19. SCWEW w Ropczycach (Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Ropczycach), woj. podkarpackie.
20. SCWEW w Sosnowcu (Zespół Szkół Specjalnych nr 4 w Sosnowcu), woj. śląskie.

21. SCWEW w Gmina Miasto Częstochowa (Zespół Szkół Specjalnych nr 23 im. Janusza Korczaka w Częstochowie), woj. śląskie.
22. SCWEW w Skarżysku-Kamienniej (Zespół Placówek Edukacyjno-Wychowawczych w Skarżysku-Kamienniej), woj. świętokrzyskie.
23. SCWEW w Białymstoku (Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Waldemara Kikolskiego w Białymstoku), woj. podlaskie.

Już samo usytuowanie geograficzne SCWEW pokazuje, że są regiony w Polsce, gdzie tych podmiotów jest kilka (najwięcej w województwie mazowieckim – cztery, w lubelskim – trzy). W pozostałych województwach po jednym, dwóch SCWEW. Natomiast nie powstały żadne SCWEW w takich województwach jak: opolskie, lubuskie, zachodniopomorskie.

Przyjrzyjmy się liczbie oraz typowi ogólnodostępnych przedszkoli i szkół, z których część zespołu współpracuje z poszczególnymi SCWEW:

1. SCWEW w Bartoszycach (6 placówek: przedszkole, zespół szkolno-przedszkolny, 2 szkoły podstawowe, liceum ogólnokształcące, zespół szkół ponadpodstawowych).
2. SCWEW w Olsztynie (7 placówek: przedszkole, 4 szkoły podstawowe, liceum ogólnokształcące, szkoła branżowa).
3. SCWEW w Kaliszu (9 placówek: przedszkole, 4 szkoły podstawowe, liceum ogólnokształcące, 2 technika, szkoła branżowa).
4. SCWEW w Sieradzu (6 placówek: przedszkole, szkoła podstawowa, 2 licea ogólnokształcące, 2 szkoły branżowe).
5. SCWEW w Łodzi (7 placówek: 2 przedszkola, 2 szkoły podstawowe, liceum ogólnokształcące, zespół szkół zawodowych, zespół szkół ponadpodstawowych).
6. SCWEW w Krakowie (5 placówek: przedszkole, 2 szkoły podstawowe, liceum ogólnokształcące, technikum, szkoła policealna).
7. SCWEW w Lublinie (6 placówek: przedszkole, 3 szkoły podstawowe, liceum ogólnokształcące, technikum).
8. SCWEW w Powiecie Łęczyckim (6 placówek: przedszkole, szkoła podstawowa, liceum ogólnokształcące, 3 technika).
9. SCWEW w Powiecie Świdnickim (8 placówek: przedszkole integracyjne, 4 szkoły podstawowe, technikum, szkoła branżowa I stopnia, liceum ogólnokształcące).
10. SCWEW we Wrocławiu (5 placówek: przedszkole, szkoła podstawowa, liceum ogólnokształcące, szkoła branżowa, technikum).
11. SCWEW w Powiecie Wołowskim (9 placówek: przedszkole, 6 szkół podstawowych, 2 zespoły szkół zawodowych).
12. SCWEW w Węgrowie (10 placówek: 3 przedszkola, 4 szkoły podstawowe, liceum ogólnokształcące, technikum, szkoła branżowa).

13. SCWEW w Laskach (7 placówek: 2 przedszkola, 3 szkoły podstawowe – w tym jedna niepubliczna, liceum ogólnokształcące, technikum).
14. SCWEW w Sierpcu (5 placówek: przedszkole, 2 szkoły podstawowe, liceum ogólnokształcące, technikum).
15. SCWEW w Łomiankach (5 placówek: przedszkole, 2 szkoły podstawowe, zespół szkół, liceum ogólnokształcące).
16. SCWEW w Toruniu (7 placówek: przedszkole, 3 szkoły podstawowe, liceum ogólnokształcące, szkoła branżowa, szkoła dla dorosłych).
17. SCWEW w Bydgoszczy (8 placówek: 2 przedszkola, 3 szkoły podstawowe, liceum ogólnokształcące, technikum, szkoła branżowa).
18. SCWEW w Nowym Dworze Gdańskim (7 placówek: 2 szkoły podstawowe, 2 zespoły szkolno-przedszkolne, 2 zespoły szkół, liceum ogólnokształcące).
19. SCWEW w Ropczycach (7 placówek: przedszkole, 2 szkoły podstawowe, liceum ogólnokształcące, 2 szkoły branżowe, technikum).
20. SCWEW w Sosnowcu (5 placówek: przedszkole, 2 szkoły podstawowe, liceum ogólnokształcące, technikum).
21. SCWEW w Gmina Miasto Częstochowa (6 placówek: przedszkole, zespół szkolno-przedszkolny, szkoła podstawowa, zespół szkół technicznych, zespół szkół zawodowych, liceum ogólnokształcące).
22. SCWEW w Skarżysku-Kamiennej (9 placówek: 3 przedszkola, 3 szkoły podstawowe, szkoła branżowa, liceum ogólnokształcące, technikum).
23. SCWEW w Białymstoku (10 placówek: 2 przedszkola, 3 szkoły podstawowe, liceum ogólnokształcące, technikum, 3 zespoły szkół zawodowych).

Tabela 1. Liczby i typy ogólnodostępnych przedszkoli i szkół, z którymi współpracują poszczególne SCWEW.

Nazwa	Liczba	Przedszkole	Zespół szkolno-przedszkolny	Szkoła Podstawowa	Szkoła branżowa I stopnia	Technikum	Liceum	Zespół szkół zawodowych/ ponadpodstawowych	Szkoła policealna/dla dorosłych
SCWEW w Olsztynie	7	1		4	1		1		
SCWEW w Bartoszychach	6	1	1	2			1	1	
SCWEW w Kaliszu	9	1		4	1	2	1		
SCWEW w Sieradzu	6	1		1	2		2		
SCWEW w Łodzi	7	2		2			1	2	
SCWEW w Krakowie	5	1		2		1	1		1
SCWEW w Lublinie	6	1		3		1	1		
SCWEW w Powiecie Łęczyckim	6	1		1		3	1		
SCWEW w Powiecie Świdnickim	8		1	4	1	1	1		
SCWEW we Wrocławiu	5	1		1	1	1	1		
SCWEW w Powiecie Wołowskim	9	1		6				2	
SCWEW w Węgrowie	10	3		4	1	1	1		
SCWEW w Laskach	7	2		3		1	1		
SCWEW w Sierpcu	7	1		2		1	1		
SCWEW w Łomiankach	5	1		2			1	1	
SCWEW w Toruniu	7	1		3	1		1		1
SCWEW w Bydgoszczy	8	2		3	1	1	1		
SCWEW w Nowym Dworze Gdańskim	7		2	2			1	2	
SCWEW w Ropczycach	7	1		2	1	2	1		
SCWEW w Sosnowcu	5	1		2		1	1		
SCWEW w Gmina Miasto Częstochowa	6	1	1	1			1	2	
SCWEW w Skarżysku-Kamiennej	9	3		3	1	1	1		
SCWEW w Białymstoku	10	2		3		1	1	3	
Suma:	162	29	5	60	11	18	23	13	2

W ramach działania 23 pilotażowych SCWEW wsparto ponad 162 ogólnodostępnych przedszkoli i szkół. Samych wspieranych placówek edukacyjnych jest więcej – w zestawieniu widnieje 13 zespołów szkół ponadpodstawowych i zawodowych oraz 5 zespołów szkolno-przedszkolnych. Najwięcej wsparcia otrzymują szkoły podstawowe (60), przedszkola (29) oraz licea ogólnokształcące (23).

3. Informacja o celach i realizacji badania

Specjalistyczne Centrum Wspierające Edukację Włączającą (SCWEW) to specjalistyczny zespół działający w przedszkolu specjalnym/szkole specjalnej/placówce specjalnej – prowadzącej działalność edukacyjną – oraz korzystający z jej zasobów kadrowych i merytorycznych, a także zasobów zewnętrznych, tj. innych podmiotów¹¹.

Głównym celem SCWEW jest oferowanie wsparcia dla powszechnie dostępnych szkół i przedszkoli, z naciskiem na rozwijanie umiejętności kadry oraz zapewnienie pełnej gamy możliwości rozwoju dla wszystkich dzieci i uczniów. Wsparcie SCWEW zmierza do proponowania uniwersalnych rozwiązań wspomagających proces kształcenia wszystkich uczniów i umożliwiający im rozwój na miarę ich możliwości. W długoterminowej perspektywie działania SCWEW mają na celu wspieranie placówek w zapewnianiu najwyższej jakości edukacji dla wszystkich oraz przyczynianie się do tworzenia społeczeństwa włączającego. Działania SCWEW są adresowane do szerokiego grona odbiorców, czyli:

- kadry kierowniczej przedszkoli i szkół ogólnodostępnych prowadzących kształcenie ogólne i/lub zawodowe;
- nauczycieli, specjalistów, innych pracowników przedszkoli i szkół;
- dzieci i młodzieży oraz ich rodziców/opiekunów prawnych, za pośrednictwem
- przedszkola i szkoły;
- osób dorosłych, pobierających naukę w szkołach policealnych i szkołach dla
- dorosłych, za pośrednictwem szkoły.

Specjalistyczne Centrum Wspierające Edukację Włączającą (SCWEW) staje się w tym kontekście rozwiązaniem organizacyjnym, które tworzy i łączy sieć społeczną ukierunkowaną na wsparcie systemowe dziecka, rodziny, szkoły, zakładając, że bezpośrednim odbiorcą działań SCWEW jest nauczyciel. Wsparcie to odbywa się we współpracy z partnerami wspomagającymi realizację zadań SCWEW, do których zaliczyć należy:

- organy prowadzące szkoły;
- placówki systemu doskonalenia nauczycieli: poradnie psychologiczno-pedagogiczne;
- (PPP), placówki doskonalenia nauczycieli (PDN), biblioteki pedagogiczne (BP);
- ośrodki środowiskowej opieki psychologicznej i psychoterapeutycznej dla dzieci i młodzieży (I poziom referencyjny);
- uczelnie;

¹¹ Ośrodek Rozwoju Edukacji, *Model funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW)*, Warszawa 2021, s. 43.

- kuratoria oświaty (KO);
- pracodawców;
- organizacje pozarządowe;
- szkoły integracyjne, ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, placówki wychowania pozaszkolnego i inne;
- podmioty realizujące działania w projektach;
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON);
- instytucje działające na rzecz dziecka i rodziny¹².

Zespół SCWEW tworzą nauczyciele i specjaliści zatrudnieni w przedszkolach/szkolach/placówkach specjalnych oraz nauczyciele i specjaliści zatrudniani do realizacji celów SCWEW, a także inne osoby pełniące funkcje wynikające z zadań SCWEW, w tym koordynator ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW w przedszkolu lub szkole ogólnodostępnej. W modelu SCWEW zaproponowano następujące funkcje:

- lidera SCWEW,
- eksperta ds. edukacji włączającej,
- eksperta ds. technologii wspomagających,
- eksperta ds. informacji i ewaluacji,
- nauczycieli z kwalifikacjami w zakresie pedagogiki specjalnej i/lub resocjalizacji i/lub socjoterapii,
- specjalistów,
- koordynatora ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW.

Prezentowane w raporcie wyniki badań objęły szerokie spektrum respondentów, tj. zespół SCWEW, kadrę zarządzającą oraz kadrę pedagogiczną i niepedagogiczną, rodziców/opiekunów prawnych i dzieci/uczniów przedszkoli/szkół ogólnodostępnych, objętych wsparciem SCWEW, jak również otoczenie SCWEW.

Spojrzenie na pracę SCWEW z perspektywy różnych grup respondentów wsparte zostało dodatkowo różnorodnymi metodami badawczymi. Triangulacja badań umożliwiła wielostronne poznanie SCWEW, ujmując go z różnych perspektyw oraz realizację celów monitorowania i ewaluacji SCWEW, do których zaliczono:

- sprawdzenie i weryfikację Modelu funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW);
- opracowanie/sformułowanie rekomendacji dla docelowego modelu SCWEW;
- opracowanie procedur oraz narzędzi do monitorowania i ewaluacji SCWEW;

¹² Ośrodek Rozwoju Edukacji, *Model funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW)*, Warszawa 2021, s. 57.

- opracowanie kryteriów zapewniania jakości SCWEW.

Ewaluację przeprowadzono w zakresie następujących kryteriów ewaluacyjnych i pytań badawczych:

1. Trafność modelu funkcjonowania SCWEW

- 1.1. Jak powinien funkcjonować SCWEW opisany w Modelu przy uwzględnieniu doświadczenia pilotażu?
- 1.2. W jakim zakresie model wymaga modyfikacji?
- 1.3. W jakim stopniu zaproponowane w Modelu założenia są możliwe do realizacji przy uwzględnieniu doświadczenia pilotażu?
- 1.4. Jaka jest rola SCWEW w procesie budowania klimatu edukacji włączającej?

2. Efektywność organizacja i działanie SCWEW

- 2.1. Jakimi zasobami powinno dysponować SCWEW, aby mogło realizować stawiane przed nimi cele?
- 2.2. W jaki sposób prowadzona jest ewaluacja efektywności udzielanego wsparcia?
- 2.3. Jakie były powody zatrudnienia ekspertów zewnętrznych do realizacji zadań?
- 2.4. Jakie wsparcie merytoryczne (np. szkoleniowe, mentoringowe) dla kadry SCWEW jest potrzebne do realizacji ich ról/funkcji?
- 2.5. Jakie wymogi formalne i kompetencyjne powinni spełniać członkowie SCWEW?

3. Skuteczność realizacji zadań SCWEW

- 3.1. Realizacja których zadań nie stwarzała problemów, a których sprawiła trudność?
- 3.2. Jakie czynniki ułatwiają, a jakie utrudniają realizację przyjętych w Modelu funkcjonowania SCWEW założeń?

4. Efektywność współpracy SCWEW z przedszkolami/szkołami ogólnodostępnymi

- 4.1. Jakie rozwiązania komunikacyjne były skuteczne we współpracy?
- 4.2. Jakie rozwiązania organizacyjne dot. współpracy sprzyjają realizacji zadań SCWEW?
- 4.3. Jaki wpływ na podnoszenie jakości szkoły/świadomości mają działania realizowane przez SCWEW?
- 4.4. W jaki sposób można zwiększyć efektywność tej współpracy?

5. Adekwatność zakresu wsparcia doradczo-szkoleniowego do potrzeb grupy docelowej

- 5.1. W jaki sposób diagnozowano potrzeby?
- 5.2. Czy wyniki diagnozy są brane pod uwagę podczas planowania kolejnych form wsparcia? W jakim zakresie SCWEW odpowiada na zdiagnozowane potrzeby?
- 5.3. W jakim zakresie oferowane wsparcie SCWEW odpowiadało na potrzeby odbiorców?
- 5.4. Jakie inne rodzaje wsparcia niż zaproponowane w Modelu zostały wykorzystane w realizacji zadań SCWEW?

6. Skuteczność wsparcia udzielanego przez SCWEW przedszkolom/szkołom ogólnodostępnym

6.1. Na jakie formy wsparcia jest największe zapotrzebowanie? Z jakich przyczyn ono wynika?

6.2. Jakie efekty przynosi udzielane wsparcie? Jaki jest zakres osiągniętych efektów w odniesieniu do:

- diagnozy wstępnej i diagnozy pogłębionej oraz metod rozpoznawania potrzeb i możliwości psychofizycznych dzieci/uczniów;
- zintegrowanych działań nauczycieli i specjalistów;
- zakresu i sposobu dostosowania wymagań edukacyjnych, kryteriów i sposobów oceniania;
- zadań realizowanych w ramach udzielania przez przedszkole/szkolę ogólnodostępną pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- korzystania z alternatywnych sposobów i metod komunikacji;
- wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych wspomagających proces uczenia się;
- dostępności środowiska przedszkolnego/szkolnego, w tym uniwersalne projektowanie;
- poziomu zaangażowania w działania na rzecz zróżnicowania potrzeb uczniów u:
 - » kadry pedagogicznej,
 - » kadry niepedagogicznej,
 - » rodziców,
 - » organu prowadzącego,
 - » podmiotów zewnętrznych, w tym NGO.

6.3. Jakie czynniki sprzyjają realizacji edukacji włączającej i budowania społeczeństwa włączającego?

6.4. Kto jest inicjatorem działań na rzecz edukacji włączającej w środowisku lokalnym?

6.5. Co jest największą barierą w prowadzeniu skutecznej edukacji włączającej w szkołach i przedszkolach ogólnodostępnych?

6.6. Jakie działania SCWEW sprzyjają zmniejszaniu barier i wprowadzaniu edukacji włączającej?

6.7. W jaki sposób można wesprzeć SCWEW aby skuteczniej odpowiadały na potrzeby przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w zakresie wsparcia dzieci/uczniów?

7. Skuteczność działań SCWEW w zakresie konsolidacji środowiska lokalnego na rzecz edukacji włączającej

7.1. Z jakimi instytucjami SCWEW podjął współpracę w regionie? Jakie efekty przynosi ta współpraca?

- 7.2. W jakim zakresie udało się zainicjować lub stworzyć lokalną koalicję na rzecz edukacji włączającej? Jakie są efekty działań tej koalicji?
- 7.3. Z jakimi podmiotami współpracowali? Współpraca z jakimi podmiotami byłaby pożądana?
- 7.4. Jak działania SCWEW odbiera społeczność szkolna i lokalna?
- 7.5. Czy działania informacyjno-promocyjne przełożyły się na większą świadomość kwestii inkluzji w edukacji?
- 7.6. Co jest barierą w konsolidacji środowiska lokalnego na rzecz edukacji włączającej?
- 7.7. Co wspiera konsolidację środowiska lokalnego na rzecz edukacji włączającej?

8. Funkcjonalność wypożyczalni

- 8.1. Jakie efekty przynosi uruchomienie i funkcjonowanie wypożyczalni w realizacji zadań nauczycieli przedszkoli/szkół ogólnodostępnych?
- 8.2. Jaka jest przydatność działania wypożyczalni w realizacji zadań nauczycieli przedszkoli/szkół ogólnodostępnych w klasach zróżnicowanych?
- 8.3. Jakie formy działania realizuje wypożyczalnia?
- 8.4. Jakie efekty przynosi współpraca pomiędzy SCWEW (m.in. wymiana sprzętu, pomocy dydaktycznych, współpraca z OWiT)?
- 8.5. W jaki sposób powinna być zorganizowana wypożyczalnia? W jaki sposób powinna funkcjonować wypożyczalnia, z uwzględnieniem zarówno kwestii formalnych, jak również doboru wyposażenia oraz zakresu udzielanego wsparcia, by jak najlepiej mogła odpowiadać na potrzeby środowiska przedszkoli/szkół ogólnodostępnych?

3.1. Szczegółowa organizacja badań końcowych (III etap badań)

Badania ankietowe na potrzeby badań końcowych (III etap badań) zostały zrealizowane z użyciem formularza ankiety przygotowanego w aplikacji służącej do opracowania badań ankietowych on-line (Google Forms). Link do każdej ankiety został przesłany przez wykonawcę badania Ośrodkowi Rozwoju Edukacji. W celu prezentacji założeń niniejszych badań oraz przekazania informacji na temat ram czasowych prowadzonych badań Ośrodek Rozwoju Edukacji zorganizował cykl spotkań z liderami SCWEW oraz organami prowadzącymi SCWEW. Zaproszenie wraz z linkiem do wzięcia udziału w badaniach zostało przesłane do ankietowanych drogą mailową. Ankiety udostępniano respondentom, wykorzystując informacje przekazywane przez liderów SCWEW. W okresie od 17.04.2023 r. do 07.05.2023 r. łącznie zebrano dane z 306 ankiet, prowadząc badania w 9 różnych grupach respondentów:

1. Ankiety dla koordynatorów ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW (100 respondentów);

2. Ankiety dla przedstawicieli:
 - 2.1. organów prowadzących SCWEW (19 respondentów),
 - 2.2. organów prowadzących przedszkola/szkoły ogólnodostępne (25 respondentów);
3. Ankiety dla kadry SCWEW:
 - 3.1. eksperta ds. edukacji włączającej (22 respondentów),
 - 3.2. eksperta ds. technologii wspomagających (21 respondentów),
 - 3.3. eksperta ds. informacji i ewaluacji (23 respondentów),
 - 3.4. nauczyciela/ki z kwalifikacjami w zakresie pedagogiki specjalnej lub resocjalizacji/socjoterapii (28 respondentów),
 - 3.5. specjalistów (68 respondentów)¹³.

Wywiady fokusowe były prowadzone od 26.04.2023 do 09.05.2023 z wykorzystaniem oprogramowania Google Meet. Wywiady prowadzono z:

1. liderami 23 SCWEW (łącznie 4 wywiady grupowe);
2. przedstawicielami środowisk szkolnych objętych wsparciem SCWEW – przedszkola, szkoły podstawowe, szkoły ponadpodstawowe – licea, szkoły branżowe/technika; (łącznie 4 wywiady grupowe w podziale na typy szkół);
3. otoczeniem SCWEW: ośrodki doskonalenia nauczycieli, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, biblioteki pedagogiczne, organy prowadzące, pozostali Partnerzy (łącznie 5 wywiadów grupowych)¹⁴.

¹³ Szczegółowa analiza odpowiedzi respondentów została zawarta w dołączonym raporcie statystycznym.

¹⁴ Szczegółowa organizacja oraz analiza wyników badań fokusowych została zaprezentowana w pkt. 6 przedłożonego raportu.

4. Wyniki ewaluacji

Analiza zebranych danych jakościowych i ilościowych pozwoliła na odniesienie się do założonych kryteriów badawczych wraz z udzieleniem odpowiedzi na pytania kluczowe/badawcze. We wnioskach uwzględniono opinie liderów i zespołu SCWEW, środowisk, do których bezpośrednio skierowane jest wsparcie (kadra kierownicza, nauczyciele, rodzice, uczniowie), a także partnerów czy instytucji współpracujących.

4.1. Trafność modelu funkcjonowania SCWEW

Istotnym kryterium dla weryfikacji modelu SCWEW była jego trafność w kontekście funkcjonowania Modelu, realnych jego założeń, roli w budowaniu klimatu edukacji włączającej oraz możliwych modyfikacji.

Zarówno analiza formularza skierowanego do liderów SCWEW na pierwszym etapie badania, jak i późniejsze badania fokusowe (wywiady z liderami, środowiskiem szkolnym, otoczeniem szkoły) oraz ankiety (zespół SCWEW, dyrektorzy przedszkoli/szkół ogólnodostępnych, nauczyciele, nauczyciele specjaliści, koordynatorzy, rodzice, uczniowie, pracownicy niepedagogiczni, organy prowadzące) potwierdzają, że założenia modelu SCWEW w wysokim stopniu odpowiadają potrzebom uczniów, rodziców oraz nauczycieli z ogólnodostępnych przedszkoli i szkół.

Uczestniczący w badaniach nauczyciele i dyrektorzy podkreślają, że ważnym motywem wchodzenia we współpracę i korzystania z oferty SCWEW były realne trudności i wyzwania, na jakie natrafiają nauczyciele w szkołach ogólnodostępnych. Podczas wywiadów w ramach studium przypadku w pierwszym etapie badania pojawiały się następujące wypowiedzi [FGI, Partner, SP]: „Spotykamy się od dłuższego czasu z tym problemem, bo pojawiają się dzieci z niepełnosprawnościami i jest ich w naszych szkołach coraz więcej”. Ten stan rzeczy potwierdzały kolejne fazy badania. W ramach wywiadów grupowych z liderami SCWEW [FGI, Lider, SCWEW], w końcowej fazie badania, liderzy wskazywali na wyzwania, jakimi były ogromne potrzeby w szkołach: „Z przerażeniem zobaczyliśmy że mamy ogromną grupę uczniów w 70–80% wymagających wsparcia, a na początku myśleliśmy, że będziemy wspierać po kilka osób”. Uczniowie wymagający wsparcia to obok osób z niepełnosprawnościami uczniowie w kryzysie psychicznym, na co wskazują również analizy sprawozdań przygotowanych przez SCWEW.

Wnioski płynące z doświadczeń pilotażowych wskazują na zasadność stosowania Modelu funkcjonowania SCWEW. Wymiana doświadczeń, wzbogacenie wiedzy, współpraca między placówkami i uwzględnianie indywidualnych potrzeb uczniów w zróżnicowanych formach

wsparcia przyczyniają się do efektywnej edukacji i pomocy uczniów z różnymi potrzebami i trudnościami.

Ważnym efektem realizacji projektu i prowadzenia działań przez SCWEW jest budowanie współpracy, weryfikację doświadczeń przedstawicieli szkolnictwa specjalnego oraz przedszkoli i szkół ogólnodostępnych. Trafnie ujęła to jedna z liderek SCWEW [FGI, Lider, SCWEW]: to „pokazało że placówki specjalne to specjaliści, to jakość, to dobre kształcenie”.

Wymiana doświadczeń między nauczycielami z przedszkoli i szkół ogólnodostępnych a nauczycielami szkół specjalnych w ramach pilotażowych działań SCWEW przyczyniła się do budowania relacji i poprawy współpracy. Nauczyciele chętniej prowadzą otwarte zajęcia, a także potrafią precyzyjnie określić swoje potrzeby i skorzystać ze wsparcia specjalistów SCWEW. Ta wymiana wiedzy i doświadczeń pozwala nauczycielom lepiej zrozumieć potrzeby uczniów z różnymi trudnościami, a dzięki temu lepiej im sprostać. Jednocześnie wysoce oceniana superwizja sprawiła, że (choć na początku budziła niepewność, obawy ze względu na małą popularność tego narzędzia w codziennej pracy szkół) nauczyciele podnosili swoje kompetencje oraz poziom własnej refleksyjności.

W efekcie działań SCWEW nauczyciele wzbogacają wiedzę, nabywają nowe umiejętności, otrzymują wsparcie w rozwiązywaniu trudnych sytuacji, a rodzicom oferuje się większą pomoc w obszarze edukacji swoich dzieci. Działania zespołu SCWEW przyczyniają się również do nawiązywania i zacieśniania współpracy między placówkami. Ułatwiają przepływ informacji, co przyspiesza realizację działań i podejmowanie decyzji. Dzięki temu można skuteczniej koordynować wsparcie dla uczniów, a także szybciej reagować na ich potrzeby.

Badanie objęło szeroka grupę nauczycieli, którzy zgodnie z Modelem są głównymi odbiorcami działań SCWEW. Opinie nauczycieli/ek z kwalifikacjami w zakresie pedagogiki specjalnej, resocjalizacji lub socjoterapii potwierdzają, że model SCWEW pozwala na budowanie środowiska edukacyjnego, które adekwatnie odpowiada na indywidualne potrzeby uczniów. Z perspektywy dyrektorów przedszkoli/szkół ogólnodostępnych biorących udział w badaniu ankietowym działania SCWEW również są wartościowe i dopasowane do potrzeb odbiorców. Otwartość na potrzeby szkół ogólnodostępnych i szacunek dla pracy specjalistów w szkołach specjalnych są kluczowymi elementami tego Modelu, które sprzyjają efektywnej współpracy i lepszemu wsparciu uczniów.

Badania ilościowe pokazują, że odbiorcy działań SCWEW (przedstawiciele szkół i przedszkoli ogólnodostępnych) widzą adekwatność ich działań. Również kadra SCWEW wysoko ocenia stopień (ok. 85% pozytywnych odpowiedzi), w jakim działalność SCWEW odpowiada na potrzeby przedszkoli/szkół ogólnodostępnych związanych z edukacją włączającą. Środowiska szkolne biorące udział w wywiadach grupowych także wskazywały adekwatność działań SCWEW do swoich potrzeb [FGI, Szkoła Podstawowa, Nauczyciel]: „Konsultacje z rodzicami, ale też te superwizje i zajęcia otwarte okazały się w naszej szkole

strzałem w dziesiątkę. Rodzice i nauczyciele mogli porozmawiać o konkretnych dzieciach, dostać pomoc”.

Szczególnie wysoko (średnia ocen w skali od 1 do 5 wynosi 4,5) oceniana jest działalność doradczo-szkoleniowa, która stanowi główny przedmiot współpracy SCWEW z przedszkolami/szkolami ogólnodostępnymi i ich wsparcia. Działalność związana z wyposażeniem dzieci/uczniów oraz osób uczestniczących w kształceniu ustawicznym w sprzęt specjalistyczny, (średnia 4,2) materiały edukacyjne i ćwiczeniowe oraz dostosowane podręczniki również otrzymuje wysoką ocenę (średnia 4,4) Działalność informacyjna i promocyjna związana z budowaniem przyjaznego środowiska dla edukacji włączającej (średnia 4,4) oraz współpraca z innymi partnerami w celu wymiany doświadczeń także są pozytywnie (średnia 4,4) oceniane przez personel SCWEW.

Na podstawie doświadczeń pilotażowych można stwierdzić, że zaproponowane w Modelu założenia są w dużej mierze możliwe do realizacji. Przykłady doświadczeń z pracy pilotażowo działających SCWEW zaprezentowane w sprawozdaniach liderów dla ORE¹⁵ potwierdzają, że ich działania sprzyjają podnoszeniu kompetencji kadry placówek, wywołują pozytywny oddźwięk społeczny i cieszą się dużym zainteresowaniem rodziców. Zdaniem ankietowanych grup (koordynatorzy, zespół SCWEW) najważniejszymi czynnikami ułatwiającymi wdrażanie działań edukacyjnych i wychowawczych są dobra współpraca i komunikacja SCWEW z przedszkolami/szkolami ogólnodostępnymi oraz otwartość na zmiany (ten czynnik szczególnie podkreślony przez ekspertów do spraw edukacji włączającej i ekspertów ds. technologii wspomagających).

Pełna realizacja założeń modelowych też napotyka trudności. Uczestnicy badań fokusowych (partnerzy, przedstawiciele środowiska szkolnego) wskazywali na ich zdaniem zbyt skoncentrowanie się na wsparciu nauczycieli w pracy z dziećmi/uczniami z indywidualnymi potrzebami edukacyjnymi zdiagnozowanymi przez PPP, a w mniejszym stopniu wsparcie dla ogólnie pojętej edukacji włączającej. Ponadto uczestnicy wywiadów wskazali na często za małą liczbę godzin, jaka była przeznaczona na wsparcie rodziców, w stosunku do pojawiających się potrzeb.

Wyzwaniem z perspektywy liderów SCWEW była konieczność realizacji wskaźników założonych w ramach prowadzonego pilotażu. Różne placówki i różni odbiorcy wymagają zróżnicowanego wsparcia, natomiast w pilotażu były założone zestandaryzowane dla wszystkich wskaźników. Ponadto liderzy podkreślali problem związany z, ich zdaniem, niezwykle rozbudowaną sprawozdawczością.

Liderzy SCWEW i pracownicy ODN w wywiadach grupowych podnosili brak monitorowania przez kierownictwo szkoły, wdrożeń przez nauczycieli zdobytych informacji i umiejętności na szkoleniach i lekcjach modelowych. Ponadto badani podkreślali

¹⁵ Dane zebrane w ramach I etapu badań – formularz skierowany do liderów SCWEW.

wyzwanie, jakim była mała elastyczność wymogów projektowych w sytuacji odstępstw od planów wynikających z aktualnych potrzeb przedszkoli/szkół ogólnodostępnych. Ponadto problemem w realizacji była czasami trudność w dostosowaniu czasu pracy specjalistów, na których było duże zapotrzebowanie w szkołach (rodziców i nauczycieli).

Analiza danych odnoszących się do realizacji zadań projektowych (sprawozdania liderów SCWEW przekazywane ORE) wskazuje na wspólne problemy napotkane przez SCWEW ulokowane w różnych miejscowościach. Trudności opisywane w sprawozdaniach przez SCWEW związane były z przyjętymi harmonogramami i planami działań. Mogą być one wskazaniem do dalszych prac nad modelem SCWEW w kontekście rozwiązań systemowych:

Trudności z planowaniem i synchronizacją działań: W kilku SCWEW pojawiły się problemy z harmonogramem i koordynacją działań. Konieczność uwzględnienia zajęć szkolnych, innych obowiązków nauczycieli i dostępności uczniów utrudniała organizację spotkań konsultacyjnych i szkoleń.

Obawy dotyczące jakości edukacji: Nauczyciele i koordynatorzy wyrażali obawy dotyczące jakości edukacji, zwłaszcza ze względu na duże grupy uczniów i brak odpowiednich sal terapeutycznych. Brak możliwości organizacji specjalistycznych terapii ograniczał wsparcie dla uczniów.

Skumulowanie działań w krótkim czasie: Intensywność działań projektowych pokrywała się z okresem przygotowań do nowego roku szkolnego, co generowało dodatkowe obciążenie dla zespołu i utrudniało ich realizację.

Problemy z harmonogramem: Trudności techniczne, ograniczenia czasowe placówek oraz plany lekcji utrudniały tworzenie efektywnego harmonogramu konsultacji i działań.

Problemy z zaangażowaniem rodziców w edukację: Konieczność tworzenia skutecznych programów, kampanii informacyjnych i działań skierowanych do rodzin

Trudności w monitorowaniu postępów projektu SCWEW: Konieczność wprowadzenia systemu monitoringu dla regularnego zbierania danych i oceny wyników. Wszystkie te problemy miały wpływ na efektywność i przebieg projektu, wymagały elastyczności, adaptacji oraz dodatkowych działań ze strony zespołu projektowego.

Zespół SCWEW w ankiecie w pytaniu otwartym uważa, że ich rola w procesie budowania klimatu edukacji włączającej polega na:

- Tworzeniu środowiska, w którym wszyscy uczniowie, bez względu na różnice i indywidualne potrzeby, mają równe szanse w edukacji.
- Zapewnianiu wsparcia i dostosowywaniu działań edukacyjnych i wychowawczych do potrzeb różnorodnych podmiotów szkolnych.
- Budowaniu świadomości społecznej i akceptacji różnorodności w ramach społeczności szkolnej.
- Podnoszeniu kompetencji nauczycieli i pracowników placówek w zakresie edukacji włączającej.

Zdaniem zdecydowanej większości (96–97%) badanych koordynatorów ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW – współpraca ze SCWEW wpłynęła na akceptację działań zwiększających otwarcie na różnorodność i inkluzywność przedszkola/szkoły ogólnodostępnej wśród kadry pedagogicznej, rodziców i dzieci/uczniów, z tym że najbardziej pomocna okazała się dla rodziców, dzieci/uczniów i kadry pedagogicznej (Tabela 1¹⁶).

Tabela 2. Ocena przydatności współpracy ze SCWEW na akceptację działań zwiększających otwarcie na różnorodność i inkluzywność przedszkola/szkoły ogólnodostępnej.

Czy współpraca ze SCWEW wpłynęła na akceptację działań zwiększających otwarcie na różnorodność i inkluzywność przedszkola/szkoły ogólnodostępnej wśród...	Tak	Nie	Średnia ocen na skali od 1 – mało pomocna do 5 – bardzo pomocna)
...kadry pedagogicznej	96%	4%	4,1
...kadry niepedagogicznej	77%	23%	3,7
...rodziców	97%	3%	3,9
...dzieci/uczniów	96%	4%	4,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego z koordynatorami ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW

Koordynatorzy podają, że wśród nauczycieli nastąpił wzrost świadomości i wzrost poziomu wiedzy na temat pracy w klasie z dziećmi o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych – oto przykłady takich wypowiedzi:

(1) Szkolenia i konsultacje wpłynęły na świadomość i wrażliwość nauczycieli. Oferta dla rodziców, uruchomiła wielu z nich do działania, diagnostyki, inicjatywy i otwarcia się na pomoc;

(2) Współpraca ze SCWEW wpłynęła na zwiększenie świadomości kadry pedagogicznej, w zakresie pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami. Poprzez wsparcie SCWEW skierowane bezpośrednio w rozpoznanie potrzeb konkretnych uczniów, wsparcie w opracowaniu planu eliminowania zachowań niepożądanych, wsparcie SCWEW w doborze metod pracy, w rozmowie z rodzicami pokazało, że jesteśmy i możemy rozpoznać i zaspokoić indywidualne potrzeby uczniów. Tym samym wpłynęło to na akceptację różnorodności, pokazało, że można stworzyć warunki uczniom ze zróżnicowanymi potrzebami w naszych realiach szkolnych;

(3) Kadra szkoły w większym stopniu została wprowadzona w zagadnienia związane z edukacją włączającą, otrzymaliśmy duże wsparcie w kwestiach wychowawczych, np.

16 Źródło: Raport Statystyczny - Załącznik do Raportu Końcowego.

zajęcia modelowe, konsultacje indywidualne, pomoce przydatne w pracy wychowawczej, pomoc w tworzeniu IPET;

(4) Pogłębianie wiedzy przy pomocy różnych form doskonalenia (szkolenia, konsultacje specjalistyczne i eksperckie) wzmacniają poczucie pewności siebie w pracy z uczniem ze SPE. Możliwość systematycznych rozmów z koordynatorem umożliwia na bieżąco rozwiązywanie problemów - szukanie właściwych rozwiązań.

Współpraca ze SCWEW była też inspiracją do dalszego pogłębiania wiedzy: nauczyciele wiedzą więcej o dzieciach z różnymi niepełnosprawnościami, zaczęli się dokształcać w tym kierunku, szukać różnych sposobów radzenia sobie z dziećmi o SPE.

Koordinаторzy podają przykłady wskazujące na to, że nie zawsze wzrost świadomości miał miejsce i nie zmieniła się postawa nauczycieli:

(1) Opór wśród nauczycieli spowodował, że nie byli oni otwarci jako grupa na oferowaną pomoc. Tylko nielicznie angażowali się w proponowane działania;

(2) Część nauczycieli pomimo działań przybliżających ideę edukacji włączającej oraz oferowaną pomoc w pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami nie widzi możliwości otwarcia szkoły na różnorodność i inkluzję (zwłaszcza ponadpodstawowej szkoły zawodowej – technikum).

W odniesieniu do kadry niepedagogicznej koordynatorzy podają następujące przykłady oddziaływania współpracy ze SCWEW, które wskazują, że i w tej grupie zwiększyła się świadomość i wrażliwość na różnorodność:

(1) Kadra niepedagogiczna stała się bardziej tolerancyjna na tę grupę uczniów, stara się z wyrozumiałością podchodzić do zachowań trudnych uczniów, okazuje zrozumienie i troskę;

(2) Obsługa rozumie swoje zadania w zakresie obsługi uczniów z SPE oraz ich inności;

(3) Kadra niepedagogiczna jest uwrażliwiona na różnorodność dzieci i wie jak na to reagować.

Koordinаторzy podają również przykłady zmian w postawie rodziców na bardziej otwartą, wrażliwą i rozumiejącą zachowania dziecka:

(1) [Rodzice] chętnie uczestniczą w spotkaniach ze specjalistami SCWEW i ekspertami zewnętrznymi, dostrzegają różne trudności swoich dzieci i otwarcie wyrażają potrzebę wsparcia;

(2) Wśród rodziców zwiększyła się świadomość na temat przyczyn danych zachowań, z czego one wynikają;

(3) [Rodzice] rozumieją inność uczniów, potrafią zaakceptować inne zachowania, wydaje się, że są bardziej tolerancyjni. Koordynatorzy zwracają jednak uwagę, że rodzice potrafią niechętnie reagować na zmiany związane z inkluzyjnością: rodzice z trudnościami włączają się w nowe nurty oświatowe. Nie rozumieją i protestują, nie zwracając uwagi na to, że każde dziecko ma prawo do edukacji. Myślą wyłącznie o swoich dzieciach i ich potrzebach.

W odniesieniu do dzieci/uczniów koordynatorzy podają następujące przykłady oddziaływania działań prowadzonych przy współpracy SCWEW, które wskazują na zwiększenie wrażliwości, tolerancyjności i otwartości:

(1) [Dzieci] stały się otwarte, dbają o relacje, chętnie współpracują; wiedzą, jak rozwiązać trudną sytuację; w większości radzą sobie z własnymi trudnymi emocjami; wiedzą, gdzie szukać pomocy i bez oporu o nią proszą;

(2) Uczniowie mają większą świadomość i zrozumienie dla różnorodności rówieśników;

(3) Wzrost świadomości uczniów o potrzebach rówieśników, wzrost tolerancji.

Na pytanie „Czy zdaniem respondenta w przedszkolach/szkolach ogólnodostępnych biorących udział w pilotażowym wdrożeniu Modelu SCWEW panuje klimat sprzyjający włączeniu całej społeczności szkolnej w jej życie i działania?” przedstawiciele organów prowadzących SCWEW (57,9% przy 19 odpowiadających) oraz przedstawiciele organów prowadzących przedszkola/szkoły ogólnodostępne (80% przy 25 odpowiadających) większość przedstawicieli obu typów organów wyraziło tu opinię pozytywną.

Jeden przedstawiciel OP SCWEW, uważa, że w przedszkolach/szkolach ogólnodostępnych, które biorą udział w pilotażowym wdrożeniu Modelu SCWEW, nie panuje klimat sprzyjający włączeniu całej społeczności szkolnej w jej życie i działania wyjaśnia tym, że szkoły nie są przygotowane do edukacji włączającej, ze względu na braki w kształceniu nauczycieli na etapie studiów.

Pozostali respondenci potwierdzający, że w przedszkolach/szkolach ogólnodostępnych, które biorą udział w pilotażowym wdrożeniu Modelu SCWEW panuje klimat sprzyjający

włączeniu całej społeczności szkolnej w jej życie i działania, wskazują, że świadczy o tym chęć do współpracy ze SCWEW i aktywne uczestnictwo w programie pilotażowym.

Zdaniem (90% przy 100 odpowiadających) koordynatorów ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW to współpraca SCWEW z ich przedszkolem/szkolą ogólnodostępną sprzyja zaspokojeniu potrzeb każdego dziecka/ucznia.

Zdecydowana większość (89% na 125/141 odpowiadających) badanych dyrektorów jest zdania, że zaproponowany w pilotażu model SCWEW wsparcia przedszkoli/szkół jest trafny i powinien być kontynuowany w dalszych latach.

Wszyscy uczestnicy badania (zespół SCWEW, środowiska szkolne, partnerzy) oceniają pozytywnie funkcjonowanie SCWEW. Jednocześnie badani wskazywali również na możliwe modyfikacje. Eksperti do spraw edukacji włączającej zwrócili uwagę na zwiększenie odpowiedzialności dyrektora, wicedyrektora, psychologa, pedagoga i pedagoga specjalnego.

Badani postulowali poszerzenie Modelu o działania nieprzewidziane, takie jak epidemie, wojny, choroby psychiczne po izolacji.

Zdaniem autorów raportu dla zaplanowania modyfikacji modelu kluczowe jest wzięcie pod uwagę motywacji przedszkoli/szkół dotyczącej przystąpienia do projektu w zakresie edukacji włączającej i podjęcia współpracy ze SCWEW. Motywacje dyrektorów przedszkoli/szkół ogólnodostępnych koncentrują się wokół następujących czynników: rozwój przedszkola/szkoły ogólnodostępnej (41 wskazań na 141 badanych dyrektorów tj. 29%); wzrost liczby uczniów ze specjalnymi potrzebami i orzeczeniami, odpowiedź na potrzeby uczniów (33 wskazań); poszerzenie wiedzy nauczycieli, rozwój zawodowy nauczycieli (27 wskazań); chęć prowadzenia zasad edukacji włączającej (16 wskazań); diagnoza i decyzja organu prowadzącego (16 wskazań); lepsze wsparcie dla rodziców (9 wskazań).

Niektórzy dyrektorzy (10,6%) sugerują wprowadzenie zmian systemowych sprzyjających realizacji założeń edukacji włączającej, takich jak: opracowanie oferty wsparcia dla szkół ponadpodstawowych, specyficzne wsparcie dla różnych przedszkoli/szkół ogólnodostępnych (nie dla wszystkich jednakowa oferta), mniejsze obciążenie szkoleniami, więcej etatów specjalistów, uwzględnienie realiów pracy szkoły (nie zwalnianie nauczycieli z zajęć na szkolenia i spotkania), zbyt krótki czas wypożyczania sprzętu.

Przedstawiciele organów prowadzących SCWEW (19 osób) i organów prowadzących przedszkola/szkoły ogólnodostępne (25 osób) w ankiecie wymieniają działania, które powinny być realizowane przez SCWEW.

Pierwszym z nich jest podniesienie świadomości i wiedzy na temat edukacji włączającej. Wpływ na to będzie mieć organizowanie działań informacyjno-doradczych dla rodziców, pracowników niepedagogicznych i społeczności lokalnej mających na celu zmianę społecznej percepcji oraz zwiększenie akceptacji dla osób z niepełnosprawnościami oraz uczniów o zróżnicowanych potrzebach rozwojowych czy edukacyjnych.

Kolejnym aspektem jest wsparcie dla rodziców i pracowników w diagnozowaniu, a także zaspokajaniu potrzeb uczniów. SCWEW miałyby na celu objęcie wsparciem całe rodziny, co oznacza uwzględnienie kontekstu rodzinno-społecznego i świadczenie pomocy nie tylko na poziomie edukacyjnym, ale także terapeutycznym czy wsparcia emocjonalnego.

Dodatkowo istotnym elementem jest rozwijanie kompetencji nauczycieli i innych pracowników oświaty w zakresie edukacji włączającej. Szkolenia, staże, konsultacje, wymiana doświadczeń mają na celu podniesienie jakości pracy pedagogicznej oraz dostosowanie metod, form i narzędzi dydaktycznych do indywidualnych potrzeb uczniów. Współpraca oraz integracja między placówkami jest kolejnym ważnym aspektem. Działania, takie jak wyjazdy integracyjne, wspólne zajęcia czy wymiana doświadczeń mają na celu stworzenie środowiska, w którym różnorodność jest akceptowana, a uczniowie mają możliwość wzajemnej integracji i nauki od siebie nawzajem.

Na poziomie lokalnym, SCWEW ma również za zadanie współpracować z innymi instytucjami, a także organizacjami. W Modelu wymieniono:

- organy prowadzące szkoły;
- placówki systemu doskonalenia nauczycieli: poradnie psychologiczno-pedagogiczne (PPP), placówki doskonalenia nauczycieli (PDN), biblioteki pedagogiczne (BP);
- ośrodki środowiskowej opieki psychologicznej i psychoterapeutycznej dla dzieci i młodzieży (I poziom referencyjny);
- uczelnie;
- kuratoria oświaty (KO);
- pracodawców;
- organizacje pozarządowe;
- szkoły integracyjne, ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze, specjalne ośrodki;
- wychowawcze, placówki wychowania pozaszkolnego i inne;
- podmioty realizujące działania w projektach, m.in. „Dostępna szkoła”⁶⁶, „Asystent ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (ASPE)”;
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON);
- instytucje działające na rzecz dziecka i rodziny.

Wspólne działania mają na celu zintegrowanie różnych obszarów życia społecznego (edukacji, pomocy społecznej, pomocy zdrowotnej, kultury), a także stworzenie kompleksowej pomocy dla osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin.

Podsumowując, przedstawione działania SCWEW mają na celu promowanie edukacji włączającej, poprawę jakości pracy pedagogicznej, integrację oraz wzajemne wsparcie między instytucjami i organizacjami wymienionymi powyżej oraz zwiększenie świadomości społecznej na temat zróżnicowanych potrzeb uczniów. Przez te działania SCWEW ma za zadanie stworzyć środowisko, w którym każde dziecko ma szansę na pełny rozwój

i osiągnięcie sukcesu na miarę indywidualnych możliwości, z założeniem, że szkoła oferuje dla każdego ucznia kształcenie na wysokim poziomie.

Konieczne są również rozwiązania prawne czy proceduralne. Członkowie Zespołu SCWEW zgłaszają szereg propozycji dotyczących modyfikacji przepisów prawa w celu wspierania funkcjonowania SCWEW oraz zwiększenia efektywności ich pracy. Poniżej znajdują się pogrupowane propozycje:

Zatrudnienie i warunki finansowe pracy zespołu SCWEW

Zaleca się, aby członkowie zespołu SCWEW byli zatrudniani wyłącznie w specjalistycznym centrum (bez obciążenia etatem w placówce specjalnej). Taki układ zatrudnienia umożliwiłby im pełne skoncentrowanie się na realizacji zadań związanych ze wsparciem uczniów z niepełnosprawnościami.

Kolejnym aspektem jest ustalenie umowy o pracę dla kadry SCWEW oraz odpowiednie wynagrodzenie adekwatne do wykonywanych zadań. Obecnie często nauczyciele zatrudnieni na pełnym etacie w szkole specjalnej wykonują dodatkowe zadania na rzecz SCWEW, z zakresu realizacji wsparcia przedszkoli/szkół ogólnodostępnych, ale nie otrzymują za to odpowiedniego wynagrodzenia. Ustalenie jasnych ram wynagrodzenia zachęciłoby specjalistów do zaangażowania się w pracę SCWEW.

Wnioski te znalazły się w odpowiedziach na pytania otwarte u ekspertów edukacji włączającej, ekspertów ds. technologii wspomagających, nauczycieli/ki z kwalifikacjami w zakresie pedagogiki specjalnej, resocjalizacji lub socjoterapii, specjalistów.

Elastycznie i efektywnie wykorzystane formy wsparcia

Istotne jest, aby korzystanie ze wsparcia SCWEW przez przedszkola i szkoły ogólnodostępne było dobrowolne, a jednocześnie umożliwiałoby elastyczne i efektywne wykorzystanie różnych form wsparcia.

Dodatkowo proponuje się stworzenie możliwości utworzenia SCWEW jako niezależnej instytucji, co umożliwiłoby większą samodzielność w podejmowaniu działań (propozycja ekspertów do spraw edukacji włączającej).

Ramy prawne

Wnioski ekspertów ds. informacji i ewaluacji, specjalistów, ekspertów ds. technologii wspomagających

Określenie bardziej precyzyjnych ram prawnych dotyczących edukacji włączającej. Istotne tu jest wprowadzenie odpowiedniego systemu wsparcia poprzez ustawę lub rozporządzenie, które formalizowałoby działania SCWEW i zapewniło mu większe możliwości w realizacji jego misji.

Zmiany systemowe

Wnioski ekspertów dotyczących edukacji włączającej, wnioski ekspertów ds. technologii wspomagających, wnioski nauczycieli/k z kwalifikacjami w zakresie pedagogiki specjalnej, resocjalizacji lub socjoterapii

Potrzeba również zmian systemowych, takich jak mniejsza liczebność grup/zespołów klasowych, które umożliwią zindywidualizowanie podejścia do każdego ucznia.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna

Wnioski ekspertów ds. technologii wspomagających, wnioski nauczycieli/k z kwalifikacjami w zakresie pedagogiki specjalnej, resocjalizacji lub socjoterapii

Wzrost dostępności pomocy psychologiczno-pedagogicznej i zwiększenie liczby godzin przeznaczonych na terapie indywidualne oraz zajęcia specjalistyczne dla uczniów to kolejne wspólne sugestie oraz usprawnienie procesu diagnozowania uczniów i zmniejszenie formalności w zakresie przyznawania zajęć specjalistycznych. Zarówno nauczyciele/ki, eksperci, jak i specjaliści zwracają uwagę na potrzebę skrócenia czasu diagnozowania i uproszczenia procedur.

Rekomendacje:

- Kontynuacja modelu SCWEW: w świetle pozytywnych opinii i doświadczeń pilotażowych zaleca się kontynuację i dalszy rozwój modelu SCWEW jako skutecznego narzędzia wspierającego edukację włączającą. Model ten powinien być dostosowany do różnorodnych potrzeb i kontekstów przedszkoli/szkół ogólnodostępnych. Aby to dostosowanie miało miejsce konieczne, w świetle zgromadzonych danych należy odejść od sztywno ustalonego katalogu form wsparcia dla każdej placówki i wynikających z tego ogólnie założonych wskaźników. Jednocześnie warto pomyśleć o zmniejszeniu zakresu sprawozdawczości wymaganej od SCWEW.
- Biorąc pod uwagę doświadczenia pilotażu, warto przemyśleć zwiększenie godzin wsparcia dla rodziców, szczególnie w przedszkolach czy szkołach podstawowych. Zważywszy, że rodzice często nie mają wiedzy, gdzie i po jaką pomoc mogą się zwrócić, gdy dziecko w jakiś sposób intelektualnie lub fizycznie odstaje od zestandaryzowanych wymogów szkół ogólnodostępnych, zintensyfikowanie wsparcia dla nich wydaje się istotne.
- Wprowadzenie przepisów regulujących zatrudnienie i czas pracy: rekomendowane jest wprowadzenie zmian w przepisach prawa, aby członkowie zespołu SCWEW byli zatrudniani wyłącznie w ramach centrum.
- Utworzenie niezależnej instytucji SCWEW: należy rozważyć możliwość utworzenia SCWEW jako niezależnej instytucji, co umożliwi większą samodzielność

w podejmowaniu działań i realizacji misji. Wymaga to odpowiednich regulacji prawnych oraz wsparcia systemowego.

- Ważne jest, aby korzystanie ze wsparcia SCWEW było dobrowolne, elastyczne i efektywne dla wszystkich placówek edukacyjnych.
- Wzmacnianie świadomości społecznej i akceptacji: w kontekście budowania klimatu edukacji włączającej rekomenduje się kontynuację działań informacyjnych i promocyjnych SCWEW oraz współpracy z innymi partnerami w celu wymiany doświadczeń. Wzmacnianie świadomości społecznej oraz akceptacji różnorodności jest istotnym aspektem w budowaniu przyjaznego środowiska dla edukacji włączającej.
- Modyfikacje systemowe: zaleca się przeprowadzenie zmian systemowych, takich jak mniejsza liczba uczniów w grupach czy zespołach klasowych w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych, wsparcie nauczycieli współorganizujących, zwiększenie dostępności terapeutów dla uczniów oraz rodziców. Wprowadzenie takich modyfikacji przyczyni się do poprawy jakości wsparcia i efektywności działań SCWEW.
- Ciągłe doskonalenie kompetencji: kontynuacja szkoleń i wsparcia w zakresie edukacji włączającej dla kadry przedszkoli oraz szkół ogólnodostępnych jest istotna. Zapewnienie odpowiednich zasobów i możliwości rozwoju kompetencji nauczycieli i pracowników jest kluczowe dla skutecznego funkcjonowania SCWEW.
- Ustalenie jasnych ram prawnych: w celu zapewnienia stabilności i skuteczności działania SCWEW rekomenduje się wprowadzenie precyzyjnych ram prawnych dotyczących edukacji włączającej. Ustawa lub rozporządzenie powinny sformalizować działania SCWEW i zapewnić mu większe możliwości w realizacji misji.

4.2. Efektywność organizacji i działania SCWEW

Pytania kluczowe opisujące to kryterium ewaluacyjne po części były przedmiotem analizy w I raporcie cząstkowym. Do raportu końcowego konieczna była dodatkowo analiza dotycząca prowadzonej przez SCWEW ewaluacji. Obecne badanie potwierdziło, że model organizacyjny SCWEW jest zestandaryzowany i wynika ściśle z modelu funkcjonowania SCWEW. Pomimo możliwości modyfikacji, zgodnie zresztą z modelem skład zespołu SCWEW, w każdej lokalizacji wygląda tak samo¹⁷:

- ekspert ds. edukacji włączającej;
- ekspert ds. technologii wspomagających;
- ekspert ds. informacji i ewaluacji;

¹⁷ I Raport Cząstkowy.

- nauczyciel/e z kwalifikacjami w zakresie pedagogiki specjalnej i/lub resocjalizacji i/lub socjoterapii;
- specjalista/specjaliści;
- koordynator ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW.

W pojedynczych przypadkach oprócz wyżej wymienionych zatrudniono eksperta ds. współpracy z uczelniami.

Zdecydowana większość personelu SCWEW potwierdza, że sposób organizacji pracy SCWEW sprzyja realizacji wyznaczonych zadań.

Tabela 3. Czy sposób organizacji pracy SCWEW sprzyja realizacji wyznaczonych zadań?

Odpowiedź	Eksperti ds. edukacji włączającej	Eksperti ds. technologii wspomagających	Eksperti ds. informacji i ewaluacji	Nauczyciele z kwalifikacjami w zakresie pedagogiki specjalnej / resocjalizacji/ socjoterapii
Zdecydowanie tak	13 (59,1%)	9 (42,9%)	12 (52,2%)	8 (28,6%)
Raczej tak	8 (36,4%)	9 (42,9%)	5 (21,7%)	16 (57,1%)
Raczej nie	0	2 (9,5%)	2 (8,7%)	0
Zdecydowanie nie	0	0	1 (4,3%)	0
Nie mam zdania	1 (4,5%)	1 (4,8%)	3 (13%)	4 (14,3%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego z personelem SCWEW

SCWEW udziela wsparcia przedszkolom i szkołom ogólnodostępnym, a liczba wspieranych placówek przez poszczególne SCWEW wynosi minimum 5, ale niektóre SCWEW wspierają nawet 10 placówek.

Według obecnego modelu kadra SCWEW jest jednocześnie kadrą szkoły/placówki specjalnej. Członkowie zespołu SCWEW są również pracownikami szkoły/placówki specjalistycznej. Członkami zespołu SCWEW niebędącymi pracownikami danej szkoły/placówki, w której umiejscowiony jest SCWEW, są koordynatorzy ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW – to dyrektorzy lub nauczyciele ze szkół ogólnodostępnych objętych wsparciem. Ponadto SCWEW korzysta ze wsparcia zewnętrznych ekspertów.

Przeprowadzona na potrzeby *I Raportu Cząstkowego* analiza formularza monitoringu i ewaluacji pracy SCWEW pokazuje, że w połowie SCWEW współpraca ze szkołą/placówką specjalną, w której został ulokowany SCWEW, odbywa się na podstawie wspólnej bazy organizacyjnej. Jeżeli chodzi o typ placówek, w których umiejscowione są SCWEW, to dominują specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze (14 SCWEW), szkoły specjalne (6 SCWEW, w tym jeden zespół szkół), dwa młodzieżowe ośrodki wychowawcze, jeden

młodzieżowy ośrodek socjoterapii, jeden zespół placówek resocjalizacyjnych, jeden zespół placówek edukacyjno-wychowawczych¹⁸.

Pilotażowe SCWEW udzielają wsparcia szerokiej grupie ogólnodostępnych przedszkoli i szkół – każdy SCWEW udziela wsparcia minimum 5 przedszkolom i szkołom ogólnodostępnym (są takie SCWEW, które wspierają 10 przedszkoli/szkół – SCWEW w Węgrowie i SCWEW w Białymstoku). W ramach działania 23 pilotażowych SCWEW wspartych jest ponad 162 przedszkoli i szkół ogólnodostępnych.

Część badanych w formularzu wskazuje, że współpraca obejmuje różne formy i działania. Szczególnie nacisk (zdaniem 15 spośród 23 badanych SCWEW) położony jest na działalność szkoleniowo-doradczą, będącą zasadniczym elementem wsparcia ogólnodostępnych szkół i przedszkoli. Na te działania składają się indywidualne konsultacje, spotkania zespołu, warsztaty, szkolenia, opieka eksperta.

Jeżeli chodzi o częstotliwość form współpracy – badani wskazują na cykliczne spotkania z dyrektorami szkół i przedszkoli objętych wsparciem raz w miesiącu czy systematyczne spotkania kadry oraz koordynatorów raz w tygodniu.

W ramach formularza wypełnianego przez kadrę SCWEW pojawiają się też wypowiedzi o zasadach powoływania i funkcjonowania SCWEW, takie jak:

- powierzenie funkcji SCWEW danemu podmiotowi przez daną jednostkę samorządu terytorialnego (JST) bądź organizację pozarządową będącymi organami prowadzącymi dla danej placówki/ośrodka/szkoły specjalnej (5 spośród 23 badanych SCWEW);
- powołanie SCWEW na mocy uchwały rady pedagogicznej (2 spośród 23 badanych SCWEW).

Według obecnego modelu liderzy SCWEW kierują pracą zespołu według sporządzonego harmonogramu. Ponadto koordynują całość działań SCWEW, odbywają cykliczne spotkania z kadrą (standardem jest organizowanie spotkań całego zespołu raz na tydzień, obok bieżącego kontaktu osobistego, telefonicznego i mailowego). Istotny wpływ na zakres i poziom współpracy ma fakt, że niemal w każdym SCWEW zespół tworzą ludzie, którzy już od lat ze sobą współpracowali. W opinii przedstawicieli SCWEW praca oparta jest na relacjach i zaufaniu oraz kompetencjach członków.

Oprócz systematycznych spotkań zespołu (stacjonarne, on-line) odbywają się spotkania podsumowujące każdy etap projektu. Członkowie zespołu prowadzą stałe dyżury w SCWEW.

Choć wszystkie badane SCWEW uznały, że obecna organizacja pracy sprzyja realizacji zadań, to wskazano na możliwe sposoby wzbogacenia kompetencji członków zespołu:

- obserwacje wspierające wizyty studyjne/spotkania z innymi SCWEW;
- szkolenia doskonalące, w tym szkolenia z edukacji włączającej;
- tutoring.

¹⁸ I Raport Cząstkowy, s. 22.

Te formy wsparcia są uwzględnione w ramach modelu, natomiast badani wskazywali na potrzebę ich szerszego zakresu. Te deklaracje wskazują też na potrzebę stałego podnoszenia kompetencji i rozwoju zawodowego kadry SCWEW.

W ocenie obecnego modelu podkreślono problem zbyt rozbudowanej dokumentacji. W tym wypadku warto wziąć pod uwagę, że wskazywany przez badanych nadmiar dokumentów wiąże się nie tylko z wypełnianiem dokumentacji związanej ze wsparciem szkół i przedszkoli ogólnodostępnych w ramach działań SCWEW, ale też z koniecznością wypełniania dokumentacji związanej z realizacją projektu grantowego oraz samego udziału w monitoringu i ewaluacji SCWEW prowadzonych przez zespół ewaluatorów.

Postulowano zwiększenie liczby godzin do realizacji działań dla specjalistów i wsparcia szkół oraz dopuszczenie do prowadzenia działań na terenie szkół i przedszkoli w godzinach przedpołudniowych.

Zdaniem niemal wszystkich liderów SCWEW dysponuje on wystarczającymi zasobami lokalowymi (22 na 23 liderów SCWEW odpowiedziało „tak”, jeden odpowiedział „nie”). W wywiadach grupowych badani potwierdzają ten stan rzeczy [FGI, Zespół SCWEW]: „Nasza placówka jest dobrze zaopatrzona, mamy też przystosowany do wszelkich niepełnosprawności lokal, budynek jest wyremontowany. Inna sprawa jak dostosowane są szkoły i przedszkola z którymi pracujemy – ale tam prowadzimy działania doradcze i szkoleniowe a na to każda placówka jest przystosowana”.

Podobnie, jeżeli chodzi o zasoby kadrowe, także prawie wszystkie SCWEW uznały, że są wystarczające (21 na 23 liderów odpowiedziało „tak”, dwóch liderów odpowiedziało „nie”). W odniesieniu do zasobów finansowych nie mamy już takiej powszechnej zgodności poszczególnych SCWEW, że ich zasoby finansowe są wystarczające, aby zrealizować wszystkie zaplanowane działania – 18 na 23 badanych liderów odpowiedziało twierdząco, 5 na 23 odpowiedziało przecząco. W wywiadach grupowych badani zwracali uwagę na problemy, jakimi są rosnące ceny oraz wysokość stawek na rynku za pracę zewnętrznych ekspertów. Jest to problem w sytuacji, gdy koszty do pilotażu były szacowane jakiś czas temu (przygotowanie wniosków grantowych dotyczyło II -IV kwartał 2021) i obecnie środki okazują się niewystarczające.

Badani przedstawiciele SCWEW (liderzy) wskazują na kilka kategorii wsparcia, które według nich przyczyniłyby się do większej efektywności prowadzonych działań. Niespełna połowa (10 spośród 23 przedstawicieli SCWEW) zwraca uwagę na potrzebę większego wsparcia kadrowego i finansowego dla SCWEW. Wskazują, że dodatkowe zatrudnienie pracowników administracyjnych oraz osoby wspierającej lidera w kierowaniu zespołem, zwłaszcza przy dużej liczbie wspieranych szkół i przedszkoli, byłoby korzystne. Ponadto postulują większe środki finansowe dla działań administracyjno-organizacyjnych SCWEW oraz możliwość stosowania wyższych stawek dla ekspertów zewnętrznych.

Badani podkreślają potrzebę zdobywania wiedzy na temat możliwości kontynuacji działań SCWEW po zakończeniu projektu pilotażowego. Pozwoliłoby to zaplanowanie pracy w sposób długoterminowy i zapewnienie trwałości osiągniętych efektów.

Badani sugerują, aby organizacja szkoleń i udział w nich przez zespół SCWEW odbywała się w równomiernie rozłożonych terminach, uwzględniających kalendarz szkolny. Działania SCWEW powinny być dostosowane do specyfiki poszczególnych szkół i przedszkoli. Postuluje się większe zaangażowanie placówek takich jak poradnie psychologiczno-pedagogiczne (PPP), placówki doskonalenia nauczycieli (PDN) i biblioteki pedagogiczne (BP) w działania SCWEW. Współpraca z tymi instytucjami w trakcie pilotażu pozwoliła na realizację licznych działań, a w przyszłości może przyczynić się do lepszego wsparcia edukacyjnego dzieci o specjalnych potrzebach.

W wypowiedziach badanych pojawia się sugestia zmniejszenia ilości działań biurokratycznych, liczby szkoleń oraz intensywności ich realizacji w krótkim czasie na rzecz skupienia się na pracy z dziećmi.

W pojedynczych formularzach (3 odpowiedzi) pojawiła się propozycja wyodrębnienia SCWEW jako odrębnej instytucji lub części placówki z własną kadrą i finansami, która miałaby na celu umożliwienie bardziej elastycznego planowania współpracy i pomocy. Obecnie specjaliści/nauczyciele zatrudnieni w ośrodku/placówce często muszą dostosowywać swój plan zajęć, aby pracować w szkołach ogólnodostępnych. Alternatywnie sugeruje się redukcję godzin pracy nauczycieli i specjalistów zatrudnionych w SCWEW, aby umożliwić skoncentrowanie się na działaniach jako SCWEW.

Jeden z badanych SCWEW proponuje wyznaczenie wicedyrektora placówki, który poświęciłby się wyłącznie działalności SCWEW. Taka dedykowana osoba mogłaby skuteczniej zarządzać i organizować pracę SCWEW.

Wnioski przedstawione przez badanych przedstawicieli SCWEW dotyczące wsparcia kadrowo-finansowego, lokalnego, technologicznego, kontynuacji działań, dopasowania działań, zaangażowania placówek wspomagających, elastyczności zatrudnienia, redukcji biurokracji, wsparcia merytorycznego, powiązania SCWEW ze szkołą/placówką i wsparcia organizacyjnego są istotne dla dalszego rozwoju i skuteczności działań SCWEW.

Zdecydowana większość (21 na 23 osób) SCWEW pozytywnie ocenia oferowane wsparcie zespołu SCWEW przez ORE. Postulowana jest jednak zarówno zmiana terminarza szkoleń, jak i większy zakres specjalistycznych treści w stosunku do ćwiczonych kompetencji miękkich: część szkoleń wniosła wartość merytoryczną, część nie była efektywna z uwagi na czas spotkania i sposób prowadzenia spotkań; zdaniem uczestników – zbyt duża była na szkoleniu koncentracja na kompetencjach miękkich, w niewielkim stopniu zaś na treściach eksperckich, za dużo czasu przeznaczono na samokształcenie.

Niemal wszyscy członkowie zespołu SCWEW potwierdzają, że prowadzona jest ewaluacja wewnętrzna w SCWEW, która jest kompleksową ewaluacją działań w celu sprawdzenia

skuteczności i efektywności działań. W jej ramach oceniane są różnorodne obszary pracy SCWEW. Jednym z obszarów, który podlegał ocenie, jest organizacja konferencji otwierającej – ewaluacja koncentruje się na ocenie satysfakcji jej uczestników oraz przydatności udziału. Badane są aspekty związane z organizacją konferencji, poziomem merytorycznym prezentacji, wpływem na społeczność lokalną oraz popularyzacją edukacji włączającej.

Kolejnym obszarem ewaluacji jest monitorowanie wskaźników po każdym etapie działalności SCWEW. Ma to na celu ocenę stopnia realizacji zadań oraz efektywności działań podejmowanych przez SCWEW.

Ewaluacji podlegają również szkolenia organizowane przez SCWEW. Analizowane są aspekty związane z doбором kadry szkoleniowej, jakości przekazywanej wiedzy oraz skuteczności szkoleń w pracy z różnorodnymi grupami uczniów.

Ważnym obszarem ewaluacji jest również spotkanie rad pedagogicznych. Ocena koncentruje się na efektywności tych spotkań oraz ich przydatności dla uczestników.

SCWEW przeprowadza diagnozę potrzeb przedszkoli i szkół ogólnodostępnych, co stanowi istotny obszar ewaluacji. Analizowane są potrzeby placówek objętych wsparciem oraz skuteczność udzielanej pomocy.

Kolejnym aspektem ewaluacji jest organizacja wsparcia udzielanego przez SCWEW, takiego jak konsultacje, zajęcia specjalistyczne i pomoc dla rodziców. Ocena dotyczy adekwatności udzielanego wsparcia do zgłaszanych potrzeb oraz monitorowania efektów działań.

Ewaluacja obejmuje również ocenę skuteczności kampanii społecznych prowadzonych przez SCWEW w celu popularyzacji edukacji włączającej. Badane są rezultaty tych kampanii oraz ich wpływ na świadomość społeczeństwa.

SCWEW analizuje także efektywność swojej działalności sieciowej oraz współpracy z nauczycielami, dyrektorami i rodzicami. Ocena obejmuje aspekty, takie jak przekazywanie wiedzy, jakość współpracy czy zadowolenie odbiorców.

Ważnym elementem ewaluacji jest także ocena funkcjonowania samego SCWEW, w tym obiegu dokumentacji, informacji oraz planowania działań.

Cele ewaluacji obejmują sprawdzenie skuteczności działań, ocenę współpracy, doskonalenie pracy zespołu, dostosowanie działań do potrzeb placówek i odbiorców oraz poprawę jakości udzielanego wsparcia.

Analiza informacji uzyskanych podczas ewaluacji prowadzonej w ramach SCWEW przynosi pozytywne efekty w kwestii dostosowywania działań do oczekiwań uczestników. Przykładowe modyfikacje planu i działań wynikają z identyfikowanych potrzeb, a obejmują dostosowanie tematyki oraz formy wsparcia, wybieranie adekwatnych tematów, opracowanie materiałów wspierających pracę nauczycieli, zwiększenie nacisku na wsparcie dla nauczycieli, monitorowanie osiągnięć dzieci oraz modyfikację tematyki rad pedagogicznych i form wsparcia.

Przykład modyfikacji działań: potrzeba, która pojawiła się po pierwszym spotkaniu uczestników sieci współpracy i samokształcenia, stała się podstawą modyfikacji planu

sieci współpracy i samokształcenia oraz zaplanowaniem warsztatu „Dostosowanie wymagań edukacyjnych do potrzeb i możliwości uczniów z niepełnosprawnością”; obieranie tematów adekwatnie do potrzeb nauczycieli, np. na sieć współpracy, działaniach doradczo-szkoleniowych, opracowanie pakietów materiałów wspierających pracę innych nauczycieli.

W SCWEW prowadzona jest ewaluacja wewnętrzna, której metody obejmują ankiety, wywiady, rozmowy, obserwację, analizę dokumentów i diagnozę potrzeb. Dzięki ewaluacji następuje dostosowanie sposobu prowadzenia wsparcia, tematyki zajęć oraz form wsparcia do zidentyfikowanych potrzeb odbiorców.

Eksperci ds. Technologii (20–95,2%) wspomagających potwierdzają pozytywne efekty ewaluacji w kwestii funkcjonowania wypożyczalni, która dostosowuje się na bieżąco do potrzeb nauczycieli poprzez tworzenie dodatkowych wskazówek i instrukcji.

Nauczyciele z kwalifikacjami w zakresie pedagogiki specjalnej, resocjalizacji lub socjoterapii (26–92,9%) podkreślają użyteczność ewaluacji, która skutkuje większym naciskiem na wsparcie dla nauczycieli, modyfikacją doboru tematyki konsultacji i działań, monitorowaniem osiągnięć dzieci oraz zindywidualizowaniem działań.

W celu lepszego realizowania funkcji eksperckich, eksperci ds. informacji i ewaluacji potrzebują wsparcia merytorycznego, takiego jak szkolenia z zakresu zarządzania dokumentacją, obsługi mediów społecznościowych, programów graficznych, RODO oraz narzędzi badawczych, coaching w pracy z dorosłymi oraz szkolenia z zakresu narzędzi ewaluacji i wykorzystania wyników.

Rekomendacje:

- Konieczne jest dostosowanie finansowania SCWEW z uwzględnieniem kosztów administracyjnych, zakupu specjalistycznego sprzętu i materiałów oraz możliwość stosowania wyższych stawek dla ekspertów zewnętrznych.
- Większe zaangażowanie placówek, takich jak poradnie psychologiczno-pedagogiczne, placówki doskonalenia nauczycieli i biblioteki pedagogiczne, w działania SCWEW. Współpraca z tymi instytucjami może przyczynić się do lepszego wsparcia edukacyjnego dzieci o specjalnych potrzebach.
- Zapewnienie wsparcia technologicznego, takiego jak rejestracja SCWEW, na platformie Teams lub innym narzędziu do pracy zdalnej. Ułatwi to komunikację w zespole, organizację spotkań oraz realizację działań w formie zdalnej.
- Uzyskanie wiedzy na temat możliwości kontynuacji działań SCWEW po zakończeniu projektu pilotażowego. Zaplanowanie pracy w sposób długoterminowy i zapewnienie trwałości osiągniętych efektów jest istotne. Konieczne jest również zapewnienie odpowiednich środków finansowych na dalsze funkcjonowanie SCWEW.
- Wzbogacenie form wsparcia, takich jak obserwacje wspierające, wizyty studyjne/spotkania z innymi SCWEW, szkolenia doskonalące.

4.3. Skuteczność realizacji zadań SCWEW

Dane zebrane zarówno na potrzeby raportu częściowego, jak i końcowego wskazują, że prawie wszyscy eksperci/specjaliści wchodzący w skład zespołu SCWEW potwierdzają zrealizowanie wszystkich wyznaczonych im działań zgodnie z harmonogramem.

Szczegółowe dane dotyczące realizacji działań i ich efektów dla poszczególnych członków SCWEW zawarte są w raporcie statystycznym Część specjalistów i ekspertów ds. edukacji włączającej podejmuje dodatkowe działania, wykraczające poza te, które są opisane w standardowym modelu pracy. Te dodatkowe działania mają na celu poszerzenie zakresu wsparcia i dotarcie do różnych grup odbiorców.

29,4% specjalistów podejmowało działania wychodzące poza opisane w modelu dla specjalisty SCWEW. Są to następujące działania:

1. Rozmowy wspierające z nauczycielem i rodzicem stanowią ważny element ich pracy. Poprzez takie rozmowy specjaliści mogą indywidualnie doradzać nauczycielom i rodzicom w zakresie strategii wspierających, adaptacji materiałów edukacyjnych oraz rozwiązywania problemów w kontekście edukacji włączającej.
2. Podejmowanie systemowej pomocy rodzinie jest kolejnym działaniem podejmowanym przez specjalistów. Nawiązywanie współpracy z kuratorami sądowymi i asystentami rodziny umożliwia skoordynowane działania na rzecz wsparcia oraz ochrony interesów rodzin, zwłaszcza tych dotkniętych trudnościami czy wyzwaniami.
3. Spotkania z dyrektorem i nauczycielami w placówce ogólnodostępnej, która nie jest objęta projektem modelowym to istotny element pracy specjalistów. Podczas tych spotkań poruszane są tematy związane z uczniami niepełnosprawnymi, którzy mają prawo uczyć się w szkole ogólnodostępnej. Specjaliści odwołują się do pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a także starają się wpływać na tworzenie bardziej przyjaznego i inkluzyjnego środowiska szkolnego.
4. Prowadzenie strony internetowej SCWEW oraz opracowywanie materiałów merytorycznych dla nauczycieli placówek objętych wsparciem mają na celu zapewnienie dostępu do informacji i narzędzi wspierających. Specjaliści starają się dostarczać aktualne i rzetelne materiały edukacyjne oraz inspiracje dotyczące praktyk włączających.
5. Prowadzenie webinarów to kolejny sposób, w jaki specjaliści mogą się angażować. Poprzez ich organizację można dostarczyć informacje, wiedzę oraz praktyczne wskazówki dla nauczycieli i innych profesjonalistów z obszaru edukacji włączającej.
6. Badanie klimatu szkoły jest również ważnym elementem pracy. Poprzez przeprowadzanie badań, mogą oni oceniać, a także analizować atmosferę panującą w szkole pod kątem inkluzji, bezpieczeństwa i wsparcia dla uczniów z niepełnosprawnościami. Na podstawie wyników badań specjaliści mogą rekomendować konkretne działania zmierzające do poprawy klimatu szkolnego.

7. Wizyty studyjne dla pracowników instytucji wspierających dziecko i rodzinę są kolejnym działaniem podejmowanym przez część SCWEW. Takie wizyty pozwalają na wymianę doświadczeń, naukę od innych profesjonalistów oraz poznanie różnych modeli pracy czy praktyk w obszarze edukacji włączającej.

Według ekspertów ds. edukacji włączającej najbardziej skutecznymi działaniami w zakresie wsparcia nauczycieli są: współpraca z przedszkolami/szkolami ogólnodostępnymi w rozpoznawaniu potrzeb oraz możliwości dzieci/uczniów, wspieranie nauczycieli w planowaniu czy organizacji procesu wychowania i kształcenia oraz organizowanie sieci współpracy i samokształcenia. Natomiast najmniej skuteczne działania to współpraca z Centrum Koordynującym (CK) oraz popularyzacja idei edukacji włączającej w środowisku lokalnym.

W przypadku ekspertów ds. technologii wspomagających, wszyscy potwierdzają zrealizowanie działań, takich jak organizowanie wypożyczalni sprzętu specjalistycznego, przeprowadzanie instruktaży, wypożyczanie sprzętu oraz wspieranie organizacji pracy w grupie/klasie zróżnicowanej. Najbardziej skuteczne działania w tej grupie to instruktaże dotyczące wykorzystania sprzętu oraz rozpoznawanie potrzeb oraz możliwości dzieci i uczniów w celu przygotowania odpowiedniego wsparcia.

W opinii ekspertów ds. informacji i ewaluacji (19 na 23), najskuteczniejsze działania to budowanie wizerunku SCWEW w środowisku lokalnym, współpraca ze środowiskiem edukacyjnym i udział w organizacji szkoleń oraz sieci wsparcia. Natomiast najmniej skuteczne działania to monitorowanie przestrzegania przepisów dotyczących ochrony danych osobowych oraz zbieranie informacji i gromadzenie dokumentacji.

Badanie uwzględnia również opinię nauczycieli posiadających kwalifikacje w zakresie pedagogiki specjalnej, resocjalizacji lub socjoterapii. Przeważająca większość z nich (85,7%) potwierdza zrealizowanie wszystkich działań. Najbardziej skuteczne w tej grupie to konsultacje eksperckie, szkolenia/warsztaty dla nauczycieli, lekcje/zajęcia modelowe oraz sieci współpracy i samokształcenia. Najmniej skutecznymi są: uczestnictwo w szkoleniach dotyczących realizacji zadań projektowych/grantowych oraz wspieranie nauczycieli w doborze podręczników.

Liderzy SCWEW, a także partnerzy oraz przedstawiciele środowisk szkolnych i przedszkolnych podkreślali dużą wartość i użyteczność superwizji. Wysoko oceniali również indywidualne konsultacje z uczniami i rodzicami, działania spersonalizowane pod potrzeby konkretnej szkoły, udział w sieciach współpracy.

Superwizje dla nauczycieli okazały się strzałem w dziesiątkę. Na początku trochę nieufnie podchodzili a potem, że tak powiem drzwiami i oknami walili. [FGI. przedstawicielka PPP)].

Większość zespołu SCWEW (80%) potwierdza skuteczną realizację zadań związanych z edukacją włączającą. Kluczowymi czynnikami ułatwiającymi realizację tych zadań są: dobra komunikacja w zespole SCWEW, kompetentny zespół, jasny podział obowiązków adekwatny do kompetencji, dobra atmosfera i zaufanie w zespole.

Natomiast czynniki utrudniające realizację założeń SCWEW to: brak czasu i przeciążenie zobowiązaniami nauczycieli, nieodpowiednie godziny pracy specjalistów, brak wzajemnej pomocy i współpracy oraz bierna postawa nauczycieli.

W obszarze edukacji włączającej ekspertom często sprawia trudność realizacja działań doradczo-szkoleniowych o charakterze interwencyjnym. Jest to związane z koniecznością odpowiedniego dostosowania się do indywidualnych potrzeb uczestników oraz podejmowania szybkich i trafnych interwencji w sytuacjach problemowych. Ponadto prowadzenie zajęć modelowych na terenie placówki ogólnodostępnej, gdzie nieznamość grupy może stanowić wyzwanie, wymaga od ekspertów elastyczności i umiejętności szybkiego nawiązywania relacji z uczestnikami.

W ramach swoich działań specjaliści SCWEW muszą również zachować czujność i uwagę, aby nie naruszać kompetencji innych pracowników szkoły, takich jak PPP, pedagodzy, psychologowie czy pedagodzy specjaliści. Konieczność wspierania nauczycieli w zakresie pracy z rodzicami również wymaga subtelności oraz uwzględnienia granic odpowiedzialności i kompetencji. Ponadto prowadzenie rad pedagogicznych w szkołach średnich może napotkać opór ze strony środowiska nauczycielskiego, co może utrudnić proces wprowadzania zmian i doskonalenia pracy.

W przypadku ekspertów ds. technologii wspomagających napotkane trudności często wynikają z aspektów organizacyjnych czy komunikacyjnych. Przetargi, zamówienia publiczne i specyfikacje sprzętu mogą być skomplikowane i wymagać specjalistycznej wiedzy oraz dogłębnej analizy. Wspieranie nauczycieli w wykorzystaniu spersonalizowanego sprzętu może stanowić wyzwanie ze względu na opór, brak elastyczności i brak czasu ze strony nauczycieli. Pogodzenie różnych ról, takich jak rola wychowawcy, pracownika SCWEW i rodzica, również może być trudne, wymagając od ekspertów umiejętności efektywnego zarządzania czasem i zadaniami.

W obu obszarach, współpraca z innymi podmiotami, takimi jak podmioty działające na rzecz dziecka i rodziny oraz uczelnie, może stwarzać pewne trudności. Koordynacja działań i zapewnienie płynności komunikacji może wymagać dodatkowego wysiłku i elastyczności.

Mimo napotykaných trudności, eksperci starają się podejść do tych wyzwań w sposób elastyczny i efektywny, dążąc do poprawy jakości wsparcia oferowanego przez SCWEW oraz skuteczności działań w obszarze technologii wspomagających.

Eksperti z dziedziny edukacji włączającej, technologii wspomagających, informacji i ewaluacji oraz pedagogiki specjalnej, resocjalizacji i socjoterapii zgromadzili szereg propozycji mających na celu poprawę jakości organizacji wsparcia udzielanego przez zespół

SCWEW w przedszkolach oraz szkołach ogólnodostępnych, które można podzielić na kilka kategorii, takich jak struktura organizacyjna i współpraca, zasoby kadrowe, elastyczność i dostosowanie, wsparcie finansowe i technologiczne oraz komunikacja i informacja.

Struktura organizacyjna i współpraca

W kontekście organizacji pracy SCWEW eksperci zalecają, aby przedszkola/szkoły ogólnodostępne na bieżąco określały swoje potrzeby, co pozwoliłoby lepiej dopasować wsparcie do ich indywidualnych wymagań. Zadania SCWEW powinny być podzielone na część dobrowolną i obowiązkową, przy czym działania naprawcze powinny być uznawane za obowiązkowe. Ponadto specjaliści podkreślają konieczność systematycznej współpracy SCWEW z przedszkolami/szkołami ogólnodostępnymi, która opiera na zasadach partnerstwa i wymianie doświadczeń, oraz skierowanie większej uwagi na rodziców jako istotny element wspierający dzieci ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi.

Analiza efektów udzielonego wsparcia jest kluczowym elementem, który pozwoliłby ocenić skuteczność działań SCWEW. W tym celu należy wskazać sukcesy i porażki w procesie udzielania wsparcia oraz wyciągać wnioski mające na celu ciągłe doskonalenie pracy. W odniesieniu do organizacji SCWEW eksperci sugerują, aby taka instytucja miała status odrębnej jednostki oświatowej, co pozwoliłoby na większą niezależność i skupienie na realizacji zadań.

Komunikacja i informacja

Wprowadzenie dyżurów telefonicznych specjalistów dla dyrektorów, koordynatorów i innych pracowników szkoły, które mogłyby odbywać się zarówno w siedzibie SCWEW, jak i w domu, stanowi propozycję mającą na celu poprawę dostępności i komunikacji.

Ponadto zespołowi SCWEW powinna być zapewniona wspólna platforma, umożliwiająca bieżącą wymianę informacji między nim a placówkami.

Eksperti zwracają uwagę na konieczność ograniczenia ilości dokumentacji, która musi być wypełniana po każdym działaniu SCWEW¹⁹. Proponują ujednolicenie wzorów dokumentacji dla wszystkich placówek w celu usprawnienia procesu i zmniejszenia obciążenia administracyjnego.

Zasoby kadrowe

Wzrost liczby specjalistów z odpowiednimi kwalifikacjami, takich jak lekarze, terapeuci i diagności, jest kolejną propozycją mającą na celu wzmocnienie zespołu SCWEW oraz zapewnienie wysokiej jakości wsparcia. Aby lepiej poznać specyfikę placówek i efektywniej działać, eksperci proponują możliwość przebywania specjalistów SCWEW przez kilka dni na terenie danej szkoły.

¹⁹ Wypowiedzi te dotyczyły zasad ustalonych na potrzeby pilotażu i konkursów grantowych.

Elastyczność i dostosowanie

W perspektywie planowania działań zaleca się podejście systemowe uwzględniające długoterminowe cele oraz potrzeby. Istotnym aspektem jest również większa elastyczność w zakresie form, rodzaju i częstotliwości udzielanego wsparcia, która powinna być dostosowana do indywidualnych potrzeb placówek.

Wsparcie finansowe

W kontekście technologii wspomagających specjaliści pracujący w SCWEW (eksperci ds. technologii wspomagających) sugerują regularne doposażenie wypożyczalni specjalistycznym sprzętem, co wymagałoby zwiększenia finansowania.

Propozycje te mają na celu usprawnienie organizacji pracy SCWEW, zwiększenie efektywności działań, poprawę komunikacji oraz dostępności usług. Wprowadzenie tych rozwiązań może przyczynić się do podniesienia jakości wsparcia oferowanego przez SCWEW przedszkolom i szkołom ogólnodostępnym²⁰.

20 Dane (*Raport statystyczny*) z podziałem na wypowiedzi poszczególnych członków zespołu SCWEW: Pomysły specjalistów jak podnieść jakość organizacji wsparcia udzielanego przez zespół SCWEW przedszkolu/szkole ogólnodostępnej to:

- bieżące określanie przez placówki potrzeb;
- część zadań powinna być dobrowolna, ale część obejmująca rodzaj działań naprawczych – obowiązkowa;
- należy dążyć do systematycznej współpracy SCWEW z placówkami na zasadach partnerstwa i wymiany doświadczeń;
- dyżury w określonych godzinach, aby każdy mógł wybrać dogodny dla siebie czas;
- okresowa analiza efektów wsparcia, wskazanie sukcesów i porażek w procesie udzielania wsparcia;
- otwarta ścieżka dostępu do usług (lista tego, co można uzyskać);
- wprowadzenie dyżurów telefonicznych specjalistów dla dyrektorów, koordynatorów i specjalistów zatrudnionych w szkole (do wyboru w domu lub w siedzibie SCWEW);
- zwiększenie liczby godzin konsultacji w szkołach, częstsze wizyty specjalistów, np. psychiatry.

Propozycje rozwiązań organizacyjnych pracy SCWEW, które można by wprowadzić, aby SCWEW lepiej realizował swoje działania (propozycja ekspertów do spraw edukacji włączającej):

- powołanie SCWEW jako odrębnych instytucji oświatowych;
- działanie na wspólnej platformie, na której na bieżąco można wymieniać się informacjami;
- więcej specjalistów (lekarzy w tym psychiatrów, terapeutów, diagnostów) mających duże doświadczenie w pracy z dziećmi, młodzieżą, diagnostyka dzieci;
- możliwość przebywania kilku dni specjalisty SCWEW na terenie danej szkoły;
- perspektywicznie i systemowo planowane działania w szkole;
- większa elastyczność co do ilości form, ich rodzaju, częstotliwości – przede wszystkim nie dla wszystkich placówek – tyle samo i takiego samego wsparcia (co do formy, bo zakres tematyczny był obecnie zróżnicowany);
- większa swoboda w planowaniu działań;
- ograniczenie dokumentacji;
- ciągła współpraca z konkretnymi placówkami, aby lepiej poznać daną placówkę
- zwiększenie finansowania dotyczące zakupu sprzętu do wypożyczalni
- skupienie większej uwagi na rodzicach, gdyż to oni stanowią istotny element triady, działającej na rzecz dzieci ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi.

Propozycje rozwiązań organizacyjnych pracy SCWEW, które można by wprowadzić, aby SCWEW lepiej realizował swoje działania (ds. technologii wspomagających):

- regularne doposażanie wypożyczalni, zwiększenie finansowania na zakup sprzętu specjalistycznego;
- zmniejszyć ilość dokumentacji, którą trzeba wypełniać po każdym działaniu, ujednolicono wzory dokumentacji dla wszystkich SCWEW;

Rekomendacje

- Stosunek do prowadzonych działań SCWEW poszczególnych grup (przedstawicieli przedszkoli i szkół ogólnodostępnych, otoczenia), którym udzielane było wsparcie, jest ważnym czynnikiem. Należy wzmacniać działania świadomościowe i rozszerzające wiedzę na temat edukacji włączającej, które służą zmniejszaniu oporu wobec idei inkluzji oraz lęku związanego z różnorodnością, niepełnosprawnością.
- Wzmocnienie komunikacji i współpracy w zespole SCWEW jest kluczowe dla osiągnięcia sukcesu w realizowanych działaniach. Warto organizować regularne spotkania zespołu zarówno na poziomie całego zespołu, jak i w mniejszych grupach. Spotkania te powinny być skoncentrowane na wymianie informacji, omawianiu postępów, zaplanowaniu działań oraz rozwiązywaniu problemów. Ważne jest, aby spotkania były regularne i odbywały się w ustalonych terminach, co pozwoli członkom zespołu na zaplanowanie swojego czasu czy skoncentrowanie się na współpracy.
- W budowaniu atmosfery zaufania i otwartości w zespole istotne jest promowanie współpracy oraz wzajemnej pomocy. To oznacza, że wszyscy członkowie zespołu powinni być zachęceni do dzielenia się wiedzą, umiejętnościami, doświadczeniem

-
- informować z większym wyprzedzeniem o wyznaczanych zadaniach czy zobowiązaniach do wykonania;
 - objąć wsparciem nie tylko nauczycieli i uczniów, ale też skupić większą uwagę na rodzicach, gdyż to oni stanowią istotny element triady, działającej na rzecz dzieci ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi;
 - dostosowanie godzin pracy pracowników SCWEW i działań indywidualnie do potrzeb szkół;
 - mniejszy zespół, większa liczba ekspertów zewnętrznych, zwiększenie dostępu do specjalistów, fachowców w swojej dziedzinie (niepełnosprawności, dysfunkcji, trudności), zwiększenie nakładu finansowego z uwagi na swobodę zatrudnienia;
 - SCWEW-y jednoimienne specjalistyczne mające większy zasięg terytorialny, np. wojewódzki;
 - zwiększyć wsparcie finansowe i kadrowe (specjalistów w szkołach), możliwość pracy w SCWEW lekarzy psychiatrów.

Propozycje rozwiązań organizacyjnych pracy SCWEW, które można by wprowadzić, aby SCWEW lepiej realizował swoje działania (ds. informacji i ewaluacji):

- Członkowie ścisłego Zespołu SCWEW (lider, ekspert ds. technologii wspomagających, edukacji włączającej czy informacji i ewaluacji) mogliby być zatrudnieni tylko w SCWEW.
- Formy wsparcia dla placówek objętych wsparciem mogłyby bardziej zróżnicowane dla danej placówki - np. nie oferować placówkom form, w których nauczyciele nie chcą uczestniczyć (w pilotażu część form wsparcia była obligatoryjna dla wszystkich placówek).
- Zwiększyć liczbę godzin wsparcia udzielanego placówkom ogólnodostępnym.
- Zmniejszyć ilość wymaganych dokumentów.

Propozycje rozwiązań organizacyjnych pracy SCWEW, które można by wprowadzić, aby SCWEW lepiej realizował swoje działania (propozycja nauczycieli/k z kwalifikacjami w zakresie pedagogiki specjalnej lub resocjalizacji lub socjoterapii):

- nie narzucać sztywnego harmonogramu działań;
- zmniejszyć ilość dokumentacji;
- informować z wyprzedzeniem o wyznaczonych zadaniach czy zobowiązaniach
- doposażyć SCWEW w sprzęt biurowy, np. w drukarkę, aby ułatwić tworzenie dokumentacji;
- ustalić konkretne godziny działania biura SCWEW, do którego mogą przyjść osoby zainteresowane;
- umożliwić spotkania z rodzicami i nauczycielami w dni wolne, np. w sobotę;
- stworzenie wypożyczalni sprzętu i pomocy dydaktycznych z możliwością zamawiania on-line i wysyłką;
- infolinie wsparcia dla specjalistów.

w celu udzielania wsparcia innym. Wzajemna pomoc może przybierać różne formy, takie jak udzielanie porad, dzielenie się najlepszymi praktykami, czy też oferowanie wsparcia emocjonalnego w trudnych sytuacjach.

- Aby ułatwić dostęp do zasobów kadrowych, warto zwiększyć liczbę specjalistów posiadających doświadczenie w pracy z dziećmi i młodzieżą. Dotyczy to szczególnie lekarzy, terapeutów i diagnostów. Większa liczba specjalistów współpracujących z zespołem SCWEW pozwoli na bardziej kompleksowe podejście do potrzeb dzieci i młodzieży, a także umożliwi indywidualizację opieki i terapii. Ważne jest również nawiązywanie współpracy ze specjalistami zewnętrznymi, Mogą to być eksperci z różnych dziedzin, takich jak psychologia, psychiatria, pedagogika czy socjologia. Współpraca z zewnętrznymi specjalistami pozwoli na korzystanie z ich wiedzy i doświadczenia, a także na otrzymywanie wsparcia w trudnych przypadkach.
- Planowanie działań w ramach SCWEW powinno odzwierciedlać perspektywę systemową, uwzględniając przy tym indywidualne potrzeby szkół. Po pierwsze ważne jest dostosowanie godzin pracy pracowników SCWEW do potrzeb szkół. Zrozumienie harmonogramu i cyklu szkolnego, w tym okresów wzmożonej aktywności, takich jak egzaminy, pozwala na lepsze zaplanowanie działań zespołu. Przykładem może być dostosowanie harmonogramu spotkań, warsztatów czy innych form współpracy tak, aby nie kolidowały z ważnymi wydarzeniami w szkołach.
- W perspektywie systemowej planowanie działań SCWEW powinno być ukierunkowane na długoterminowe cele i strategie rozwoju. Oznacza to, że działania podejmowane przez zespół powinny być spójne z większym kontekstem, takim jak polityki edukacyjne, cele programowe czy zmiany społeczne.
- Aby zredukować dokumentację i pracochłonność w zespole, ważne jest skupienie się na istotnych i potrzebnych informacjach oraz minimalizacja działań sprawozdawczych. Eliminowanie niepotrzebnych dokumentów i skrócenie tych istniejących może znacznie zmniejszyć obciążenie pracą administracyjną i pozwolić członkom zespołu na skoncentrowanie się na kluczowych zadaniach.
- Wszyscy uczestnicy badań rekomendowali zwiększenie finansowania, aby umożliwić zakup specjalistycznego sprzętu do wypożyczalni, oraz regularne aktualizacje i doposażenie wypożyczalni w specjalistyczny sprzęt.

4.4. Efektywność współpracy SCWEW z przedszkolami / szkołami ogólnodostępnymi

Analiza wypowiedzi uczestników wywiadów grupowych (wywiady z liderami, partnerami i instytucjami współpracującymi ze SCWEW, przedstawicielami środowiska szkolnego), ankiet wśród przedstawicieli środowiska szkolnego oraz sprawozdań przesyłanych do ORE pozwala na udzielenie odpowiedzi na pytania kluczowego dotyczące efektywności współpracy SCWEW z przedszkolami/szkolami ogólnodostępnymi.

Istotne z punktu widzenia obecnego pilotażowego modelu było pytanie o rozwiązania komunikacyjne, które byłyby skuteczne we współpracy z przedszkolami/szkolami ogólnodostępnymi, organami prowadzącymi i innymi instytucjami współpracującymi ze SCWEW.

Dobra komunikacja w zespole, co zostało wskazane przez 19 specjalistów SCWEW, wprowadzenie dyżurów telefonicznych pełnionych przez specjalistów dla dyrektorów, koordynatorów i specjalistów zatrudnionych w szkole (do wyboru w domu lub w siedzibie SCWEW), otwarta ścieżka dostępu do usług, czyli udostępnienie listy tego, co można uzyskać od SCWEW, to efektywne rozwiązania wskazywane przez członków zespołu SCWEW i nauczycieli specjalistów współpracujących ze SCWEW.

Ponadto wskazywano na zasadność zwiększenia częstotliwości wizyt specjalistów, np. psychiatrów, w szkołach.

Regularne spotkania między organem prowadzącym SCWEW a organem prowadzącym przedszkole/szkolę ogólnodostępną są niezwykle ważne. Były to spotkania zarówno na szczeblu decyzyjnym, jak i operacyjnym, aby omówić bieżące sprawy, podzielić się informacjami i ustalić wspólne cele.

Zdaniem przedstawicieli organów prowadzących komunikacja elektroniczna, taka jak e-maile, komunikatory, platformy internetowe lub systemy zarządzania treścią, była wykorzystywana do bieżącej wymiany informacji i materiałów, takich jak raporty, dokumenty czy porady ekspertów.

Przedstawiciele organów prowadzących zwrócili uwagę w wywiadzie grupowym, że w przypadku konkretnych pytań, problemów lub sytuacji pilnych, ważne jest, aby organ prowadzący SCWEW i organ prowadzący przedszkole/szkolę ogólnodostępną mieli ustalone kanały komunikacji, które umożliwią szybką i skuteczną wymianę informacji.

Liderzy w wywiadzie grupowym wskazali na organizowanie regularnych warsztatów, szkoleń lub konferencji poświęconych edukacji włączającej, na których nauczyciele, specjaliści i rodzice mogą wspólnie się uczyć, dzielić doświadczeniami i budować sieć wsparcia.

Kolejnym ważnym pytaniem jest pytanie dotyczące rozwiązań organizacyjnych sprzyjających realizacji zadań SCWEW.

Członkowie zespołu SCWEW uważają, że odpowiedzią na to pytanie jest jasny, adekwatny do kompetencji podział obowiązków, co zostało wskazane przez 6 specjalistów, systematyczna współpraca SCWEW z placówkami na zasadach partnerstwa i wymiany doświadczeń, dyżury w określonych godzinach, aby każdy mógł wybrać dogodny dla siebie czas, okresowa analiza efektów wsparcia, wskazywanie sukcesów i porażek w procesie udzielania wsparcia, powołanie SCWEW jako odrębnych instytucji oświatowych.

Podobnie o tym mówią w ankietach przedstawiciele organów prowadzących.

Oba rodzaje organów, tj. prowadzące SCWEW i prowadzące przedszkola/szkoły ogólnodostępne, zapytano, na jakich zasadach powinna funkcjonować współpraca pomiędzy organem prowadzącym SCWEW a organem prowadzącym przedszkole/szkolę ogólnodostępną, które są objęte wsparciem SCWEW. Obie grupy respondentów są zgodne, że zasady te powinny być:

- partnerskie oraz oparte o współpracę i wymianę informacji,
- ustalone przez obie strony w drodze umowy bądź porozumienia.

Porozumienie powinno obejmować:

1. Działalność szkoleniowo-doradczą, która stanowi główny przedmiot współpracy SCWEW z przedszkolami i szkołami ogólnodostępnymi oraz ich wsparcie.
2. Działalność związaną wypożyczaniem dla nauczycieli kształcących dzieci/uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi sprzętu specjalistycznego, materiałów edukacyjnych.
3. Działalność informacyjna i promocyjna związana z budowaniem przyjaznego środowiska dla edukacji włączającej.
4. Ewentualne partycypowanie w kosztach utrzymania SCWEW (w zależności od modelu finansowania SCWEW w przyszłości).

W sytuacji, gdy organ prowadzący SCWEW i organ prowadzący szkołę jest ten sam, współpraca polega na wspólnej realizacji ustalonych zadań. Jeśli są to różne organy prowadzące, należy ustalić zakres współpracy i uwzględnić:

- potrzeby placówki objętej wsparciem SCWEW (orzeczenia – rodzaje niepełnosprawności, opinie poradni, opinie, zaświadczenia lekarskie, w tym lekarza psychiatry, wyniki diagnoz potrzeb i problemów np. wynikające z opracowywania programów wychowawczo-profilaktycznych),
- proponowane przez placówkę rodzaje wsparcia SCWEW – konsultacje, superwizje, wizyty specjalistów w szkołach i zasady rozliczania godzin pracy specjalistów,
- porozumienie o współpracy,
- zasady postępowania z danymi osobowymi,

- nadzór organu prowadzącego (finansowy, organizacyjny) nad realizacją zadań,
- możliwości finansowania wybranych działań, umowy między organami prowadzącymi.

Dyrektorzy przedszkoli/szkół ogólnodostępnych²¹ bardzo wysoko oceniają sposób komunikacji pomiędzy przedszkolami/szkołami a SCWEW – zdecydowana większość (82,2%; 115 na 141 odpowiadających) jest pozytywna, z tym że ponad połowa respondentów (64,5%; 90 na 141) daje tu ocenę najwyższą.

Tylko trochę więcej niż połowa rodziców (58%; 1288 na 2221) była poinformowana o przystąpieniu przedszkola/szkoły do projektu, a co drugi (53,3%; 117 na 2221) odpowiadający rodzic nie został zapoznany z założeniami projektu. Z kolei 26% rodziców nie miało wiedzy na temat możliwych form wsparcia dla jego dziecka. Nawet wśród rodziców, których dzieci objęte były wsparciem u 43% (955 na 2221), stwierdza się brak wiedzy na temat działań szkoły/przedszkola zapewniających możliwość pełnego rozwoju oraz większość rodziców stwierdziło, że nie jest włączana do tych działań.

Uczniów szkół ponadpodstawowych zapytano, czy wiedzą, że ich szkoła bierze udział w pilotażowym projekcie dotyczącym edukacji włączającej. Co piąty uczeń (22,3%; 433 na 1969) potwierdza, że wie o tej inicjatywie. W przypadku rodziców i uczniów sposób dotarcia z informacją o projekcie nie był optymalny.

Kolejne ważne pytanie dotyczy wpływu na podnoszenie jakości szkoły/świadomości, jakie mają działania realizowane przez SCWEW.

Niemal wszyscy (96%; 135 na 141) badani dyrektorzy przedszkoli/szkół ogólnodostępnych widzą wzrost jakości pracy szkoły w efekcie współpracy ze SCWEW. Z relacji dyrektorów przedszkoli/szkół ogólnodostępnych wynika, że w prawie połowie szkół (48,9%; 69 na 141 opinii dyrektorów) wprowadzono w ostatnich dwóch latach zmiany w organizacji przestrzeni w przedszkolu/szkole – co można wiązać z lepszym zrozumieniem potrzeb dzieci/uczniów w tym zakresie. W ponad ⅓ szkół (42,6%) w ostatnich dwóch latach wprowadzono w przedszkolu/szkole zmiany w organizacji procesu nauczania. Zmiany w organizacji procesu nauczania obejmują: nowe metody pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami (16 wskazań na 141 badanych dyrektorów); dostosowanie materiału i wymagań do możliwości uczniów (15 wskazań); większa indywidualizacja nauczania (11 wskazań); ściślejsza współpraca ze specjalistami (5 wskazań); wykorzystanie specjalistycznego sprzętu (4 wskazania); zmiana zasad oceniania/sprawdzania wiedzy (3 wskazania); wprowadzenie innowacji (2 wskazania). W niespełna ¼ szkół (31,2%) w ostatnich dwóch latach wprowadzono w przedszkolu/szkole zmiany w kulturze pracy. Rodzice nie wyrażają zdecydowanego stanowiska w sprawie podnoszenia jakości szkoły

²¹ Szczegółowe dane dotyczące wypowiedzi dyrektorów, nauczycieli, uczniów, rodziców i pracowników niepedagogicznych znajdują się w II raporcie częściowym.

pod wpływem działań SCWEW. Wśród mniej niż połowy badanych rodziców (43%) istnieje przekonanie, że przedszkole/szkola podejmuje działania zapewniające wszystkim dzieciom/uczniom możliwości pełnego rozwoju, które uwzględniają ich potrzeby i możliwości, a 12,7% jest przeciwnego zdania. Prawie połowa rodziców (44,3%; 977 na 2221) nie ma wiedzy na ten temat.

Zdaniem specjalistów SCWEW wypożyczanie specjalistycznego sprzętu i materiałów edukacyjnych przez SCWEW zapewnia nauczycielom dostęp do niezbędnych narzędzi do prowadzenia zajęć dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. To z kolei przekłada się na bardziej zindywidualizowane podejście do nauczania, a także na rozwijanie umiejętności uczniów.

W wywiadach grupowych z przedstawicielami środowiska szkolnego (dyrektorzy, nauczyciele, nauczyciele specjaliści, rodzice, pracownicy niepedagogiczni) podkreślono wagę działalności informacyjnej i promocyjnej SCWEW, która koncentruje się na budowaniu świadomości i rozumienia wagi edukacji włączającej, która ma potencjał zmieniać kulturę i postawy w szkole. Poprzez działania informacyjne, kampanie edukacyjne, seminaria, warsztaty i inne formy, SCWEW buduje świadomość i wrażliwość wśród rodziców, nauczycieli i społeczności szkolnej, a także promuje wartości równości i poszanowania dla różnorodności.

Wszystkie badane grupy zwracały uwagę na stałe monitorowanie postępów współpracy, w tym ocenie osiągniętych celów, efektów działań SCWEW i ich wpływu na jakość pracy szkoły. Ocena ta może pomóc w identyfikacji obszarów do doskonalenia i podejmowaniu odpowiednich kroków naprawczych.

Zdaniem badanych kontynuacja szkoleń, doskonalenie zawodowe i wsparcie dla nauczycieli i personelu szkoły w obszarze edukacji włączającej, otwartość na dialog, elastyczność i gotowość do dostosowywania działań SCWEW na podstawie potrzeb i opinii ze strony organu prowadzącego przedszkole/szkolę ogólnodostępną są kluczowe dla efektywnej współpracy i osiągania wspólnych celów.

Rekomendacje:

- Badani z wszystkich grup (zespoły SCWEW, środowiska szkolne, partnerzy) wysoko ocenili komunikację pomiędzy stronami. To, co wydaje się warte wzmocnienia i udrożnienia, to przepływ informacji do rodziców, tak aby świadomie i chętnie korzystali z oferty SCWEW.
- Wprowadzenie dyżurów telefonicznych specjalistów i ekspertów wchodzących w skład zespołu SCWEW oraz z nim współpracujących dla dyrektorów, koordynatorów ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW, a także specjalistów zatrudnionych w szkole, dostępnych zarówno w siedzibie SCWEW, jak i w domu.
- Organizowanie częstszych wizyt specjalistów, takich jak psychiatrzy, w szkołach.

- Organizowanie regularnych warsztatów, szkoleń lub konferencji poświęconych edukacji włączającej, na których nauczyciele, specjaliści i rodzice mogą wspólnie uczyć się, dzielić się doświadczeniami i budować sieć wsparcia.
- Ustalanie jasnego podziału obowiązków w ramach zespołu SCWEW, adekwatnego do kompetencji poszczególnych ekspertów i specjalistów.
- Wzmacnianie działalności informacyjnej i promocyjnej SCWEW, skupiającej się na budowaniu świadomości i rozumienia edukacji włączającej.

4.5. Adekwatność zakresu wsparcia doradczo-szkoleniowego do potrzeb grupy docelowej

Badając to kryterium, istotne jest odwołanie się do badań (II raport częściowy) przeprowadzonych w rzeczywistym środowisku szkolnym i przedszkolnym. Perspektywa nauczycieli, rodziców i uczniów w kontekście odbioru działań wspierających SCWEW (opisanych w modelu) jest kluczowa dla badaczy, ponieważ dostarcza istotnych informacji umożliwiających rekomendacje dotyczące potencjalnych modyfikacji tych działań²².

Przed realizacją wsparcia w ramach Modelu SCWEW przeprowadzano diagnozę w szkołach i przedszkolach. W przypadku większości nauczycieli pracujących w ogólnodostępnych szkołach i przedszkolach (52%), ich potrzeby dotyczące wsparcia dla zróżnicowanej grupy uczniów zostały zdiagnozowane, należy jednak zauważyć, że 48% nauczycieli wskazuje, że ich potrzeby nie były diagnozowane. Diagnoza przeprowadzana była różnymi metodami, zarówno ilościowymi, jak i jakościowymi, choć przeważały metody ilościowe, takie jak kwestionariusze ankietowe.

Z perspektywy dyrektorów przedszkoli i szkół ogólnodostępnych, udzielających odpowiedzi w ankiecie, działania SCWEW są wartościowe i adekwatne do potrzeb odbiorców.

Najbardziej skutecznymi działaniami według dyrektorów są konsultacje indywidualne (telefoniczne, mailowe, on-line) dla dyrektorów, koordynatorów ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW, oraz konsultacje eksperckie w zakresie specyfiki pracy z dziećmi/uczniami o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych. Te działania zapewniają bezpośrednie wsparcie w rozwiązywaniu trudności zgłaszanych przez pracowników przedszkoli i szkół. Na dalszym miejscu znalazły się publikacje zawierające opis rozwiązań opracowanych w trakcie funkcjonowania SCWEW, prezentujące formy i metody pracy nauczycieli w zróżnicowanych grupach/klasach oraz kampania promocyjna/społeczna w lokalnym środowisku.

Większość rodziców (67,8%; 1510 na 2221) odpowiadających w ankiecie twierdzi, że przedszkole/szkola uwzględnia potrzeby ich dzieci, chociaż co czwarty rodzic nie jest tego

²² Szczegółowe dane dotyczące perspektywy tych grup znajdują się w II raporcie częściowym.

pewien. Zdecydowana większość rodziców (70%; 1554 na 2221) wskazuje nauczycieli jako główne źródło wsparcia dla swoich dzieci. Prawie połowa rodziców uważa, że wymagania stawiane ich dzieciom są dostosowane do ich możliwości, a dla 27% rodziców system oceniania jest dostosowany do potrzeb i możliwości ich dzieci. Rodzice wskazują na uczniów jako grupę, na której wsparcie mogą liczyć ich dzieci. Ponad 200 rodziców (na 2221) podkreśla rolę wspierającą wypożyczonego sprzętu z wypożyczalni SCWEW.

Większość nauczycieli specjalistów (ponad 60%; 216 na 361) uważa, że społeczność szkolna pozytywnie odbiera działania SCWEW.

Podobne opinie w kwestii adekwatności działań SCWEW wyrazili w ankiecie sami realizatorzy tych działań, czyli członkowie zespołu SCWEW. Większość działań realizowanych przez SCWEW została oceniona jako adekwatna do potrzeb odbiorców.

Tabela 4. Ocena adekwatności poszczególnych działań do potrzeb odbiorców (ocena na skali od 1 - najniżej do 5 - najwyżej).

Ocena adekwatności do potrzeb odbiorców...	Średnia ocen			
	Eksperti ds. edukacji włączającej	Eksperti ds. technologii wspomagających	Eksperti ds. informacji i ewaluacji	N-e/ki z kwalifikacjami w zakresie ped. specjalnej /resocjalizacji/socjoterapii
1. konsultacji indywidualnych i zbiorowych w ramach wsparcia szkoleniowo-doradczego	4,7	4,6	4,6	4,5
2. obserwacji wspierających/superwizji edukacyjnych	4,5	4,0	4,3	4,3
3. zajęć otwartych prowadzonych w szkole specjalnej oraz przedszkolach /szkołach ogólnodostępnych	4,6	4,4	4,7	4,6
4. warsztatów i szkoleń, prowadzonych we współpracy z placówkami doskonalenia nauczycieli, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi	4,5	4,3	4,3	4,4
5. mentoringu	4,2	4,1	4,3	4,0
6. doraźnego prowadzenia zajęć z zakresu wspierania dziecka/ucznia, których nie może zapewnić szkoła ogólnodostępna	4,5	4,3	4,1	4,4
7. sieci współpracy i samokształcenia, prowadzone we współpracy z placówkami doskonalenia nauczycieli, poradniami psychologiczno -pedagogicznymi, bibliotekami pedagogicznymi, uczelniami wyższymi, organizacjami pozarządowymi	4,4	4,5	4,4	4,3
8. rozwijania kompetencji pracowników przedszkoli/szkół ogólnodostępnych w zakresie doradztwa i konsultacji dla rodziców, a także działań interwencyjnych	4,5	4,5	4,5	4,4
9. przygotowania materiałów edukacyjnych, stanowiących opisy dobrych praktyk, działań innowacyjnych, interesujących rozwiązań organizacyjnych, metodycznych w zakresie edukacji włączającej	4,5	4,5	4,3	4,4
10. wsparcia szkół ogólnodostępnych w prowadzeniu kształcenia na odległość	3,8	3,9	3,5	3,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego z personelem SCWEW

Wszystkie działania uzyskały średnie oceny powyżej 4 na skali od 1 do 5. Najbardziej adekwatne do potrzeb zostały ocenione działania takie jak: konsultacje indywidualne i zbiorowe w ramach wsparcia szkoleniowo-doradczego (średnia ocena: 4,7), zajęcia otwarte prowadzone w szkole specjalnej oraz przedszkolach/szkolach ogólnodostępnych (średnia ocena: 4,6), warsztaty i szkolenia prowadzone we współpracy z placówkami doskonalenia nauczycieli, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi (średnia ocena: 4,5).

Przygotowanie materiałów edukacyjnych stanowiących opisy dobrych praktyk, działań innowacyjnych, interesujących rozwiązań organizacyjnych, metodycznych w zakresie edukacji włączającej (średnia ocena: 4,5) również uzyskały wysoką ocenę.

Natomiast najmniej adekwatne do potrzeb zostało ocenione działanie wsparcia szkół ogólnodostępnych w prowadzeniu kształcenia na odległość, które uzyskało średnią ocenę 3,8. Jest to jedyny przypadek, w którym średnia ocena spadła poniżej 4, co wskazuje na mniejszą adekwatność tego działania do potrzeb odbiorców.

Warto zauważyć, że oceny różnią się nieznacznie między różnymi grupami ekspertów, takimi jak eksperci ds. edukacji włączającej, eksperci ds. technologii wspomagających, eksperci ds. informacji i ewaluacji oraz osoby z kwalifikacjami w zakresie pedagogiki specjalnej, resocjalizacji i socjoterapii. Różnice w ocenach są jednak niewielkie, co sugeruje, że działania są postrzegane jako adekwatne przez różne grupy ekspertów.

Większość (79%) koordynatorów ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW uważa, że realizowane przez SCWEW działania skutecznie odpowiadają na potrzeby włączania wszystkich podmiotów szkolnych do działań edukacyjnych i wychowawczych przedszkoli oraz szkół ogólnodostępnych. W rzeczywistości praktycznie wszyscy (99%) ankietowani wyrazili opinię, że szkolenia, doradztwo oraz promowanie tworzenia przyjaznego środowiska dla edukacji włączającej odpowiadają potrzebom przedszkoli i szkół ogólnodostępnych związanych z edukacją włączającą, a ich wartość jest bardzo wysoka.

Koordynatorzy ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW w 92% pozytywnie oceniają współpracę z innymi partnerami w celu wymiany doświadczeń oraz koordynacji i spójności działań. Uważają, że taka współpraca skutecznie odpowiada na potrzeby przedszkoli i szkół ogólnodostępnych związane z edukacją włączającą, a jej wartość jest bardzo wysoka.

Wszyscy eksperci wchodzący w skład zespołu SCWEW przedstawili w odpowiedziach na pytania otwarte efekty działań wspierających przedszkole/szkolę ogólnodostępną. Konkretne przykłady zostały zebrane i stanowią egzemplifikację adekwatności założonych działań.

Zdaniem wszystkich ekspertów SCWEW:

Konsultacje indywidualne i zbiorowe w ramach wsparcia szkoleniowo-doradczego oferowanego przez SCWEW przyniosły wiele pozytywnych efektów i korzyści dla uczestników. Dzięki prawidłowemu doborowi sprzętu i urządzeń uwzględniającym

indywidualne potrzeby uczniów, jakość kształcenia znacznie się poprawiła. Uczniowie mieli dostęp do odpowiednich narzędzi, które wspierają ich proces nauki i przyczyniają się do lepszych wyników. Poprzez udział w konsultacjach, nauczyciele zyskali większą wiedzę i umiejętności związane z radzeniem sobie z trudnym zachowaniem uczniów z ASD (spektrum autyzmu) oraz niepełnosprawnościami, depresją i niedowidzeniem. Ta wiedza pozwalała nauczycielom lepiej zrozumieć uczniów i efektywniej pracować z nimi.

Nauczyciele korzystali z konsultacji, aby uzyskać wsparcie i konkretne wskazówki, które pomagają im prowadzić zajęcia szkolne w sposób efektywny oraz skuteczny. Dzięki temu mogli lepiej odpowiedzieć na indywidualne potrzeby uczniów.

Konsultacje dostarczały nauczycielom wsparcie w zakresie działań interwencyjnych i postępowania w trudnych sytuacjach z uczniami. To prowadziło do poprawy funkcjonowania konkretnych uczniów zarówno w szkole, jak i w domu. Nauczyciele zyskali większą świadomość w zakresie dostosowywania wymagań, oceniania, organizacji sytuacji edukacyjnych oraz przestrzeni edukacyjnej do zróżnicowanych potrzeb uczniów.

Wszystkie wymienione efekty świadczą o pozytywnych skutkach aktywnego uczestnictwa w konsultacjach organizowanych przez SCWEW. Poprawiają one jakość kształcenia, zwiększają kompetencje nauczycieli oraz dostosowują pracę szkoły do zróżnicowanych potrzeb uczniów. Zarówno nauczyciele, jak i rodzice oraz uczniowie odnoszą korzyści z tych działań, co przekłada się na lepsze wyniki w nauce i ogólne funkcjonowanie szkoły.

Obserwacje Wspierające/supervizje edukacyjne miały na celu podniesienie jakości kształcenia. Wspieranie nauczycieli polegało na wskazywaniu pomocnej literatury, wymienianiu się doświadczeniami i udzielaniu porad przez specjalistów oraz ekspertów z obszaru SPE. Nauczyciele doskonalili umiejętności dostosowywania form, metod pracy z uczniami ze SPE. Zaproponowano również nowe kierunki i sposoby pracy z uczniem z indywidualnymi potrzebami edukacyjnymi. Nauczyciele chętniej rozmawiali o swoich problemach czy wspierali się nawzajem, a także zwracali uwagę na przyczyny występujących trudności w klasie i opracowywali sposoby zapobiegania im. Wszystkie te działania przyczyniły się do podniesienia jakości kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi poprzez lepszą współpracę i lepsze dostosowanie pracy nauczycieli do indywidualnych potrzeb uczniów.

Wspólne dla **zajęć otwartych** prowadzonych w szkole specjalnej, jak i w przedszkolach/szkołach ogólnodostępnych jest dążenie do wspierania nauczycieli w pracy z uczniami o różnych potrzebach oraz niepełnosprawnościach. Obydwa typy zajęć otwartych miały na celu dzielenie się wiedzą, doświadczeniami, materiałami i pomysłami pomiędzy nauczycielami w celu inspirowania się nawzajem oraz podnoszenia jakości pracy. W szkole specjalnej nauczyciele mieli okazję zapoznać się z metodami czy technikami pracy z uczniami z niepełnosprawnością, w tym również z głębszą niepełnosprawnością. Wspierający

nauczycieli warsztat obejmował również sposoby wykorzystania różnorodnych materiałów i środków dydaktycznych w codziennej pracy. W ten sposób nauczyciele zyskali większą świadomość dotyczącą możliwości, a także deficytów osób z niepełnosprawnością. W przypadku przedszkoli i szkół ogólnodostępnych, zajęcia otwarte umożliwiły nauczycielom poznanie form oraz metod pracy w klasach zróżnicowanych. Wymiana doświadczeń między nauczycielami pozwoliła na zdobycie inspiracji i cennych wskazówek dotyczących planowania czy prowadzenia zajęć. Nauczyciele mieli możliwość porównania swojej pracy z prowadzącym, co pomaga w adaptacji metod i sposobów realizacji lekcji do własnej placówki. Ważnym aspektem jest również świadomość nauczycieli dotycząca dostosowywania wymagań, oceniania, organizacji sytuacji edukacyjnych oraz przestrzeni edukacyjnej do zróżnicowanych potrzeb uczniów. Oba rodzaje zajęć otwartych dały nauczycielom możliwość zapoznania się z różnymi pomocami i sprzętem, które mogą być wykorzystane podczas codziennych zajęć.

Podsumowując, głównym celem zajęć otwartych prowadzonych zarówno w szkole specjalnej, jak i w przedszkolach/szkolach ogólnodostępnych było wsparcie nauczycieli w planowaniu, organizacji oraz realizacji pracy z uczniami o różnych potrzebach i niepełnosprawnościach. Poprzez wymianę doświadczeń, poznanie nowych metod czy form pracy oraz zapoznanie się z różnymi pomocami, nauczyciele mieli możliwość podniesienia jakości zajęć i lepszej pracy w grupach zróżnicowanych.

W ramach **współpracy** z Poradniami Psychologiczno-Pedagogicznymi, Ośrodkami Doskonalenia Nauczycieli, Bibliotekami Pedagogicznymi organizowane były warsztaty i szkolenia prowadzone przez ekspertów z tych placówek. Nauczyciele mieli możliwość zwiększenia swojej wiedzy, a także otrzymania materiałów szkoleniowych, które mogą wykorzystać w swojej codziennej pracy. Istotnym aspektem było przekazywanie specjalistycznej wiedzy oraz dobrych praktyk, które nauczyciele mogą zastosować w swojej pracy z uczniami. Nauczyciele mieli możliwość uczestniczenia w szkoleniach, które koncentrują się na pracy z grupą zróżnicowaną, w tym z dziećmi zaburzonymi. Dodatkowo, nabycie wiedzy dotyczącej procedury niebieskiej karty pozwoliło nauczycielom skutecznie reagować na sytuacje kryzysowe. Dzięki tym szkoleniom nauczyciele zyskali nowe umiejętności, które mogą wykorzystać w swojej pracy, co przekłada się na podniesienie jakości edukacji. Poprzez współpracę z różnymi specjalistami, praktykami oraz metodykami nauczyciele mieli możliwość wzbogacenia swojej wiedzy poprzez zdobycie specjalistycznej wiedzy od ekspertów. Ponadto wymiana doświadczeń i dobrych praktyk między nauczycielami sprzyjała wzajemnej pomocy czy tworzeniu środowiska sprzyjającego rozwojowi zawodowemu. To umożliwiło nauczycielom rozwijanie się, poszerzanie umiejętności i doskonalenie swojej pracy. Nauczyciele mieli możliwość zdobycia wiedzy oraz umiejętności z zakresu oceny funkcjonalnej, co przyczynia się do lepszego zrozumienia potrzeb i możliwości uczniów. Ponadto, poznawanie metod integrujących grupę pozwoliło na skuteczną pracę z różnorodnymi grupami uczniów.

Ten obszar działań skupia się na wsparciu nauczycieli poprzez mentoring. **Mentoring** polega na nawiązaniu bliskiej relacji między mentorem (ekspertem SCWEW) a *mentee* (nauczycielem), w ramach której mentor udziela wsparcia, udostępnia materiały i wskazówki do pracy oraz motywuje do właściwych działań, czy też interwencji. Istotnym elementem jest ukierunkowywanie na modyfikacje oraz podnoszenie jakości relacji z uczniami, co przekłada się na zwiększenie motywacji i efektywności nauczania. Mentoring pozwolił nauczycielom upewnić się w swoich działaniach, wyjaśnić rzeczy niezrozumiałe i rozwijać swoje umiejętności. Dzięki nawiązaniu więzi poprzez regularne spotkania, nauczyciele nabierają wiary we własne możliwości, a także mieli możliwość dzielenia się swoimi trudnościami z ekspertami SCWEW. W ramach mentoringu nauczyciele zdobywali wiedzę na temat sposobów prowadzenia wsparcia dla konkretnych uczniów i dzieci. Wsparcie mentorskie pozwalało nauczycielom upewnić się w sensowności podejmowanych działań i podejść do edukacji.

Mentoring dostarczał bardzo cennych wskazówek i umożliwiał wymianę doświadczeń między mentorem a nauczycielem. Nauczyciele uczyli się, jak odpowiednio postępować w różnych sytuacjach edukacyjnych, zdobywali nowe doświadczenia oraz otrzymywali wskazówki do dalszego rozwoju i doskonalenia swojej pracy. W ramach mentoringu omawiane były konkretne przypadki, trudności i poszukiwane są skuteczne sposoby realizacji ustalonych celów. Nauczyciele mieli możliwość konsultacji i uzyskania wsparcia w trudnych sytuacjach. Mentorowanie pozwoliło nauczycielom potwierdzić, że ich działania są prawidłowe, a także umożliwiło konstruktywne rozwiązywanie problemów i wypracowywanie nowych skutecznych rozwiązań.

Nauczyciele skorzystali z porad i wsparcia specjalistów, którzy podzielili się swoją wiedzą i doświadczeniem, a także zdobyli nowe umiejętności i techniki pracy, co przekłada się na ich rozwój zawodowy. Specjaliści wspomagają nauczycieli w tworzeniu dokumentacji dla uczniów ze SPE, która jest istotna w zapewnianiu odpowiedniego wsparcia. Dodatkowo nauczyciele z placówek ogólnodostępnych konsultowali się z ekspertami w celu uniwersalnego planowania pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach.

Sieć współpracy i samokształcenia, prowadzona we współpracy z placówkami doskonalenia nauczycieli, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, bibliotekami pedagogicznymi, uczelniami oraz organizacjami pozarządowymi, jest dynamicznym środowiskiem, które umożliwiło nauczycielom uzyskanie dostępu do różnorodnych zasobów i doświadczeń. Nauczyciele korzystali z literatury specjalistycznej oraz narzędzi diagnostycznych, które są udostępniane przez sieć współpracy. Dzięki temu mogli poszerzać swoją wiedzę i umiejętności, a także doskonalić swoją praktykę pedagogiczną. Dodatkowo mieli możliwość poznania nowych, ciekawych form pracy, które wzbogaciły ich zajęcia lekcyjne. W ramach sieci współpracy odbywała się także wymiana doświadczeń między nauczycielami. Dzięki temu mogli dzielić się swoimi sukcesami i wyzwaniem, spotykać

się w zespołach, aby razem poszukiwać sposobów radzenia sobie z problemami. Wspólnie przepracowują sytuacje dotyczące zachowań uczniów i poszukują wspólnych rozwiązań, które pomogą im w udzielaniu wsparcia. Sieć współpracy ma również na celu wspieranie nauczycieli szkół ogólnodostępnych w pracy z dziećmi/uczniami z niepełnosprawnościami. Placówki partnerskie udzielają nauczycielom wskazówek i wyjaśniają terminy związane z obszarem specjalnej edukacji. Jest to inspirujące środowisko, które sprzyja burzy mózgów w poszukiwaniu rozwiązań problemów oraz scaleniu szkół i instytucji wspierających. W ramach sieci współpracy odbywały się również szkolenia on-line, które poszerzają warsztat dydaktyczny i wychowawczy nauczycieli. Są one okazją do poznania sposobów radzenia sobie z trudnymi sytuacjami, dzielenia się dobrymi praktykami oraz wymiany doświadczeń i spostrzeżeń. Nauczyciele mogą również korzystać z bazy danych zawierającej polecanych specjalistów, lekarzy i terapeutów. Nauczyciele wspierają się nawzajem w procesie samokształcenia, wykorzystując doświadczenia i zasoby placówek partnerskich. Wszystkie te działania mają na celu nie tylko podnoszenie kompetencji nauczycieli, ale również tworzenie solidnej sieci wsparcia, w której nauczyciele mogą dzielić się swoimi osiągnięciami i wyzwaniem oraz wzajemnie inspirować się do doskonalenia swojej pracy. Materiały merytoryczne przygotowywane w ramach sieci współpracy są zamieszczane w sieci, co umożliwia szeroką dostępność do nich oraz kontynuację procesu samokształcenia.

Rozwój kompetencji pracowników przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w zakresie **doradztwa i konsultacji dla rodziców oraz działań interwencyjnych** jest istotny dla efektywnego wsparcia dzieci i uczniów w ich rozwoju oraz edukacji. Pracownicy tych placówek zdobyli szereg umiejętności, które umożliwiają im skuteczne identyfikowanie problemów oraz podejmowanie odpowiednich działań interwencyjnych. Jedną z kluczowych umiejętności jest dostrzeganie problemów, które mogą występować u dzieci i uczniów. Dzięki temu pracownicy byli w stanie szybko reagować czy podejmować działania interwencyjne mające na celu rozwiązanie tych problemów. Kolejną ważną umiejętnością jest komunikacja z rodzicami i uczniami. Pracownicy przedszkoli/szkół muszą umieć efektywnie komunikować się z rodzicami, dostarczać im konkretne wskazówki oraz informacje zależnie od potrzeb. Dobre relacje i zaufanie między nauczycielem a rodzicem są kluczowe w procesie rozwiązywania problemów. Efektywny rozwój kompetencji pracowników przedszkoli/szkół ogólnodostępnych obejmuje także umiejętność profesjonalnego przeprowadzania rozmów z rodzicami. Nauczyciele byli w stanie przeprowadzić rozmowę w sposób profesjonalny i pomocny, dostarczając rodzicom fachową pomoc w rozwiązywaniu problemów. W ramach rozwoju kompetencji pracownicy poszerzali swoje umiejętności w zakresie wspierania oraz współpracy z rodzicami. Oprócz wiedzy dotyczącej wskazywania kierunków rozwiązywania problemów, pracownicy zdobywają umiejętności związane z budowaniem zaufania rodzica, a także aktywizowaniem go do

pracy i terapii z dzieckiem. Rodzice otrzymują także fachową pomoc w rozwiązywaniu problemów, co przyczynia się do poprawy jakości pracy szkół/przedszkoli. Rozwój kompetencji pracowników w zakresie doradztwa i konsultacji dla rodziców oraz działań interwencyjnych obejmuje także korzystanie z doświadczeń oraz zasobów placówek partnerskich. Nauczyciele mają dostęp do literatury i narzędzi diagnostycznych, poznają nowe formy pracy oraz uczestniczą w wymianie doświadczeń. Wspólnie zespołowo poszukują sposobów radzenia sobie z problemami, co przyczynia się do skutecznego wsparcia dzieci i uczniów. W rezultacie rozwoju kompetencji pracowników przedszkoli/szkół ogólnodostępnych w zakresie doradztwa oraz konsultacji dla rodziców oraz działań interwencyjnych, jakość pracy tych placówek zostaje podniesiona. Pracownicy są bardziej skuteczni w identyfikowaniu, a także rozwiązywaniu problemów, a rodzice coraz częściej zwracają się do nauczycieli z trudnościami, słuchają ich wskazówek i ufają im. Dzięki zdobytym umiejętnościom pracownicy byli w stanie profesjonalnie wspierać rodziców oraz zapewniać im fachową pomoc w rozwiązywaniu problemów związanych z dzieckiem lub uczniem.

Materiały edukacyjne stanowią bogate źródło informacji, które zawierają opisy dobrych praktyk, działań innowacyjnych oraz interesujących rozwiązań organizacyjnych i metodycznych z zakresu edukacji włączającej. Są one przygotowane w taki sposób, aby nauczyciele mogli wykorzystywać je w codziennej pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych. Dzięki elastycznemu podejściu do nauczania te materiały umożliwiają dostosowanie treści programowych oraz metod pracy do indywidualnych potrzeb uczniów. Przeznaczone są do wykorzystania jako baza materiałów, w której nauczyciele mogli znaleźć innowacyjne pomysły oraz opisy dobrych praktyk, które zostały omówione i udoskonalone przez ekspertów ds. edukacji włączającej. Materiały te zostały zaprojektowane na podstawie zgłaszanych problemów przez szkoły, co oznacza, że są one skoncentrowane na realnych potrzebach i wyzwaniach, z jakimi nauczyciele spotykają się w codziennej pracy. Nauczyciele otrzymują różnego rodzaju pomoce dydaktyczne, które mogą wykorzystać w pracy z uczniem ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi. Dodatkowo, tworzone są „banki” dobrych pomysłów, które są przydatne zarówno dla nauczycieli, jak i rodziców, umożliwiając wymianę doświadczeń i współpracę. W ramach tych materiałów dostępne są gotowe rozwiązania, konspekty zajęć oraz przykładowe pomoce dydaktyczne, które można natychmiast wykorzystać w pracy z uczniem o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych. Dodatkowo dostępna jest wybrana literatura, która może służyć jako wsparcie w konkretnym przypadku. Materiały te są przydatne w rozwiązywaniu niepewnych czy niejasnych sytuacji, a także mogą być rozpowszechniane wśród pracowników szkoły lub rodziców, dostarczając im aktualnych informacji i wiadomości.

Wsparcie szkół ogólnodostępnych w prowadzeniu **kształcenia na odległość** miało na celu zapewnienie nauczycielom narzędzi i umiejętności potrzebnych do skutecznego

nauczania zdalnego. W ramach tego wsparcia organizowane były cykliczne webinary, które cieszą się dużym zainteresowaniem. Podczas tych webinarów nauczyciele mieli możliwość zdobycia umiejętności tworzenia interaktywnych materiałów dydaktycznych oraz prezentowania przykładów wykorzystania różnych aplikacji webowych. Nauczyciele uczyli się tworzyć materiały dydaktyczne, które angażują uczniów i są interaktywne. Dzięki temu mogą skuteczniej przekazywać wiedzę oraz utrzymywać uwagę uczniów podczas lekcji on-line. Nauczyciele mieli również możliwość poznania różnych platform i portali, na których opracowane są scenariusze zajęć wraz z tekstami źródłowymi, filmami czy zadaniami aktywnymi. Dzięki temu mogli korzystać z gotowych materiałów, które ułatwiają organizację lekcji zdalnych. W ramach wsparcia nauczyciele zwracali większą uwagę na psychospołeczne funkcjonowanie ucznia w zdalnym nauczaniu. Przykładali wagę do efektywnego motywowania uczniów do aktywności i zaangażowania ich w proces nauki na odległość. Weryfikowali również sposób oceniania, aby dostosować go do specyfiki nauki online. Kolejnym elementem wsparcia było poznanie oraz wykorzystanie aplikacji, takich jak Wordwall i Genuinely. Nauczyciele mieli okazję poznać nowe techniki i narzędzia, które mogą wzbogacić proces nauczania na odległość. Dodatkowo mogli przypomnieć sobie już znane narzędzia, a także odkryć nowe sposoby ich wykorzystania w kontekście zdalnego nauczania. Całe wsparcie ma na celu zwiększenie kompetencji nauczycieli w zakresie kształcenia na odległość oraz zapewnienie im narzędzi, które pomogą im efektywnie przekazywać wiedzę uczniom. Dzięki zdobytym umiejętnościom i narzędziom nauczyciele są lepiej przygotowani do prowadzenia zajęć online i tworzenia materiałów, które angażują uczniów i wspierają ich rozwój wirtualny.

Rekomendacje:

- Ważne jest, aby przeprowadzić wszechstronną diagnozę potrzeb nauczycieli, rodziców i uczniów przed wdrożeniem działań wspierających. Dzięki temu można dokładniej określić obszary, w których potrzebne jest wsparcie, oraz skoncentrować wysiłki na konkretnych aspektach. Diagnoza powinna uwzględniać zarówno metody ilościowe, jak i jakościowe. Kwestionariusze mogą dostarczyć informacje liczbowe, ale warto także zbierać opinie i doświadczenia poprzez wywiady, grupy dyskusyjne czy obserwacje.
- Udzielanie indywidualnych konsultacji dla dyrektorów, koordynatorów ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW oraz nauczycieli. Zapewniają one możliwość omówienia konkretnych trudności i otrzymania spersonalizowanych wskazówek dotyczących pracy z różnorodnymi grupami uczniów.
- Istotne jest zwiększenie adekwatności i różnicowania wsparcia jeżeli chodzi o wiek rozwojowy dzieci/uczniów oraz etap edukacyjny. Ze względu na rosnącą liczbę dzieci ze zróżnicowanymi potrzebami w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych na wsparcie jakie oferują SCWEW jest duże, wciąż rosnące zapotrzebowanie.

- Konieczne jest tworzenie elastycznych i dostosowanych programów nauczania przez nauczycieli we współpracy ze SCWEW, aby umożliwić każdemu uczniowi rozwijanie się na swoim indywidualnym poziomie.
- Warto inwestować w publikacje, które opisują rozwiązania opracowane w trakcie działań wspierających edukację włączającą. Dzielenie się formami i metodami pracy z różnorodnymi grupami uczniów może inspirować innych nauczycieli i przyczynić się do rozpowszechniania dobrych praktyk.
- Zacieśnienie współpracy z rodzicami jest kluczowe. Ważne jest, aby uwzględniać ich perspektywę i włączać ich do procesu podejmowania decyzji. Regularna komunikacja, spotkania informacyjne i możliwość skonsultowania się z rodzicami mogą przyczynić się do lepszych rezultatów edukacyjnych uczniów.

4.6. Skuteczność wsparcia udzielanego przez SCWEW przedszkolom/szkołom ogólnodostępnym

Określenie skuteczności wsparcia udzielanego przez SCWEW przedszkolom/szkołom ogólnodostępnym jest możliwe przy uwzględnieniu opinii zespołu SCWEW, ale także środowiska przedszkolnego/szkolnego, organów prowadzących czy partnerów współpracujących ze SCWEW²³.

Dyrektorzy przedszkoli/szkół ogólnodostępnych wysoko ocenili efekty udziału ich placówki w projekcie pilotażowym SCWEW. Jednym z pozytywnie ocenianych efektów jest wypracowywanie całościowego modelu funkcjonowania przedszkola/szkoły ogólnodostępnej jako organizacji włączającej i uczącej się, zapewniającej wysoką jakość kształcenia oraz zintegrowanego wsparcia – blisko co trzeci respondent (32,2%) dał temu efektowi ocenę najwyższą, a 43% – wysoką. Tylko 4 dyrektorów przyznało wypracowaniu modelu ocenę najniższą.

Podobnego zdania są koordynatorzy ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW, którzy w zdecydowanej większości (97%) potwierdzają, że potrzeby nauczycieli w ich przedszkolu/szkole ogólnodostępnej w zakresie edukacji włączającej były diagnozowane, a wyniki diagnozy były brane pod uwagę podczas planowania działań.

Ponadto niemal wszyscy (97%) badani dyrektorzy są zdania, że realizacja zadań związanych z włączaniem społeczności przedszkolnej/szkolnej, poszukiwanie rozwiązań merytorycznych i organizacyjnych oraz poprawa dostępności placówki, podnoszenie

²³ Na drugim etapie badania poszukiwane były odpowiedzi na pytania kluczowe/badawcze w ankietach skierowanych do dyrektorów, nauczycieli (w tym nauczycieli specjalistów), pracowników niepedagogicznych, rodziców i uczniów. Szczegółowe dane dotyczące wypowiedzi tych grup znajdują się w II raporcie cząstkowym.

kompetencji kadry przedszkola/szkoły, obszary oraz zadania SCWEW wobec kadry kierowniczej są wystarczające. Tylko 4 dyrektorów wskazuje, że obszary te są niewystarczające, zwracając uwagę na potrzebę większej dostępności do specjalistów oraz zwiększenia świadomości społeczności szkolnej w zakresie inkluzji, sukcesywnego zwiększania doskonalenia w tym zakresie, wymiany doświadczeń z innymi placówkami w zakresie rozwiązań dotyczących edukacji włączającej, zakupu własnego sprzętu w zakresie prowadzenia zadań z edukacji włączającej, pomocy naukowych.

W opinii koordynatorów ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW (wypowiedzi w kwestionariuszu ankiety) największe zapotrzebowanie jest na konsultacje indywidualne dla koordynatorów ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW; konsultacje eksperckie w zakresie specyfiki pracy z dziećmi/uczniemi w zidentyfikowanych obszarach wsparcia; zajęcia otwarte/lekcje otwarte, konsultacje dla rodziców i dzieci w zakresie wsparcia specjalistycznego.

Niemal połowa (45%) nauczycieli potwierdza opinie koordynatorów co do dużego zapotrzebowania na wsparcie wychowawcze udzielane rodzicom. Ponadto nauczyciele wskazują na wsparcie merytoryczne udzielane nauczycielom (65,8%), lekcje otwarte (27,3%) oraz imprezy integracyjne organizowane w szkole dla uczniów i rodziców np. pikniki, konkursy (25,5%). Organizacja imprez uzyskuje również wysokie oceny wśród rodziców, podobnie jak możliwość rozmowy z nauczycielami dotyczące ich dziecka (89,6%) i możliwość korzystania z wypożyczalni (w odpowiedziach rodziców uczniów ze SPE).

Z perspektywy uczniów, zmiany w metodach pracy nauczycieli są niewielkie.

Niektórzy uczniowie zauważają wprowadzenie nowych metod pracy, takich jak zmiana sposobu oceniania, praca w grupach, korzystanie z tablicy interaktywnej itp.

Część uczniów deklaruje, że nauczyciele wykorzystali nowe pomoce naukowe. W prowadzonym badaniu szukaliśmy odpowiedzi na pytanie o przyczyny zapotrzebowania na wyżej wymienione wsparcie.

Analizując odpowiedzi wszystkich uczestników badania, możemy stwierdzić, że tymi powodami jest zwiększona liczba dzieci/uczniów z różnymi potrzebami edukacyjnymi, brak wiedzy i kompetencji nauczycieli w obszarze edukacji włączającej, konieczność dostosowania środowiska oraz metodyki nauczania do zróżnicowanych potrzeb uczniów, potrzeba skutecznej diagnozy czy indywidualizacji procesu nauczania, konieczność współpracy, a także koordynacji działań między nauczycielami a specjalistami oraz bardzo mocno podkreślana przez wszystkich badanych potrzeba eliminacji barier architektonicznych i otoczenia sprzyjającego wykluczeniu.

Istotne z punktu widzenia badania modelu wsparcia jest określenie efektów działań SCWEW.

Udzielane wsparcie przynosi różnorodne efekty, które mogą obejmować lepszą diagnozę zasobów i potrzeb przedszkoli/szkół ogólnodostępnych, co prowadzi do możliwości projektowania adekwatnego wsparcia oraz zwiększa kompetencje nauczycieli w obszarze

diagnozy czy działań interwencyjnych. Ponadto nastąpiło zacieśnienie współpracy w ramach zespołów nauczycielskich i specjalistycznych, zwiększenie wiedzy nauczycieli na temat edukacji włączającej, różnych metod pracy z grupą zróżnicowaną oraz umiejętności korzystania z specjalistycznego sprzętu.

Poprawiła się komunikacja między nauczycielami a rodzicami, co przekłada się na lepszą współpracę, wsparcie ucznia w trudnościach oraz motywację do nauki oraz zwiększenie dostępności i dostosowania środowiska przedszkolnego/szkolnego, co sprzyja równości szans oraz eliminuje bariery dla uczniów o różnych potrzebach.

Rozwinęły się umiejętności komunikacyjne i społeczne dzieci/uczniów poprzez wykorzystanie alternatywnych sposobów i metod komunikacji, technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie uczenia się.

Zwiększyło się zaangażowanie kadry pedagogicznej, kadry niepedagogicznej, rodziców, organu prowadzącego oraz podmiotów zewnętrznych, co przekłada się na lepsze funkcjonowanie przedszkola/szkoły, a także efektywniejsze wsparcie uczniów.

Warto podkreślić, że efekty udzielonego wsparcia mogą być różne dla każdego dziecka/ucznia, ponieważ zależą od indywidualnych potrzeb i możliwości. Jednak, ogólnie rzecz biorąc, udzielane wsparcie ma na celu stworzenie bardziej włączającego i dostosowanego środowiska edukacyjnego, które umożliwia wszystkim uczniom osiągnięcie pełnego potencjału rozwojowego i edukacyjnego.

Czynniki ułatwiające wdrażanie działań SCWEW, zdaniem koordynatorów, to: budowanie pozytywnego nastawienia, otwartości i świadomości dot. edukacji włączającej – 34% wskazań; dobrowolność i chęć udziału placówki, gotowość do zmiany – 12%; zaangażowanie, motywacja osób współpracujących ze SCWEW – 12% wskazań; dofinansowanie przedszkoli/szkół ogólnodostępnych – 10% wskazań; dostęp do specjalistów – 9% wskazań.

Badani wskazują również na bariery we wdrażaniu edukacji włączającej:

Koordynatorzy identyfikują takie bariery, jak: bariery organizacyjne (np. zbyt duże grupy w przedszkoli/szkół ogólnodostępnych) – 88% wskazań; finansowe – 83% wskazań; w wyposażeniu przedszkoli/szkół ogólnodostępnych – 71% wskazań; społeczne (np. brak otwartości na te osoby ze strony innych grup) – 47% wskazań; w przygotowaniu kadry przedszkoli/szkół ogólnodostępnych – 43% wskazań; terytorialne – 20% wskazań.

Przedstawiciele organów prowadzących SCWEW i prowadzących przedszkola/szkoły ogólnodostępne umiejscawiają te bariery głównie w finansach (odpowiednio: 57,9% i 64%) oraz widzą też dużą wagę barier w wyposażeniu placówek (57,9%, 72%), z kolei organy prowadzące SCWEW akcentują wagę barier społecznych (68,4%).

Organy prowadzące przedszkola/szkoły ogólnodostępne widzą też dużą wagę barier w wyposażeniu placówek, z kolei organy prowadzące SCWEW akcentują wagę barier społecznych.

Tabela 5. Bariery/czynniki utrudniające dostęp do edukacji wśród grup zróżnicowanych.

Odpowiedź	Organy prowadzące SCWEW	Organy prowadzące przedszkola/szkoły ogólnodostępne
Bariery terytorialne i logistyczne	5 (26,3%)	6 (24%)
Bariery w wyposażeniu placówek	11 (57,9%)	18 (72%)
Bariery w przygotowaniu kadry placówek edukacyjnych	10 (52,6%)	12 (48%)
Bariery organizacyjne	11 (57,9%)	9 (36%)
Bariery finansowe	11 (57,9%)	16 (64%)
Bariery społeczne	13 (68,4%)	11 (44%)
Bariery architektoniczne	1 (5,3%)	1 (4%)
Brak specjalistów	0	1 (4%)
Żadne z powyższych	0	2 (8%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego z organami prowadzącymi SCWEW i organami prowadzącymi przedszkola/szkoły ogólnodostępne

W opinii koordynatorów następujące działania/czynniki zwiększają dostęp do edukacji dla grup zróżnicowanych, a tym samym zmniejszają bariery: budowanie świadomości nt. edukacji włączającej, promowanie, informowanie o edukacji włączającej – 26% wskazań; zwiększenie finansowania – 19% wskazań; większe kompetencje nauczycieli – 18% wskazań; zmniejszenie liczebności klas, grup – 18% wskazań; lepszy dostęp do specjalistów – 14% wskazań; lepsze wyposażenie placówek – 10% wskazań, redukcja barier architektonicznych – 5% wskazań.

Zdaniem koordynatorów następujące instytucje powinny podejmować działania mające na celu zmniejszenie tych barier: władze centralne – 86% wskazań; władze instytucji edukacyjnych – 66% wskazań; samorząd lokalny – 64% wskazań; Samorząd regionalny – 42% wskazań; nauczyciele i pedagodzy – 37% wskazań; rodzice – 25% wskazań. Jeden z koordynatorów dodaje też, że powinny nastąpić zmiany systemowe.

Podobnie oba rodzaje organów, tj. prowadzące SCWEW i prowadzące przedszkola/szkoły ogólnodostępne, zapytano, kto ich zdaniem powinien podejmować działania mające na celu zmniejszenie barier utrudniających dostęp do edukacji wśród grup zróżnicowanych widzą największą odpowiedzialność w administracji centralnej. Oba rodzaje organów wskazują również na dużą odpowiedzialność samorządu terytorialnego i instytucji edukacyjnych. Organy prowadzące SCWEW nieco częściej niż organy prowadzące przedszkola/szkoły ogólnodostępne akcentują odpowiedzialność nauczycieli i rodziców.

Tabela 6. Kto powinien podejmować działania mające na celu zmniejszenie barier utrudniających dostęp do edukacji wśród grup zróżnicowanych?

Odpowiedź	Organy prowadzące SCWEW	Organy prowadzące przed-szkola/szkoły ogólnodostępne
Administracja centralna	11 (57,9%)	20 (80%)
Samorząd terytorialny	13 (68,4%)	16 (64%)
Instytucje edukacyjne	12 (63,2)	13 (52%)
Nauczyciele	13 (68,4%)	12 (48%)
Rodzice	11 (57,9%)	9 (36%)
Stowarzyszenia, organizacje lokalne	1 (5,3%)	0
Media	1 (5,3%)	1 (4%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego z organami prowadzącymi SCWEW i organami prowadzącymi przedszkola/szkoły ogólnodostępne

Rekomendacje:

- Zwiększenie dostępności specjalistów: istnieje potrzeba większego dostępu do specjalistów, którzy mogą pomóc nauczycielom w diagnozowaniu i udzielaniu wsparcia uczniom o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych.
- Doskonalenie kompetencji nauczycieli: konieczne jest zapewnienie nauczycielom odpowiednich szkoleń i wsparcia w obszarze edukacji włączającej. Programy doskonalenia zawodowego powinny uwzględniać zarówno różnorodność uczniów, jak i metody pracy z grupą zróżnicowaną. Nauczyciele powinni być świadomi oraz elastyczni w stosowaniu różnych metod nauczania czy oceniania, aby dostosować się do potrzeb uczniów.
- Organizowanie regularnych spotkań, konsultacji i szkoleń w celu wymiany doświadczeń, rozwiązywania problemów czy budowania pozytywnych relacji.
- Podejmowanie działań mających na celu eliminację barier architektonicznych i dostosowanie środowiska przedszkolnego/szkolnego. Placówki edukacyjne powinny być przyjazne dla osób o różnych potrzebach, zapewniając dostęp do odpowiednich udogodnień i infrastruktury.
- Aby wdrożyć skuteczne wsparcie dla przedszkoli/szkół ogólnodostępnych, konieczne jest odpowiednie finansowanie. Władze centralne, instytucje edukacyjne, samorząd lokalny i regionalny powinny zwiększyć środki finansowe przeznaczone na edukację włączającą, aby zapewnić odpowiednie zasoby i infrastrukturę.
- Istnieje potrzeba zastąpienia tradycyjnego modelu edukacyjnego, który często opiera się na standaryzacji i jednolitości, modelem bardziej elastycznym oraz dostosowanym do indywidualnych potrzeb uczniów. Można wprowadzić podejście oparte na różnorodnych stylach uczenia się, indywidualizacji programów nauczania i ocenianiu kompetencji, co umożliwi uczniom o różnych potrzebach edukacyjnych osiągnięcie sukcesów.

- Konieczne jest wprowadzenie systematycznego monitorowania oraz oceny postępów uczniów, szczególnie tych z indywidualnymi potrzebami edukacyjnymi. Opracowanie odpowiednich narzędzi i procedur pomiaru osiągnięć uczniów pomoże w identyfikacji obszarów, w których konieczne jest dodatkowe wsparcie oraz ocenie skuteczności działań podejmowanych przez przedszkola/szkoły.

4.7. Skuteczność działań SCWEW w zakresie konsolidacji środowiska lokalnego na rzecz edukacji włączającej

Działania SCWEW przyczyniły się do stworzenia lokalnej koalicji na rzecz edukacji włączającej, chociaż w różnym stopniu. Większość ekspertów ds. edukacji włączającej w ankiecie (77,3%; 17 na 22) potwierdza istnienie takiej koalicji²⁴.

Zdaniem badanych członków zespołu SCWEW efekty tej koalicji są widoczne w wielu aspektach. Poprzez wspólne działanie na rzecz dzieci ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi udało się zatarzeć podziały i stworzyć wspólny cel, jakim jest dobro uczniów.

SCWEW podjęło szeroką współpracę z różnymi instytucjami w regionie (21% wskazań przez koordynatorów d.s. edukacji włączającej), aby promować edukację włączającą. W ramach tej współpracy nawiązano silne więzi ze szkołami i przedszkolami ogólnodostępnymi. Wspólnie działają one na rzecz uczniów niepełnosprawnych i ich rodzin, oferując wzajemne wsparcie, rozwiązywanie problemów oraz pomoc w stwarzaniu dogodnych warunków edukacyjnych²⁵.

Ponadto SCWEW nawiązało współpracę z samorządem lokalnym, który okazał się kluczowym partnerem w promowaniu edukacji włączającej.

Organy prowadzące SCWEW zostały zaangażowane w różne działania podejmowane przez SCWEW. Większość respondentów (89,5%) zgłosiło, że publikują informacje na temat działań SCWEW, co jest istotne dla promowania ich działań i celów. Ponad dwie trzecie respondentów (73,7%) angażuje się również w inicjatywy społeczne, które promują edukację włączającą w ich lokalnym środowisku.

Organy prowadzące SCWEW udzielają wsparcia SCWEW w nawiązywaniu współpracy z instytucjami partnerskimi, co potwierdziło 63,2% respondentów. Dodatkowo ponad połowa respondentów (53,9%) uczestniczy w planowaniu działań SCWEW, co umożliwia uwzględnienie lokalnych perspektyw i potrzeb w procesie planowania. Nieco mniej

²⁴ Dane pochodzące od tej grupy badanej zamieszczone są w raporcie statystycznych będącym załącznikiem raportu końcowego.

²⁵ Dane pochodzące od tej grupy badanej (ankieta z koordynatorami) zamieszczone są w raporcie statystycznych będącym załącznikiem raportu końcowego.

respondentów (31,6%) nawiązuje współpracę z organami prowadzącymi przedszkola i szkoły objęte wsparciem SCWEW.

Organy prowadzące SCWEW mają również inne zadania, takie jak przygotowanie sprawozdań i rozliczeń finansowych, weryfikacja dokumentacji działania SCWEW oraz udział w wizytach studyjnych i konferencjach.

W odniesieniu do budowy lokalnej koalicji na rzecz edukacji włączającej 47,4% respondentów potwierdziło, że udało się zbudować taką koalicję. Jedna osoba (5,3%) zaprzeczyła temu, a pozostali respondenci (47,4%) nie byli w stanie udzielić jednoznacznej odpowiedzi. Jeden respondent wskazał na ograniczenia czasowe i brak dodatkowych funduszy jako bariery w budowaniu koalicji.

Współpraca z uczelniami, takimi jak np. Uniwersytet Dolnośląski DSW Wrocław, przyczyniła się do podnoszenia wiedzy i świadomości na temat edukacji włączającej. Uczelnie te wspierały SCWEW poprzez organizowanie szkoleń, warsztatów i konferencji, które umożliwiły wymianę doświadczeń i pogłębienie wiedzy na temat inkluzji.

Dodatkowo SCWEW podjęło współpracę z Poradniami Psychologiczno-Pedagogicznymi (PPP), Ośrodkami Doskonalenia Nauczycieli (ODN) i Bibliotekami Pedagogicznymi (BP). Współpraca umożliwiła organizację warsztatów, kampanii i konsultacji, które przyczyniły się do podniesienia świadomości wśród jednostek działających na rzecz dzieci i rodziców. Dzięki temu specjaliści z PPP mogli efektywniej wspierać proces edukacji włączającej.

W wywiadzie grupowym przedstawiciele PPP wskazywali na trudności z pełnym zaangażowaniem się we współpracę ze SCWEW, gdyż liczba działań określonych przez prawo (wydawanie orzeczeń i opinii) często uniemożliwia włączenie dodatkowo specjalistów z PPP w działania doraźne w przedszkolu/szkole ogólnodostępnej.

Przedstawiciele ODN w wywiadzie grupowym podkreślali wspólne organizowanie konferencji na temat pracy z klasą zróżnicowaną i założeń edukacji włączającej. Podkreślali również wagę działań informacyjno-promocyjnych SCWEW, które przyniosły efekty w postaci większej świadomości kwestii włączania w edukacji. Społeczność szkolna i lokalna zyskała większą wiedzę na temat potrzeb osób z niepełnosprawnościami oraz idei edukacji włączającej. Wszyscy eksperci (100%) do spraw edukacji włączającej, ds. technologii wspomagających, ds. informacji i ewaluacji, a także prawie wszyscy koordynatorzy ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW (99%) potwierdzają, że w trakcie trwania programu pilotażowego była prowadzona kampania promocyjno-informacyjna przez SCWEW.

Dzięki kampaniom społecznym, konferencjom i innym działaniom informacyjnym, społeczność lokalna zyskała lepsze zrozumienie oraz akceptację dla idei inkluzji. Wiele przykładów takich działań wymienili w wywiadzie grupowym przedstawiciele LO

w Węgrowie – „organizowane są Dni z Autyzmem i wiele innych pokazujących potrzebę włączania wszystkich do życia społecznego” (FGI LO).

Współpraca między różnymi podmiotami, takimi jak nauczyciele, samorząd lokalny, wyższe uczelnie, PPP i inne instytucje, przyczyniła się do spójnych działań i wymiany doświadczeń. To z kolei przełożyło się na wyższą jakość kształcenia wszystkich dzieci, zwłaszcza tych narażonych na wykluczenie.

Działania SCWEW są pozytywnie odbierane przez społeczność szkolną, ale też lokalną i przyczyniły się do integracji i zacieśnienia więzi między różnymi gminami w regionie. Dzięki wspólnym działaniom oraz zrozumieniu, że dziecko powinno być w centrum oddziaływań szkoły, rodziców czy środowiska, podziały zostały zatarte. To przekłada się na lepsze relacje i większe zaangażowanie wszystkich stron w promowanie edukacji włączającej.

Zdaniem koordynatorów ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW społeczność lokalna dostrzega pozytywne efekty działań SCWEW, takie jak spójne działania, współpraca nauczycieli (17% wskazań) wymiana doświadczeń oraz wsparcie dla rodziców i uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi.

Zdaniem koordynatorów istotnym efektem było pozyskanie wsparcia merytorycznego i wiedzy od zewnętrznych ekspertów (18% wskazań) oraz instytucji wspierających edukację włączającą. Ta dodatkowa wiedza i wsparcie odegrały kluczową rolę w rozwoju koalicji. Dzięki tym kontaktom i współpracy podmioty wchodzące w skład koalicji mogły korzystać z różnorodnych perspektyw i doświadczeń, co przyczyniło się do podnoszenia jakości działań oraz skuteczności ich inicjatyw.

Ta wymiana doświadczeń przyczyniła się do rozwoju wiedzy i umiejętności uczestników, a także do generowania innowacyjnych rozwiązań w zakresie edukacji włączającej.

Analiza formularza wypełnianego przez liderów w pierwszej fazie badania pokazała, że najbardziej popularnymi kanałami docierania do odbiorców jest Internet, głównie media społecznościowe, ale również media tradycyjne (radio, telewizja, prasa) – co daje szansę na dotarcie do odbiorców spoza kręgu zainteresowanych tematem edukacji włączającej. Wiele SCWEW sięgnęło po formy bezpośrednie: festyny lokalne, pikniki, debatę, happening, dni otwarte w placówkach biorących udział w projekcie, a nawet rajd rowerowy i grę terenową. Praktyka kampanii społecznych pokazuje, że takie bezpośrednie dotarcie do odbiorców może mieć największe oddziaływanie.

To, co SCWEW realizują i mogą realizować z dużym powodzeniem – to konferencje adresowane do szerokiego grona odbiorców oraz publikowanie wartościowych merytorycznie informacji na swoich stronach internetowych. Ważne jest również dostarczanie ciekawych treści do zamieszczenia na stronach internetowych współpracujących z SCWEW instytucji i organizacji²⁶.

²⁶ I Raport Częstkowy, s. 59.

Pomimo tych sukcesów koalicja musi stawić czoła również pewnym barierom, które utrudniają jej konsolidację. Jedną z takich przeszkód wymienianych przez badanych członków zespołu SCWEW jest brak chęci, motywacji i świadomości ze strony niektórych uczestników (12% wskazań w ankiecie dla koordynatorów). Niekiedy nie wszyscy dostrzegają znaczenie działań koalicji lub nie rozumieją pełnych korzyści wynikających z wprowadzenia edukacji włączającej. Ten brak motywacji i świadomości może prowadzić do niedostatecznego zaangażowania w działania koalicji.

Inną istotną barierą jest ograniczony czas i przeciążenie zadaniami (11% wskazań w ankiecie dla koordynatorów). Ze względu na swoje liczne obowiązki często mają oni ograniczoną ilość czasu do poświęcenia na cele koalicji. To może wpływać na efektywność współpracy oraz utrudniać realizację planowanych działań.

Dodatkowo bariery finansowe (10% wskazań w ankiecie dla koordynatorów) również stanowią wyzwanie dla podmiotów działających w ramach koalicji. Ograniczone środki finansowe mogą wpływać na możliwość realizacji planowanych inicjatyw i działań, a także na skuteczność koalicji w osiąganiu zamierzonych celów.

Mimo osiągniętych sukcesów poprzez stworzenie lokalnej koalicji na rzecz edukacji włączającej podmioty działające w jej ramach muszą wciąż konfrontować się z wyzwaniami związanymi z brakiem motywacji, ograniczonym czasem i bariery finansowymi. Jednak dzięki świadomości tych wyzwań, podmioty te mogą podejmować odpowiednie działania mające na celu ich przezwyciężenie i dalszy rozwój.

Rekomendacje:

- Kontynuowanie działań informacyjnych i promocyjnych, aby zwiększyć świadomość społeczności lokalnej na temat edukacji włączającej.
- Wykorzystywanie różnych kanałów komunikacji, w tym mediów społecznościowych, tradycyjnych mediów oraz stron internetowych, aby docierać do jak najszerszego grona odbiorców spoza kręgu zainteresowanych tematem.
- Kontynuowanie i rozwijanie współpracy z różnymi instytucjami, takimi jak samorząd lokalny, uczelnie, Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne, Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli i Biblioteki Pedagogiczne. Te instytucje mogą wspierać koalicję poprzez organizowanie szkoleń, konferencji i warsztatów, wymianę doświadczeń oraz udzielanie wsparcia merytorycznego.
- Zwrócenie szczególnej uwagi na motywację i świadomość uczestników koalicji. Organizować spotkania, prezentacje i dyskusje, które pomogą uczestnikom zrozumieć pełne korzyści wynikające z wprowadzenia edukacji włączającej. Stworzyć przestrzeń do dzielenia się sukcesami i dobrymi praktykami, aby podtrzymać motywację i zaangażowanie w działania koalicji.

- Kontynuowanie wysiłku w celu pozyskiwania dodatkowych środków finansowych na realizację inicjatyw i działań koalicji. Można rozważyć współpracę z lokalnymi przedsiębiorstwami, fundacjami oraz poszukiwanie możliwości dotacji i grantów.
- Kontynuowanie i rozwijanie wymiany doświadczeń między podmiotami wchodzącymi w skład koalicji. Organizowanie regularnych spotkań, warsztatów i konferencji, które umożliwią wymianę najlepszych praktyk, innowacyjnych rozwiązań i pogłębienie wiedzy na temat edukacji włączającej.

4.8. Funkcjonalność wypożyczalni

Wypożyczalnia sprzętu wspomagającego w budowaniu jakości edukacji włączającej otrzymała wysokie oceny efektów działania. Wśród członków zespołu SCWEW oceniających z perspektywy ostatnich etapów realizacji projektu najwyższe oceny (4,7 w skali od 1 do 5) ustalili eksperci ds. technologii wspomagających i informacji, i ewaluacji, podczas gdy eksperci ds. edukacji włączającej ocenili je na 4,4. Specjaliści z kwalifikacjami w zakresie pedagogiki specjalnej, resocjalizacji i socjoterapii ocenili efekty na poziomie 3,9. Równie wysoko ocenili to dyrektorzy szkół (98%; 138 na 141) i nauczyciele specjaliści (55,3%; 202 na 369). Nauczyciele korzystający z wypożyczalni również są zadowoleni z jej organizacji i działania²⁷. Nauczyciele zwrócili również uwagę na bardzo dobry instruktaż dotyczący wykorzystania sprzętu specjalistycznego. Z kolei 13,7% badanych bardzo wysoko ocenia ten instruktaż, a 12,5% – wysoko²⁸.

Dodatkowo 92% badanych członków zespołu/ów SCWEW zgłosiło, że wypożyczalnia sprzętu dostarczała nowoczesne, wysokiej jakości urządzenia, które spełniały potrzeby szkół i uczniów. W opinii 80% uczestników badania, wypożyczalnia była ważnym źródłem wsparcia dla szkół o ograniczonych budżetach, umożliwiając dostęp do drogiego sprzętu, którego szkoły nie byłyby w stanie zakupić²⁹.

Przykładowe efekty działania wypożyczalni, zgłoszone przez członków zespołu SCWEW, obejmują spersonalizowany dobór sprzętu, poszerzenie jakości i warsztatu pracy, doposażenie placówek w pomoce niezbędne do pracy z różnorodnymi grupami uczniów, wsparcie uczniów o zróżnicowanych potrzebach poprzez odpowiednio dobrany sprzęt, dostęp nauczycieli do specjalistycznego sprzętu oraz pomocy dydaktycznych, poprawę jakości pracy nauczycieli motywację uczniów do nauki, uatrakcyjnienie zajęć

²⁷ Dane pochodzące od tej grupy badanej zamieszczone są w raporcie statystycznych będącym załącznikiem raportu końcowego.

²⁸ Szczegółowe dane dotyczące wypowiedzi nauczycieli znajdują się w II raporcie cząstkowym.

²⁹ Dane pochodzące od tej grupy badanej zamieszczone są w raporcie statystycznych będącym załącznikiem raportu końcowego.

poprzez wykorzystanie sprzętu, wzbogacenie bazy pomocy czy środków dydaktycznych, podniesienie jakości i atrakcyjności zajęć oraz dostępność pomocy dla dzieci i nauczycieli.

Co do częstotliwości finansowania wypożyczalni, istnieje pewne rozbieżności w opiniach członków zespołów SCWEW. Prawie połowa, bo aż 45,8% uważa, że powinno to odbywać się częściej niż raz w roku, na bieżąco lub raz na półrocze, podczas gdy nieco większa połowa – 49,4% – uważa, że raz na rok szkolny jest wystarczające. Różnica w opiniach badanych wynika zapewne z przyjętych w poszczególnych SCWEW założeniach i wynikających z tego doświadczeń.

Tabela 7. Jak często powinna być możliwość finansowania wypożyczalni w kontekście zabezpieczenia środków na zakup sprzętu?

Odpowiedź	Eksperti ds. edukacji włączającej	Eksperti ds. technologii wspomagających	Eksperti ds. informacji i ewaluacji	N-e/ki z kwalifikacjami w zakresie pedagogiki specjalnej /resocjalizacji/ socjoterapii	Specjaliści
częściej niż raz w roku, na bieżąco, raz na półrocze	9 (41%)	9 (42,9%)	13 (56,5%)	12 (42,9%)	31 (45,6%)
raz na rok szkolny	12 (54,5%)	10 (47,6%)	10 (43,5%)	14 (50%)	35 (51,5%)
raz na 2 lata	1 (4,5%)	2 (,5%)	0	2 (7,1%)	1 (1,5%)
raz na 3 lata	-	-	-	-	1 (1,5%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego z personelem SCWEW

Podobnie, nie ma jednomyślności co do częstotliwości weryfikowania diagnozowania potrzeb szkół w zakresie sprzętu. Powinno to odbywać się częściej niż raz w roku, na bieżąco lub raz na półrocze według 47% ankietowanych, podczas gdy 49,8% uważa, że raz na rok szkolny jest wystarczające.

Tabela 8. Jak często należy weryfikować diagnozowanie potrzeb szkół w zakresie sprzętu?

Odpowiedź	Eksperti ds. edukacji włączającej	Eksperti ds. technologii wspomagających	Eksperti ds. informacji i ewaluacji	N-e/ki z kwalifikacjami w zakresie pedagogiki specjalnej /resocjalizacji/ socjoterapii	Specjaliści
częściej niż raz w roku, na bieżąco, raz na półrocze	13 (59%)	9 (42,9%)	11 (47,8)	12 (42,9%)	29 (42,6%)
raz na rok szkolny	9 (41%)	11 (52,4%)	11 (47,8)	15 (53,6%)	37 (54,4%)
raz na dwa lata	0	1 (4,8%)	1 (4,3%)	1 (3,6%)	2 (2,9%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego z personelem SCWEW

Zdecydowana większość zespołu SCWEW uważa, że wypożyczalnia powinna być dostępna w godzinach popołudniowych.

Członkowie zespołu SCWEW zgłosili różne propozycje co do przekazywania sprzętu do użytku ucznia. W przypadku ekspertów ds. edukacji włączającej większość (68,2%) uważa, że zapoznanie odbiorców z funkcjonalnościami sprzętu powinno odbywać się indywidualnie, podczas spotkań z nauczycielem lub specjalistą, który udziela instrukcji i wskazówek dotyczących korzystania z danego sprzętu. Z kolei eksperci ds. technologii wspomagających i informacji sugerują, że ważne jest zapewnienie instrukcji obsługi w formie pisemnej lub wideo, które będą dostępne dla uczniów i nauczycieli w celu samodzielnego zapoznania się z funkcjonalnościami i korzystania z wypożyczonego sprzętu³⁰.

Ważne jest również zorganizowanie regularnego wsparcia technicznego dla uczniów i nauczycieli korzystających z wypożyczonego sprzętu. 78,3% w ankiecie członków zespołu SCWEW uważa, że należy zapewnić wsparcie techniczne w przypadku awarii lub problemów z obsługą sprzętu. Może to obejmować dostęp do specjalistów technicznych, którzy udzielają pomocy drogą telefoniczną, on-line lub osobiście w razie potrzeby.

Dyrektorzy przedszkoli/szkół ogólnodostępnych zwracają uwagę, że sprzęt powinien być wypożyczany na cały czas trwania edukacji dziecka, a nie jedynie na wyznaczony, ich zdaniem, zbyt krótki, okres. Ponadto sprzęt powinien być dostosowany do uczniów starszych i najlepiej by było, gdyby był na wyposażeniu szkoły. Opinia ta została potwierdzona w wywiadzie z przedstawicielami środowiska szkolnego ze szkół ponadpodstawowych. Zdaniem nauczycieli i rodziców biorących udział w wywiadzie większość pomocy jest dedykowana uczniom młodszym ze szkół podstawowych i przedszkoli.

Koordynatorzy ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW w ankiecie dzielą się pomysłami, jak powinno wyglądać przekazywanie sprzętu do użytku ucznia (także w przypadku zmiany szkoły przez ucznia). W przypadku kontynuacji terapii dla ucznia w innej placówce, istnieje potrzeba, aby sprzęt towarzyszył uczniowi w jego dalszym rozwoju. W związku z tym proponuje się wypożyczanie sprzętu za potwierdzeniem odbioru i ustaleniem określonego czasu wypożyczenia³¹. Jednakże pojawiają się pojedyncze głosy twierdzące (dwa)³², że odpowiedzialność za sprzęt oraz udostępnienie powinny być związane z placówką edukacyjną. W tym kontekście przewiduje się, że szkoła będzie udzielać wypożyczenia na podstawie orzeczenia, opinii lub wskazania zespołu nauczycieli. Decyzja o przyznaniu sprzętu będzie oparta na fachowej ocenie potrzeb ucznia.

³⁰ Szczegółowe dane w *Raporcie statystycznym*, s. 40–48.

³¹ Zob. *Raport statystyczny*, s. 24.

³² Warto zwrócić uwagę, że było to otwarte pytanie, którego nie należy analizować statystycznie. W całym pomiarze wzięło udział 100 koordynatorów ds. edukacji włączającej. Zob. *Raport statystyczny*, s. 25.

W przypadku udostępnienia sprzętu zarówno placówka, do której uczęszcza dziecko, jak i jego opiekun ponoszą odpowiedzialność za zabezpieczenie sprzętu przed ewentualnymi uszkodzeniami lub zniszczeniami. Wspólnym obowiązkiem jest dbanie o sprzęt, tak aby był on używany zgodnie z przeznaczeniem i nie ulegał szkodom.

Proponowane modyfikacje funkcjonowania wypożyczalni można sklasyfikować na podstawie ich kategorii, uwzględniając propozycje zgłoszone przez członków zespołu SCWEW.

Kategoria: Technologie wspomagające

- Stworzenie systemu wypożyczalni on-line (aplikacji), w celu usprawnienia procesu wypożyczania. Stworzenie aplikacji do możliwości wypożyczania sprzętu.
- Dostępność wypożyczalni w każdym powiecie dla uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi. Organizacja filii wypożyczalni na terenie szkół.
- Zakup większej ilości sprzętu.

Kategoria: Dokumentacja i administracja

- Stworzenie wzorcowej dokumentacji wypożyczalni dla wszystkich Specjalnych Ośrodków Szkolno-Wychowawczych (SCWEW) w Polsce, w tym zmniejszenie ilości dokumentacji do minimum, w tym np. likwidacja kart konsultacji z przeprowadzanych instruktaży.
- Ujednolicenie dokumentacji.

Kategoria: Wsparcie finansowe i zasobów

- Wsparcie finansowe na doposażenie i zwiększenie zasobów wypożyczalni poprzez zakup nowego sprzętu specjalistycznego.
- Zakup materiałów biurowych do obsługi wypożyczalni.

Kategoria: Konsultacje i szkolenia

- Możliwość organizowania konsultacji, np. z przedstawicielami danego sprzętu, aby uzyskać pomoc w odpowiednim doborze, szkolenia, pomoc w tworzeniu wsparcia dla danego ucznia.
- Prowadzenie rad szkoleniowych lub konsultacji indywidualnych z nauczycielami w zakresie możliwości wykorzystania sprzętu dostępnego w wypożyczalni.
- Wyjazd z odpowiednim sprzętem do szkół czy przedszkoli, udzielanie instruktażu nauczycielom uczącym dziecko z daną dysfunkcją, do której sprzęt jest wskazany lub niezbędny.

Kategoria: Efektywność i promocja

- Wypożyczanie sprzętu specjalistycznego pomiędzy wypożyczalnią SCWEW, aby uniknąć zbędnego zalegania sprzętu w danej wypożyczalni.
- Diagnozowanie zapotrzebowania na sprzęt raz w roku, a zakup rozłożony na dwa lata. Wypożyczanie sprzętu na dłuższy czas, np. rok szkolny.
- Poszerzanie asortymentu i prezentacja nauczycielom dostępnego sprzętu w wypożyczalni.
- Rozszerzenie bazy testów psychologicznych dostępnych w wypożyczalni.

Dodatkowo koordynatorzy proponują modyfikację działania wypożyczalni, która polegałaby na rotacyjnym wypożyczaniu sprzętu i jego wymianie między placówkami; stworzenie aplikacji do możliwości wypożyczania sprzętów on-line; zapewnienie sprzętu do najnowocześniejszych form terapii; zmiana reguł dla uczniów.

Obecnie uczniowie/rodzice ponoszą odpowiedzialność za sprzęt w przypadku zepsucia się czy innych zdarzeń. Stanowi to barierę przed wypożyczeniem do domu kosztowniejszych urządzeń. Należy znaleźć inne wyjście z sytuacji – uczniowie nie chcą ponosić odpowiedzialności, wolą nie korzystać z przekazanego im sprzętu.

Koordynatorzy ds. edukacji włączającej i współpracy ze SCWEW uważają, że nie powinno być ram czasowych wypożyczenia sprzętu dla ucznia

Podsumowując, wypożyczalnia sprzętu wspomagającego w budowaniu jakości edukacji włączającej otrzymała wysokie oceny efektów działania, a jej usługi były szczególnie doceniane przez ekspertów z zakresu technologii wspomagających i informacji. Istnieje potrzeba częstszego finansowania wypożyczalni, z różnymi opiniami co do częstotliwości weryfikowania diagnozowania potrzeb szkół w zakresie sprzętu. Ważne jest również zapewnienie instrukcji obsługi sprzętu, indywidualnego wsparcia oraz technicznego wsparcia w razie potrzeby. Zastanawia jednak wysoki procent nauczycieli (53%; 880 na 1661) i rodziców (53%; 1177 na 2221) niekorzystających z wypożyczalni.

Rekomendacje:

- Zastosowanie aplikacji lub platformy internetowej umożliwiającej wygodne i szybkie wypożyczanie sprzętu. System on-line ułatwiłby proces wypożyczania poprzez prosty dostęp do aktualnej oferty sprzętu, rezerwację i dokonywanie zgłoszeń przez uczestników.
- Stworzenie wzorcowej dokumentacji wypożyczalni zmniejszającej ilość dokumentacji do niezbędnego minimum dla wszystkich Specjalnych Ośrodków Szkolno-Wychowawczych (SCWEW) w Polsce. Ujednolicenie procesów administracyjnych ułatwi zarządzanie wypożyczalnią i przyspieszy jej działanie.

- Konieczne jest zapewnienie wsparcia finansowego na doposażenie i zwiększenie zasobów wypożyczalni, co umożliwi zakup nowego sprzętu specjalistycznego. Dodatkowo dostarczenie odpowiednich materiałów biurowych do obsługi wypożyczalni będzie istotne dla sprawnego funkcjonowania.
- Organizowanie konsultacji z przedstawicielami danego sprzętu oraz szkoleń dla nauczycieli w zakresie wykorzystania sprzętu dostępnego w wypożyczalni. Prowadzenie rad szkoleniowych lub indywidualnych konsultacji z nauczycielami pozwoli na lepsze wykorzystanie potencjału sprzętu oraz efektywne prowadzenie zajęć.
- Wypożyczalnia powinna zapewniać możliwość wypożyczania sprzętu między różnymi placówkami SCWEW, aby uniknąć zalegania sprzętu w jednej wypożyczalni. Konieczne jest również diagnozowanie potrzeb na sprzęt raz w roku, a zakup rozłożony na dłuższy okres, tak aby wypożyczalnia mogła lepiej dostosować swoje zasoby.

5. Rekomendacje dla docelowego Modelu SCWEW

Poniżej zebrano kluczowe rekomendacje dla docelowego Modelu SCWEW wynikające z przeprowadzonego całego badania ewaluacyjnego:

- **Zwiększenie dostępności specjalistów:** istnieje potrzeba większego dostępu do specjalistów, takich jak psycholodzy, terapeuci i pedagodzy specjaliści w przedszkolach/szkolach ogólnodostępnych oraz psychiatrzy. W świetle ogromnego zapotrzebowania na wsparcie specjalistów w przedszkolach/szkolach ogólnodostępnych rekomenduje się zatrudnienie większej liczby specjalistów, a także nawiązywanie współpracy z zewnętrznymi ekspertami, aby zapewnić odpowiednie wsparcie uczniom z niepełnosprawnościami i specjalnymi potrzebami.
- **Współpraca z innymi instytucjami:** zaleca się bliską współpracę z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli, bibliotekami pedagogicznymi i innymi instytucjami zajmującymi się edukacją. Ta współpraca może przyczynić się do lepszego wsparcia samych nauczycieli (celowanego w na bieżąco pojawiające się potrzeby, korzystania ze wsparcia ekspertów w czasie, w którym to wsparcie jest potrzebne) i wymiany doświadczeń w zakresie edukacji włączającej pomiędzy instytucjami/placówkami. Współpraca ta powinna mieć charakter sformalizowany, tzn. poparty podpisaniem odpowiednich umów pomiędzy poszczególnymi podmiotami.
- **Świadomość społeczna i akceptacja:** kontynuacja działań informacyjnych i promocyjnych ma kluczowe znaczenie dla budowania świadomości społecznej i akceptacji różnorodności. Współpraca z innymi partnerami, takimi jak organizacje pozarządowe, media i społeczność lokalna, może przyczynić się do wzmacniania tych działań.
- **Długoterminowe planowanie i trwałość:** ważne jest zapewnienie długoterminowego planowania i trwałości działań SCWEW. Odpowiednie środki finansowe i wsparcie systemowe są niezbędne, aby zapewnić trwałość i ciągłość wsparcia dla placówek edukacyjnych.
- **Dostosowanie działań do potrzeb placówek:** rekomenduje się dostosowanie działań SCWEW do różnorodnych potrzeb i kontekstów funkcjonowania placówek edukacyjnych. Indywidualne podejście i elastyczność są kluczowe w zapewnianiu efektywnego wsparcia. Każda tego typu placówka ze względu na własne zasoby kadrowe, dostęp do specjalistów, etap edukacyjny i specyficzne potrzeby uczniów jest inna i wymaga zindywidualizowanego wsparcia w ramach wspólnego Modelu. W konsekwencji należy doprecyzować wspólny Model, by był adekwatnie rozumiany, ale zakładał elastyczność w doborze form i zakresu merytorycznego wsparcia zgodnie ze zmieniającymi się i pojawiającymi się potrzebami.

- **Kontynuacja doskonalenia kompetencji:** kontynuacja szkoleń i wsparcia w zakresie edukacji włączającej dla nauczycieli przedszkoli i szkół ogólnodostępnych i pracowników instytucji wspierających jest istotna. Zapewnienie odpowiednich zasobów i możliwości rozwoju kompetencji może przyczynić się do skuteczniejszego funkcjonowania SCWEW. Równocześnie należy stale podnosić kompetencje kadry SCWEW.
- **Ustalenie jasnych ram prawnych:** w celu zapewnienia stabilności i skuteczności działania SCWEW rekomenduje się wprowadzenie precyzyjnych ram prawnych dotyczących edukacji włączającej. Ustawa lub rozporządzenie powinny sformalizować działania SCWEW i zapewnić mu większe możliwości w realizacji misji.
- **Wzmacnianie współpracy w zespole SCWEW i między zespołami SCWEW:** zaleca się organizowanie regularnych spotkań i warsztatów, które umożliwią współpracę i wymianę doświadczeń między członkami zespołu SCWEW. Wzmacnianie komunikacji oraz koordynacji w zespole może przyczynić się do skuteczniejszego działania i osiągania wspólnych celów. Regularna współpraca między zespołami SCWEW pozwoli na wymianę doświadczeń i wzmocni integrację środowisk zajmujących się edukacją włączającą.
- **Monitorowanie i ocena efektów:** ważne jest prowadzenie regularnego monitorowania i oceny efektów działań SCWEW, co może pomóc w identyfikowaniu obszarów wymagających dalszego rozwoju oferty SCWEW.
- **Innowacje i technologie:** wykorzystanie innowacyjnych rozwiązań i technologii może wspomóc edukację włączającą. Przykłady to dostęp do nowoczesnych narzędzi edukacyjnych, aplikacji mobilnych, platform e-learningowych i innych technologicznych rozwiązań wspierających rozwój uczniów z niepełnosprawnościami. Jednocześnie należy kontynuować rozwój i doposażenie wypożyczalni funkcjonujących w ramach SCWEW, pilotaż pokazał duże potrzeby przedszkoli i szkół ogólnodostępnych na specjalistyczny sprzęt.
- **Partnerstwo z rodzinami:** włączenie rodzin do procesu edukacji jest niezwykle istotne. Należy promować partnerstwo i współpracę z rodzicami i opiekunami uczniów z niepełnosprawnościami, zapewniając im wsparcie, informacje i możliwość udziału w podejmowaniu decyzji dotyczących edukacji ich dziecka. Wielokrotnie m.in. liderzy SCWEW wskazywali na potrzebę zwiększenia wsparcia dla rodziców w ramach działań SCWEW.
- **Ciągłe doskonalenie i adaptacja:** względy edukacyjne, społeczne i technologiczne stale się zmieniają, dlatego konieczne jest ciągłe doskonalenie oraz adaptacja działań SCWEW. Regularne przeglądy strategii, programów czy polityk mogą pomóc w identyfikowaniu nowych potrzeb i możliwości poprawy systemu edukacji włączającej.
- **Włączenie w sieć SCWEW innych podmiotów** (szkół specjalnych, placówek, innych instytucji edukacyjnych) które nie uczestniczyły w pilotażu. Pojawia się pytanie: „Jak będą przygotowane do pełnienia funkcji SCWEW podmioty, które nie brały udziału w projekcie?”. Nie mają przeszkolonej kadry w zakresie, w jakim posiadają ją pilotażowe

23 SCWEW, co więcej, nie posiadają unikalnego doświadczenia z pilotażu, wypracowanej widzialności w środowisku lokalnym, sieci współpracy. W obecnej sytuacji mamy w Polsce 314 powiatów i 66 miast na prawach powiatu. Podmioty te będą wymagały intensywnego wsparcia służące nabyciu wiedzy o Modelu, przygotowaniu się do pełnienia funkcji SCWEW, nabycia i wzmocnienia odpowiednich kompetencji.

- **Współpraca międzysektorowa:** pilotaż pokazał znaczenie i efektywność współpracy dla realizacji zadań SCWEW. Należy kontynuować współpracę oraz rozszerzać ją systemowo poza instytucje sektora edukacji na instytucje pomocy społecznej czy instytucje systemu ochrony zdrowia.
- **Współpraca międzynarodowa:** wymiana doświadczeń i współpraca z innymi krajami może być źródłem inspiracji, a także wzajemnego uczenia się. Zaleca się poszukiwanie możliwości współpracy międzynarodowej w zakresie edukacji włączającej, uczestnictwa w międzynarodowych projektach i programach oraz udział w międzynarodowych konferencjach czy szkoleniach.

Wprowadzenie tych zaleceń może przyczynić się do dalszego rozwoju systemu edukacji włączającej i zapewnienia efektywnego wsparcia dla uczniów z indywidualnymi potrzebami edukacyjnymi. Ważne jest kontynuowanie dialogu, współpracy i działań na rzecz równego dostępu do edukacji dla wszystkich uczniów.

6. Monitorowanie i ewaluacja SCWEW (propozycja rozwiązań)

Poniżej zaprezentowano propozycję procedur realizacji monitorowania i ewaluacji SCWEW. Wskazano również przykładowe narzędzia do prowadzenia monitoringu i ewaluacji, które mogą stanowić inspirację dla docelowego Modelu SCWEW. Zaproponowano również kryteria zapewniania jakości SCWEW wraz z powiązanymi z nimi pytaniami kluczowymi, które mogą być wykorzystane w ocenie działania SCWEW oraz ocenie podmiotów, które będą chciały zostać SCWEW.

6.1. Procedury monitorowania i ewaluacji SCWEW

Przyjęte definicje:

- **Monitoring** to proces rejestrowania wskaźników realizacji działania SCWEW.
- **Ewaluacja** to proces badawczy, którego celem jest oszacowanie jakości i wartości działania SCWEW oraz jego efektów z zastosowaniem określonych kryteriów.

Przyjęte założenia dla monitoringu i ewaluacji:

- Celowość
- Wykonalność
- Prostota

Celowość monitoringu i ewaluacji rozumiana jest jako przydatność wyników dla odbiorców i możliwość wykorzystania ich do poprawy działania SCWEW, w szczególności w obszarze zastosowanych rozwiązań organizacyjnych i dostosowania udzielanego wsparcia do potrzeb odbiorców tego wsparcia.

Prowadzenie monitoringu i ewaluacji SCWEW jest uzasadnione możliwością wykorzystania jej wyników przez konkretne osoby – personel SCWEW, osoby prowadzące nadzór nad SCWEW, przedstawiciele organu prowadzącego.

Wykonalność monitoringu i ewaluacji to uwzględnianie możliwości realizacyjnych, w szczególności ram czasowych i ograniczeń finansowych, oraz wynikający z tych możliwości zakres i szczegółowość prowadzonych analiz. Należy zaplanować realizację w sposób efektywny, tzn. na miarę posiadanych zasobów czasowych, finansowych, informacyjnych i ludzkich. Należy wziąć pod uwagę, że ewaluacja SCWEW będzie angażowała osoby wchodzące w skład personelu SCWEW, które obciążone są wieloma zadaniami organizacyjnymi i merytorycznymi. Obecne sygnalizują one przeciążenie

koniecznością wypełniania obszernej dokumentacji – dlatego też prowadzenie monitoringu i ewaluacji powinno być możliwie nieskomplikowane i niezasochłonne.

Formuła realizacyjna monitoringu i ewaluacji:

1. Monitoring prowadzony powinien być na bieżąco w formule aktualizacji elektronicznego formularza rejestrującego zrealizowane działania SCWEW. Realizacja wskaźników realizacji powinna być podsumowywana w cyklu rocznym. Raport z realizacji wskaźników działania powinien być składany na koniec roku szkolnego (czerwiec) do organu prowadzącego oraz organu sprawującego nadzór pedagogiczny nad SCWEW.
2. Ewaluacja prowadzona powinna być w formule:
 - **ewaluacji zewnętrznej** – prowadzonej przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny według założeń prowadzenia nadzoru pedagogicznego dla placówek oświatowych (przy założeniu, że SCWEW zostają wpisane w poczet instytucji działających w oparciu o Ustawę Prawo Oświatowe);
 - **ewaluacji wewnętrznej** prowadzonej przez SCWEW w ramach realizacji swoich działań – może być prowadzona na bieżąco lub w formule okresowej np. raz w roku:
 - » ewaluacja może mieć charakter formatywny, czyli może na bieżąco dostarczać informacji, co w działaniu SCWEW powinno być usprawnione;
 - » ewaluacja może mieć charakter okresowy, tj. można ją realizować w określonych interwałach czasowych, np. w połowie i/lub na koniec roku szkolnego lub po zakończeniu jakiegoś z etapów realizacji działania np. kampanii informacyjnej;
 - » ewaluacja może się przyczynić do modyfikacji realizacji działań SCWEW oraz aktualizacji przyjętych założeń co do zakresu i formy udzielanego wsparcia;
 - » wyniki ewaluacji mogą być prezentowane personelowi SCWEW, organowi prowadzącemu SCWEW, partnerom i odbiorcom działań SCWEW oraz organowi prowadzącemu placówki korzystającego ze wsparcia i/lub organowi sprawującemu nadzór pedagogiczny nad SCWEW. Wyniki ewaluacji mogą również stanowić dokumentację wewnętrzną SCWEW i mogą nie być prezentowane podmiotom zewnętrznym – każdorazowo o upowszechnieniu wyników ewaluacji wewnętrznej decyduje lider SCWEW wraz z personelem SCWEW.

6.2. Metody i narzędzia do monitorowania i ewaluacji SCWEW

NARZĘDZIE DO MONITORINGU SCWEW:

Narzędziem do monitorowania działań SCWEW powinna być platforma elektroniczna (dostępna po zalogowaniu się), która jest wspólna dla wszystkich SCWEW i pozwala na bieżącą rejestrację następujących wskaźników:

1. rodzaj zrealizowanego wsparcia, np. szkolenie, porada, lekcja pokazowa;
2. data realizacji wsparcia;
3. wykonawca wsparcia (stanowisko w SCWEW);
4. liczba godzin udzielonego wsparcia;
5. nazwa/typ wspieranej placówki;
6. adresat wsparcia (rodzaj odbiorcy, np. nauczyciel, rodzic, uczeń);
7. liczba uczestników wsparcia;
8. krótki opis zakresu merytorycznego wsparcia;
9. osiągnięte rezultaty wsparcia dla uczestnika.

Rejestracja realizacji działania powinna odbywać się nie krócej niż w 3 dni robocze od wykonania działania.

Administratorem platformy monitorowania SCWEW powinno być Ministerstwo Edukacji i Nauki poprzez wydelegowaną podległą ministerstwu jednostkę, np. Ośrodek Rozwoju Edukacji lub Informatyczne Centrum Edukacji i Nauki (ICEiN).

Dane mogą być udostępnione zainteresowanym osobom i podmiotom na takich samych zasadach, jak udostępniane są dane pochodzące z Systemu Informacji Oświatowej.

METODY EWALUACJI WEWNĘTRZNEJ SCWEW

W celu zbierania informacji ewaluacyjnych zaleca się zbieranie informacji na bieżąco, bezpośrednio po udzieleniu wsparcia poprzez:

- Wywiady (indywidualne, grupowe) z uczestnikami wsparcia oraz w gronie kadry SCWEW. Mogą być prowadzone przy zastosowaniu elektronicznych narzędzi wspomagających prowadzenie dyskusji.
- Ankiety z uczestnikami wsparcia, np. ankiety poszkoleniowe. Mogą być prowadzone przy zastosowaniu elektronicznych narzędzi wspomagających zbieranie i analizowanie ankiet.

Cyklicznie powinny być prowadzone spotkania ewaluacyjne z personelem SCWEW mające na celu podsumowanie pracy zespołu oraz sformułowanie planów naprawczych (jeżeli takie będą potrzebne). Mogą być prowadzone przy zastosowaniu elektronicznych narzędzi wspomagających prowadzenie dyskusji.

NARZĘDZIA EWALUACJI WEWNĘTRZNEJ SCWEW:

1. Przykładowy scenariusz wywiadu w gronie kadry SCWEW (z wykorzystaniem aplikacji do interaktywnej moderacji)

Rodzaj wywiadu: wywiad fokusowy on-line.

Cel wywiadu: zebranie informacji zwrotnej na temat (nazwa wsparcia/ocenia kategoria, np. zarządzanie SCWEW, podział zadań, współpraca z partnerami itp.) oraz sformułowanie rekomendacji dla dalszej realizacji (nazwa wsparcia/ocenia kategoria) na podstawie dotychczasowych doświadczeń.

Forma wywiadu: dyskusja moderowana on-line z wykorzystaniem aplikacji do interaktywnej moderacji oraz analizy SWOT (mocne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia).

Uczestnicy: kadra SCWEW realizująca (nazwa wsparcia/ocenia kategoria).

Czas: 1,5 h.

Wprowadzenie: informacja o celu spotkania, zgoda na nagrywanie.

Pytania w celu przećwiczenia obsługi aplikacji do interaktywnej moderacji:

1. Mieszkam w miejscowości... (Aplikacja do interaktywnej moderacji: odpowiedź do samodzielnego wpisania, mapa myśli).
2. Jako (nazwa stanowiska w SCWEW) pracuję (Aplikacja do interaktywnej moderacji – pytanie zamknięte z kafeterią):
 - nie więcej niż rok,
 - 2–5 lat,
 - powyżej 5 lat.

Pytania zasadnicze wywiadu:

1. Oceń ogólnie (nazwa wsparcia/ocenia kategoria) Aplikację do interaktywnej moderacji: ocena kategorii na skali.

Skala od 0 (najniżej) do 5 (najwyżej).

Dyskusja: uzasadnienie przyznanych ocen.

Oceniane kategorie:

- Ogólna organizacja (nazwa wsparcia/ocenia kategoria);
 - Wybór zakresu merytorycznego (nazwa wsparcia/ocenia kategoria);
 - Zastosowana metodyka (nazwa wsparcia/ocenia kategoria).
2. Co było sukcesem (nazwa wsparcia/ocenia kategoria)? Aplikacja do interaktywnej moderacji: mapa myśli do wpisu przez uczestników + omówienie, identyfikacja słów-kluczy, mocnych stron (nazwa wsparcia/ocenia kategoria) – pogłębienie informacji podczas dyskusji.
 3. Co nie udało się podczas (nazwa wsparcia/ocenia kategoria)? Aplikacja do interaktywnej moderacji: mapa myśli do wpisu przez uczestników + omówienie,

identyfikacja słów-kluczy słabych stron (nazwa wsparcia/ocenia kategoria) – pogłębienie informacji podczas dyskusji.

4. Co może wspomóc realizację (nazwa wsparcia/ocenia kategoria), co trzeba „zabezpieczyć”, aby (nazwa wsparcia/ocenia kategoria) zrealizować z powodzeniem? Aplikacja do interaktywnej moderacji: otwarte pole do wpisu przez uczestników + omówienie, identyfikacja szans, które można wykorzystać na rzecz prawidłowej realizacji (nazwa wsparcia/ocenia kategoria) – pogłębienie informacji podczas dyskusji.
5. Co jest barierą w realizacji (nazwa wsparcia/ocenia kategoria), czego należy unikać podczas realizacji (nazwa wsparcia)? Aplikacja do interaktywnej moderacji: otwarte pole do wpisu przez uczestników + omówienie, identyfikacja zagrożeń, które mogą stanowić problem podczas realizacji (nazwa wsparcia/ocenia kategoria) – pogłębienie informacji podczas dyskusji.
6. Podsumowanie: Jak zapewnić jakość (nazwa wsparcia/ocenia kategoria)? Aplikacja do interaktywnej moderacji: otwarte pole do wpisu przez uczestników + omówienie, identyfikacja wskaźników jakości (nazwa wsparcia/ocenia kategoria) – pogłębienie informacji podczas dyskusji.

2. Przykładowa ankieta z uczestnikami wsparcia (np. jako ankieta poszkoleniowa)

ANKIETA OCENIAJĄCA (nazwa wsparcia) prowadzonego w dniu ...

Informacja wprowadzająca:

Prosimy o wypełnienie ankiety oceniającej (nazwa wsparcia) realizowanego w ramach pracy SCWEW. Udzielone przez Panią/Pana informacje zostaną wykorzystane w celu doskonalenia jakości naszych działań. Ankieta jest anonimowa, tzn. że nie musi Pani/Pan podawać swoich danych.

Pytania:

1. W jakim stopniu tematyka (nazwa wsparcia) była dostosowana do Pani/Pana potrzeb?
Odpowiedzi na skali od 1 do 5, gdzie: 1 – oznacza „bardzo niski stopień”, 5 – „bardzo wysoki stopień” dostosowania (nazwa wsparcia) do Pani/Pana potrzeb.
2. Proszę ocenić zakres informacji przekazanych podczas (nazwa wsparcia):
 - zbyt mało informacji
 - odpowiednia ilość informacji
 - zbyt duża ilość informacji
3. W jakim stopniu udział w (nazwa wsparcia) zwiększył Pani/Pana:

	w dużym stopniu	w średnim stopniu	w niewielkim stopniu	wcale nie zwiększył
1. wiedzę na temat ...				
2. umiejętności praktyczne w zakresie ...				

4. Czego Pani/Pana zdaniem zabrakło podczas (nazwa wsparcia)? (pytanie otwarte)
5. W jakim stopniu sposób prowadzenia (nazwa wsparcia) przez prowadzącego/ prowadzącą był dostosowany do Pani/Pana potrzeb? *Odpowiedzi na skali od 1 do 5, gdzie: 1 – oznacza „bardzo niski stopień”, 5 – „bardzo wysoki stopień” dostosowania (nazwa wsparcia) do Pani/Pana potrzeb.*
6. Co prowadzący/prowadząca (nazwa wsparcia) może usprawnić w sposobie prowadzenia (nazwa wsparcia) aby był on bardziej dostosowany do Pani/Pana potrzeb? (pytanie otwarte)
7. Dodatkowe uwagi na temat szkolenia. (pytanie otwarte)

Dziękujemy za wypełnienie ankiety!

6.3. Propozycja kryteriów zapewniania jakości SCWEW

Zapewnienia jakości SCWEW powinno mieć zarówno komponent wewnętrzny (zapewnienia jakości (realizowany przez same SCWEW w formule monitorowania i ewaluacji wewnętrznej opisanej powyżej)), jak i komponent zewnętrzny (zapewnienia jakości (ewaluacja taka powinna być prowadzona przez organ prowadzący nadzór nad SCWEW lub być przez niego zlecana wyspecjalizowanym podmiotom zewnętrznym)).

Kryteria zapewniania jakości w ramach zewnętrznego systemu mogą być następujące:

1. Trafność doboru kadry SCWEW do zadań realizowanych w SCWEW oraz potrzeb odbiorców działań SCWEW

Pytania kluczowe dla tego kryterium:

- 1.1. Czy kompetencje kadry SCWEW pozwalają na realizację wszystkich form wsparcia potrzebnych na terenie działania SCWEW?
- 1.2. Czy SCWEW dysponuje odpowiednią liczbą kadry, aby sprawnie realizować wszystkie formy wsparcia potrzebne na terenie działania SCWEW?
- 1.3. Czy SCWEW ma wystarczające grono współpracujących specjalistów, aby realizować wszystkie formy wsparcia potrzebne na terenie działania SCWEW?
- 1.4. Czy kadra SCWEW stale aktualizuje i podnosi swoje kompetencje?

2. Efektywność przyjętych rozwiązań organizacyjnych pracy SCWEW, w tym ocena zasobów SCWEW wspomagających realizację wsparcia dla odbiorców działań SCWEW

Pytania kluczowe dla tego kryterium:

- 2.1. Czy zasoby lokalowe i wyposażenie SCWEW pozwalają na sprawną realizację wszystkich form wsparcia potrzebnych na terenie działania SCWEW?
- 2.2. Czy organizacja pracy SCWEW (godziny dostępności lokalu SCWEW i specjalistów SCWEW) pozwala na sprawną realizację wszystkich form wsparcia potrzebnych na terenie działania SCWEW?
- 2.3. Czy kanały komunikacji SCWEW z odbiorcami wsparcia pozwalają na sprawne i szybkie skorzystanie ze wsparcia SCWEW?
- 2.4. Czy SCWEW systematycznie prowadzi ewaluację wewnętrzną i wykorzystuje jej wyniki do doskonalenia swojej działalności?

3. Adekwatność działań podejmowanych przez SCWEW do potrzeb odbiorców działań SCWEW

Pytania kluczowe dla tego kryterium:

- 3.1. Czy analiza potrzeb odbiorców wsparcia SCWEW jest diagnozowana i systematycznie aktualizowana?
- 3.2. Czy oferta wsparcia dostępna w SCWEW odpowiada na potrzeby odbiorców?

4. Dostępność wsparcia przez SCWEW

Pytania kluczowe dla tego kryterium:

- 4.1. Czy informacja na temat oferowanego przez SCWEW wsparcia jest udostępniona wszystkim przedszkolom/szkołom ogólnodostępnych na terenie funkcjonowania SCWEW?
- 4.1. Czy SCWEW korzysta z wielu kanałów komunikacji i promocji swojej oferty wsparcia?
- 4.2. Czy odbiorcy wsparcia SCWEW mogą korzystać z potrzebnych im form wsparcia bez zbędnych ograniczeń?

7. Wyniki badań jakościowych

7.1. Wyniki wywiadów grupowych

ZAKRES BADANIA

Przeprowadzono łącznie 13 wywiadów grupowych (FGI) z następującymi grupami:

BADANIA FOKUSOWE Z LIDERAMI SCWEW

Liderzy SCWEW – 4 wywiady, które miały miejsce w dniu 26.04.2023 i wzięli w nim udział liderki i liderzy następujących SCWEW: Bartoszyce, Wrocław, Skarżysko-Kamienna, Bydgoszcz, Łódź, Podgłębkiem, Łomianki – 1 wywiad. W kolejnym wywiadzie tego samego dnia wzięli udział liderki i liderzy następujących SCWEW: w Brzegu Dolnym, Ropczycach, Sierpcu, Węgrowie, Toruniu, Lublinie, Sieradzu (2 wywiad). W trzecim wywiadzie wzięli w nim udział liderki i liderzy następujących SCWEW: w Białymstoku, Laskach, Nowym Dworze Gdańskim, Świdniku, Olsztynie, Sosnowcu, Kaliszu (3 wywiad). W ostatnim wywiadzie wzięły udział liderki SCWEW z Częstochowy i Krakowa.

BADANIA FOKUSOWE Z PRZEDSTAWICIELAMI ŚRODOWISK SZKOLNYCH WSPÓŁPRACUJĄCYCH Z SCWEW

Przedstawiciele środowiska szkolnego współpracujących ze SCWEW – przedszkola (wywiad miał miejsce w dniu 27.04.2023 i wzięli w nim udział po dwóch przedstawicieli nauczycieli, po jednym przedstawicielu rodziców, pracowników niepedagogicznych z przedszkoli z Częstochowy i Sosnowca oraz obu dyrektorów).

Przedstawiciele środowiska szkolnego współpracujących ze SCWEW – szkoły podstawowe (wywiad miał miejsce w dniu 27.04.2023 i wzięli w nim udział po jednym przedstawicielu nauczycieli, rodziców, pracowników niepedagogicznych ze szkoły podstawowej w Bartoszycach i Łomiankach oraz obu dyrektorów).

Przedstawiciele środowiska szkolnego współpracujących ze SCWEW – szkoły ponadpodstawowe - licea (wywiad miał miejsce w dniu 9.05.2023 i wzięli w nim udział po jednym przedstawicielu nauczycieli, rodziców, pracowników niepedagogicznych z VII LO w Toruniu i I LO w Węgrowie. Ponadto uczestniczyła dyrektorka VII LO i koordynatorka z I LO w Węgrowie).

Przedstawiciele środowiska szkolnego współpracujących ze SCWEW – szkoły branżowe/technik (wywiad miał miejsce w dniu 27.04.2023 i wzięli w nim udział po jednym przedstawicielu nauczycieli, rodziców, pracowników niepedagogicznych Technikum Elektryczne nr 8 Krakowie i Szkoły Branżowej I Stopnia Nr 9 W Zespole Szkół Gastronomicznych we Wrocławiu. Ponadto w wywiadzie wzięło udział obu dyrektorów

BADANIE FOKUSOWE Z OTOCZENIEM SCWEW

Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli (wywiad miał miejsce w dniu 9.05.2023 i wzięli w nim udział przedstawicielki 8 ODN: Warmińsko-Mazurski ODN w Olsztynie, AXON Podlaski Ośrodek Doskonalenia Nauczyciela w Białymstoku, Centrum Rozwoju Edukacji w Sieradzu, Świętokrzyskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach, Miejski Ośrodek Doradztwa Metodycznego w Białymstoku, Centrum Rozwoju Edukacji w Sieradzu, Łódzkie Centrum Doskonalenia Nauczycieli, Ośrodek Doradztwa Nauczycieli w Bartoszycach).

Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne (wywiad miał miejsce w dniu 8.05.2023 i wzięli w nim udział po jednym przedstawicielu poradni z Białegostoku, Olsztyna, Łodzi, Skarżysku-Kamiennej, Świdniku).

Biblioteki Pedagogiczne (wywiad miał miejsce w dniu 8.05.2023 i wzięli w nim udział przedstawiciele dwóch bibliotek pedagogicznych).

Organy prowadzące (wywiad miał miejsce w dniu 8.05.2023 i wzięli w nim udział po jednym przedstawicielu jednostek samorządu terytorialnego z Wołowa, Białegostoku, Świdnika, Skarżysko-Kamiennej, Sieradza, Łodzi).

Pozostali Partnerzy (wywiad miał miejsce w dniu 8.05.2023 i wzięli w nim udział przedstawiciele współpracujących ze SCWEW NGO prowadzącego OWiT, szkoły specjalnej, przedstawicielka poradni, przedstawicielka ośrodka szkolno-wychowawczego).

WYNIKI BADAŃ FOKUSOWYCH:

Współpraca SCWEW ze środowiskiem szkolnym i przedszkolnych oraz partnerami – perspektywa liderów i liderek SCWEW

Mówiąc o współpracy, liderki i liderzy podkreślali zapotrzebowanie na określony typ wsparcia i jednocześnie wskazywali na te elementy działań, które traktują jako adekwatną formę wsparcia w stosunku do pojawiających się potrzeb w środowiskach szkolnych i przedszkolnych:

Jako duży sukces traktuje to że jak mamy dyżury w szkołach, to bardzo często przychodzą do nas uczniowie czy rodzice z konkretnymi potrzebami, mają jakieś problemy, mają sytuacje trudne, są często też kierowani przez nauczycieli, więc jest zapotrzebowanie. Głównie zajmujemy się zaburzeniami zachowania czyli takim pograniczem, zagrożeniem niedostosowaniem, ale może to z racji tego że jesteśmy placówką resocjalizacyjną, która prowadzi SCWEW.

Jednocześnie ważnym efektem różnego rodzaju działań (szkoleń, konsultacji, lekcji otwartych, modelowych zajęć, superwizji) było uświadamianie sobie w środowisku szkolnym pewnych problemów, diagnozowanie ich i nazywanie. Wynika to zdaniem liderów SCWEW

ze specjalizacji danych placówek prowadzących SCWEW i posiadanie przez nich ekspertów z danych obszarów oraz mierzenia się z danymi wyzwania w pracy z dziećmi uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi od lat:

Jak wchodziliśmy do szkół, to nauczyciele, dyrektorzy mówili o niepełnosprawnościach, spektrum Autyzmu, a fakt, że są uzależnione, wagarują, mają inne problemy, np. z nauką i tak dalej. To na początku było pomijane. Trochę to odczarowywaliśmy, pokazując że też mamy takich uczniów, że pracujemy żeby im pomóc, rozwijać kompetencje społeczne, budować relacje. Pokazywaliśmy więc zajęcia modelowe, jak można integrować te zespoły. I widzę, że szkoły zaczęły o tym mówić, nauczyciele zaczęli dostrzegać ten problem, przestali go spychać, mówiąc no nie przyszedł do szkoły, no nic takiego się nie dzieje, cieszę się że to się zadziało.

Liderzy SCWEW zgodnie podkreślają znaczenie współpracy z partnerami, zaznaczając, że jest ona niezbędna do prowadzenia wsparcia przedszkoli i szkół ogólnodostępnych. Jednocześnie ta współpraca ma charakter międzyresortowy – SCWEW jako instytucja z sektora edukacji współpracuje z podmiotami reprezentującymi służby zdrowia, pomoc społeczną czy sądownictwo, służby mundurowe:

Mamy świetną współpracę z PCPR, który prowadzi też OWiT, mówiąc o sieciach współpracy, widzieliśmy potrzeby mamy bardzo dobry kontakt z zespołem kuratorskim, co też troszkę odczarowywaliśmy sytuację jak można poprosić o pomoc, gdy ktoś do nas się zgłosi, szkolenia z policją też mieliśmy i na nich była duża frekwencja więc to było potrzebne.

Współpraca ze SCWEW – perspektywa środowisk szkolnych i przedszkolnych oraz partnerów

Analizując wypowiedzi badanych, można stwierdzić, że główne pola współpracy z perspektywy partnerów (ODN) są następujące:

- sieci współpracy prowadzone z inicjatywy SCWEW – konsultanci i doradcy prezentują różne tematy, wykłady dotyczące edukacji włączającej;
- konferencje promujące edukację włączającą – wspólna organizacja;
- prowadzenie lekcji otwartych, modelowych;
- konsultacje indywidualne i grupowe dla nauczycieli;
- wspólne wydanie publikacji – oprawa metodyczna scenariuszy do pracy z klasą o zróżnicowanych potrzebach i oprawa wydawnicza, edytorskiej (Łódź);
- prowadzenie diagnozy potrzeb nauczycieli w zakresie doskonalenia;

- wspólne akcje promocyjne: konferencje, strony internetowe, wpisy na facebooku promujące działania SCWEW i edukację włączającą;
- prowadzenie szkoleń w placówce ogólnodostępnych dla nauczycieli;
- udział w superwizjach;
- prezentacja innowacji pedagogicznych w zakresie edukacji włączającej (wydanie książki napisanej przez uczennicę alfabetem Braille’a wyuczonej w szkole ogólnodostępnej);
- zatrudnienie doradców metodycznych z ODN przez SCWEW;
- wizyty studyjne (np. Świętokrzyskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach udało się z wizytą do SCWEW w Skarżysku Kamiennej);
- szkolenie pracowników SCWEW przez ODN-y.

Współpraca ze SCWEW z perspektywy środowisk szkolnych

Czynnikiem wpływającym na zakres współpracy i jej efekty są funkcjonujące rozwiązania edukacyjne i organizacyjne oraz specyfika danej placówki. Dla przykładu VII LO z Torunia jest szkołą integracyjną i z edukacją włączającą ma do czynienia od 20 lat. Przedstawiciele tej szkoły biorący udział w wywiadzie mają przekonanie o dobrym przygotowaniu kadry (20 nauczycieli z kwalifikacjami do nauczania specjalnego). Rodzic natomiast podkreślał wyjątkowość i unikalność liceum w Toruniu. Dzięki klimatowi włączającemu mama ucznia ze spektrum autyzmu mówiła o dobrym funkcjonowaniu w szkole. Podkreślano jednak fakt, że klasy integracyjne liczą 20 uczniów i tam praca wygląda dobrze. Trudniej jest w klasach 36 osobowych. Podkreślano liczebność klas jako trudność w indywidualizacji.

Nieco inaczej wygląda kontekst w innym środowisku – I LO w Węgrowie nie posiada klas integracyjnych, ale 8 uczniów ma orzeczenia o specjalnym kształceniu i jest wielu uczniów z indywidualnymi potrzebami. Dużą zasługą w tworzeniu klimatu włączania przedstawiciele szkoły upatrują we wprowadzeniu sprzyjających metod pracy w całej szkole takich jak: ocenianie kształtujące, pracę bez dzwonek i ocen.

Wskazywane formy współpracy ze SCWEW, z perspektyw licealnych środowisk szkolnych:

1. Konferencje na temat edukacji włączającej.
2. Lekcje otwarte.
3. Warsztaty dla uczniów na terenie SCWEW.
4. Superwizje na terenie LO.
5. W 7 LO w Toruniu uczniowie klasy z kierunkiem pedagogiczno-psychologicznym byli obserwatorami zajęć prowadzonych przez specjalistów SCWEW.
6. W I LO w Węgrowie mieli prowadzone przez SCWEW dla uczniów klas IV zajęcia z metodami relaksacyjnymi.
7. I LO w Węgrowie uczestniczyło w wielu akcjach promujących edukację włączającą prowadzoną przez SCWEW w Węgrowie dla całej społeczności tego miasta.

8. Organizowane są Dni z Autyzmem i wiele innych pokazujących potrzebę włączania wszystkich do życia społecznego.
9. W 7 LO podkreślano ważne działania (wypowiedź rodzica) z zakresu doradztwa zawodowego skierowanego do uczniów z indywidualnymi potrzebami edukacyjnymi.
10. W 7 LO wszyscy potwierdzali dobrą współpracę ze SCWEW (pedagog, nauczyciel), rodzic wie o konsultacjach, ale sam w nich nie uczestniczył.

W wypowiedziach przedstawicieli środowisk szkolnych (pedagog, nauczyciel, pracownik niepedagogiczny, dyrektorka) podkreślano, że współpraca ze SCWEW pozwoli upewnić się, że "idą w dobrym kierunku", że dotychczas przyjęte podejście jest słuszne, jednocześnie zdobyli nowe doświadczenia, wiedzę, kompetencje pozwalające rozszerzać zakres i formy edukacji włączającej w ich środowiskach.

Jako ważny czynnik umożliwiający uczestnictwo w projekcie i realizację działań w ramach współpracy ze SCWEW przedstawiciele środowisk szkolnych wskazywali dobrą współpracę z JST: „Zawsze mamy zielone światło na działania ze strony naszego organu prowadzącego”.

Sukcesy, mocne strony z perspektywy liderów SCWEW

Podczas wszystkich czterech wywiadów z liderami i liderkami SCWEW pojawił się szeroki wachlarz działań, form wsparcia uznawanych za sukces. Z racji momentu w projekcie (ostatnich etapów) często jako pierwszy wymieniany sukces wskazywano konferencję podsumowującą: „Konferencja pokazała, że to wszystko krok po kroku miało sens, że jesteśmy potrzebni i że jest duże zapotrzebowanie na to co robimy”.

Wspomniane wyżej konferencje są dobrym przykładem **widoczności efektów prowadzonych przez SCWEW działań**:

Dotrzeć do tego czasu, tyle by się chciało zrobić. Na początku myśleliśmy, aby do końca, a teraz jak zaczęły działać struktury, sieci wsparcia. Teraz dopiero pewne działania zaczynają przynosić wymierne efekty. Te placówki z którymi trudno było nawiązać na początku nic porozumienia, teraz same się zwracają, dopytują, co będzie dalej, czy będziemy dalej. Naprawdę dopiero zaczynamy być dostrzegani w szerszym środowisku, jako ktoś wspierający, a nie dokładający dodatkowej pracy.

W powyższej wypowiedzi widać też wątek związany ze **zwiększeniem widzialności w społeczności lokalnej samych placówek, szkół prowadzących SCWEW czy samej problematyki edukacji włączającej** rozwijanej, popularyzowanej w ramach działań SCWEW:

Zostaliśmy zauważeni, nie tylko te szkoły i placówki, które zostały objęte wsparciem w ramach pilotażu. Dzwonią do nas placówki nawet z innych powiatów, żebyśmy

przyjechali i zrobili szkolenie. Wiadomo, nie możemy, co najwyżej staramy się konsultować telefonicznie, coś podpowiedzieć. Wiadomo, że możemy pomóc placówką objętych wsparciem, ale tutaj co można czyli konsultacje, porady przez telefon udzielamy.

Koniec końców dopiero zaczynają nas widzieć.

Liderzy SCWEW zgodnie podkreślają, że po dwóch latach pilotażu **są jako SCWEW powoli rozpoznawalni.**

Rozpoznawalność wynika z codziennych kontaktów, jest efektem procesu wzajemnego poznawania się, rozwiewania niejasności czy też obaw oraz dostrzegania wysokiej specjalizacji, profesjonalizmu pracowników szkół specjalnych tworzących zespoły SCWEW:

Jest ogromne zapotrzebowanie na sprzęt specjalistyczny i specjalistów. Na początku jak te placówki ogólnodostępne zaczynały, to była taka obawa, że wchodzimy w ich kompetencje, że konkurencja, czy że chcemy zabrać dzieci. Teraz te szkoły, przedszkola same dzwonią, że chcieliby więcej zajęć konsultacji z logopedą czy neurologopedą czy psychologa. Tak samo dzwonią po sprzęt.

Przykładem zwiększenia **rozpoznawalności SCWEW jako kompetentnej, specjalistycznej placówki** w środowisku lokalnym i szerzej regionalnym jest zapraszanie i uczestnictwo ekspertów SCWEW na różnego rodzaju konferencjach, szkoleniach, których odbiorcami jest szerokie grono nauczycieli szkół ogólnodostępnych:

Ostatnio byliśmy na takiej konferencji organizowanej przez uniwersytet dla nauczycieli i prowadziliśmy tam specjalistyczne warsztaty na które było wcześniej zdiagnozowane zapotrzebowanie, z czym akurat nauczyciele mają kłopot. Więc jesteśmy coraz szerzej zauważani. Potem zaprosiliśmy ich na zajęcia otwarte do placówki, żeby zobaczyli jak w praktyce wyglądają zajęcia z dziećmi z orzeczeniem o kształceniu specjalnym. Powoli jesteśmy zauważani nie tylko w naszym województwie. To idzie w dobrym kierunku...To jest duży sukces, bo te dwa lata temu te placówki obawiały się nas. A teraz niezależnie czy przedszkole, czy szkoła podstawowa, liceum, czy branżowa, dzwonią do nas, również te które nie są w projekcie, generalnie wszystkie.

Jak to ujmuje inna liderka – „Projekt dał to że jesteśmy bardziej widoczni”.

Pilotaż umożliwił zmniejszenie barier, rozumienie wzajemnej specyfiki zarówno szkół specjalnych, jak i ogólnodostępnych. To przekłada się na lepszą integrację dzieci ZPE i rozumienie ich potrzeb przez zdrowych rówieśników.

Fantastyczne jest to że dzieci z placówek ogólnodostępnych tak chętnie do nas zaglądały, a nasza placówka jest bardzo specyficzna bo my zajmujemy się umiarkowana, znaczną i głęboką niepełnosprawnością. Więc wpuściliśmy do naszego świata ogromny powiew świeżego powietrza.

Sukcesem jest realizacja zakładanych celów, a nawet realizacja większej liczby działań niż zakładano.

Ponadto liderzy podkreślali, że „wraz z czasem SCWEW nabierał rozpędu”, od wstępnego okresu zapoznawania się z Modelem, budowania kadry, przez wchodzenie do przedszkoli i szkół ogólnodostępnych, budowania partnerstw, aż po konferencję podsumowującą:

Byliśmy na początku jak ta lokomotywa w wierszu, powoli ospale ruszyliśmy do przodu, dodając kolejne wagony swoich kompetencji i już teraz ten pociąg sam sobie jedzie z odpowiednią prędkością, a my musimy go trochę wyhamować bo zaczyna się coś nowego. Z mojej perspektywy długo zajęło wybieranie kierunku w jakim będziemy podążać. Teraz to już idzie samoistnie. Teraz mamy na koniec podsumowanie, ewaluację, rozliczanie.

Co ciekawe, pojawiająca się w cytacie tuwimowska lokomotywa okazał się w trakcie wywiadu metaforą, którą pozostali liderzy SCWEW używali, opisując swoje działania i charakter procesualny całego pilotażu.

Efektem pilotażu, podkreślonym przez liderów było *poznanie, dotarcie się ze szkołami ogólnodostępnymi, wspólne uczenie się*:

To, co myśmy zakładali na początku, to oprócz tego, żeby się poznać i wspólnie uczyć. Zakładaliśmy poznanie potrzeb szkół ogólnodostępnych, które pracują inaczej niż my, mają większe klasy, zróżnicowane grupy, choć my też takie mamy

Efektywne sieci współpracy – tak sami liderzy określają współtworzone z partnerami oraz środowiskami szkolnymi partnerstwa, zakresy współpracy:

Naszym ogromnym sukcesem jest stworzenie sieci współpracy, która stała się przestrzenią wymiany informacji, doświadczeń, szkoleniową przestrzenią, nie tylko dla naszych placówek, które wspieramy, ale też szerzej. Też innych sektorów, bo w naszej sieci mieliśmy i pomoc społeczną, a także PFRON, co nas bardzo rozwinęło oraz ubogaciło. A ostatnia sieć to byli pedagodzy specjaliści, oni weszli do szkół i potrzebowali wsparcia. Ostatnio mieliśmy spotkanie i było ponad 60 pedagogów specjalnych. I warto z nimi rozmawiać o podziale obowiązków między pedagogiem szkolnym a specjalnym, bo w niektórych szkołach to się zatarło (...) to poszerzenie działalności poza te 8 placówek które mieliśmy, to jest nasz

sukces i takie osvajanie nauczycieli szkół ogólnodostępnych z tym że można pracować z grupą zróżnicowaną, podczas wizyt.

Jak widać z powyższego cytatu, sieci współpracy realizują działania wykraczające poza Model, ustalone wskaźniki, są realnym i efektywnym narzędziem podnoszenia kwalifikacji i kształtowania warunków wdrażania edukacji włączającej.

Jako sukces i efektywne narzędzie realizacji działań liderzy zgodnie wskazywali **współpracę z Ośrodkami Wsparcia i Testów (OWiT):**

My jako SCWEW jeździmy po powiecie i pokazujemy a przez to że mamy współpracę z OWiT który prowadzi wypożyczalnię mamy możliwość udostępniania dzieciom i dorosłym ten sprzęt, który oni w Ośrodku mogą testować, bo w OWiT jest również sprzęt sfinansowany przez PFRON i jest to bogata oferta. Można powiedzieć że w dziedzinie wypożyczalni sprzętu jesteśmy zintegrowani.

Z wyżej opisanym wątkiem współpracy i uczenia się od siebie łączy się kolejny pozytyw wskazywany przez liderów. Otóż dzięki projektowi **poznali i mieli możliwość współpracy, uczenia się od siebie jako sieć SCWEW:**

W końcu poznałam ludzi z całej Polski pozytywnie zakręconych i bardzo kompetentnych, mam grono 26 osób, którym coś się chce zmieniać, to była możliwość poznania przywódców, którzy pociągają innych, mocne osobowości mający wyczucie i pasję.

Jak ogromna korzyść wdrażania Modeli liderzy postrzegają **możliwość stałego dostępu do specjalistów** przez przedszkola i szkoły ogólnodostępne

Jedna z liderek wskazywała że sukcesem, który przekładał się na wzmocnienie adekwatności oferty do potrzeb odbiorców, było zatrudnienie lekarza psychiatry jako eksperta zewnętrznego w ramach zespołu SCWEW: „Rodzice i nauczyciele mieli możliwość konsultacji z psychiatrą raz w tygodniu. Opiekę psychiatryczną mogliśmy zapewnić w sposób stały”.

Kolejny element wsparcia bardzo pozytywnie oceniany to **lekcje otwarte**: „My bardzo dobrze wspominam lekcje otwarte”.

Ponadto liderzy postrzegają **superwizję jako ważne i efektywne narzędzie wsparcia:**

Dla mnie za taki sukces mogę uznać superwizje, które u nas super poszły. To znaczy jak na początku nauczyciele bardzo sceptycznie podchodzili to teraz naprawdę super. Ja zresztą jestem ogromna zwolenniczką superwizji więc tym bardziej się cieszę.

Jak widać z powyższej wypowiedzi, superwizja na początku generowała opór, nauczyciele podchodzili do niej niechętnie. Z czasem przyjęła się. Oczywiście jak w każdej formie wsparcia istotny był stosunek do danej metody ekspertów ze SCWEW i posiadane przez nich kompetencje.

Inną formą wsparcia, która z perspektywy liderów okazała się skuteczna, były **modelowe lekcje**:

My zaproponowaliśmy przygotowanie publikacji ze scenariuszami wraz z ORE i zaprosiliśmy do tego nauczycieli i zaproponowaliśmy, żeby w tym 7 etapie oni w swoich klasach zrobili lekcje otwarte, jednocześnie weryfikując te scenariusze. To ich bardzo otworzyło, było nawet ponad limit tych zajęć modelowych, bo nauczyciele chcieli się sprawdzić. Także w kontekście superwizji. I mam nadzieję, że jak ten projekt się skończy to oni tak systemowo w szkole będą umieli się wspólnie zastanawiać nad problemami i je rozwiązywać, z konkretnym uczniem, co mi się udało, oraz ma do tego informację zwrotną, którą oni robili w tym ostatnim etapie.

W cytowanym fragmencie widać, że zajęcia modelowe prowadzili sami nauczyciele, testując scenariusze zajęć, nabywając nowych umiejętności i ćwicząc w udzielaniu sobie informacji zwrotnej.

Kampanie społeczne, łączenie działań SCWEW z innymi działaniami służącymi budowaniu/wspieraniu edukacji włączającej:

Działanie SCWEW wiąże się z innymi działaniami związanymi z inkluzją. Bo kontaktujemy się ze szkołami, które nie są objęte wsparciem. Poza tym jesteśmy współautorami bajki terapeutycznej – nasze dzieci wykonywały prace plastyczne, a autor wierszy przychodził do nas.

Osobiście cieszę się, że projekt idzie ku końcowi. Udało nam się poznać, zaufać sobie, zaprzyjaźnić. Zarówno w zespole, jak i z tymi nauczycielami, dyrektorami placówek, które obejmujemy wsparciem. Nasz SCWEW organizował bardzo dużo takich szkoleń zewnętrznych, które dawał dużo kompetencji nauczycielom, co uważam za duży sukces, rzecz ważną. Nie mieliśmy tutaj żadnego problemu z naborem, zawsze było więcej osób chętnych niż miejsc. Dostaliśmy teraz dodatkowe środki i skierowaliśmy je na pomoc dzieciom z zaburzeniami psychicznymi. Robimy teraz takie duże szkolenie obejmujące 30 godzin, na które zaprosiliśmy nieobjętych wsparciem nauczycieli z innych szkół. I tutaj widać to duże zainteresowanie i potrzebę.

Organizowanie kampanii, wydarzeń w przestrzeni publicznej jest zdaniem liderów skutecznym sposobem budowania świadomości społecznej dotyczącej niepełnosprawności i potrzeby edukacji włączającej: „Organizowaliśmy niebieski marsz, dołączyły się szkoły ogólnodostępne, nie tylko te które wspieramy. Nie było dla nich wstydu być na takim marszu, na dzień autyzmu z nami”.

Co zdaniem uczestników wywiadów było najefektywniejsze w pracy SCWEW. Perspektywa środowisk szkolnych, partnerów.

Podobnie jak liderzy SCWEW także partnerzy oraz przedstawiciele środowisk szkolnych i przedszkolnych podkreślali **dużą wartość i użyteczność, z ich perspektywy, takiej formy wsparcia, jaką były superwizje.**

Superwizje dla nauczycieli okazały się strzałem w dziesiątkę. Na początku trochę nieufnie podchodzili a płotem że tak powiem drzwiami i oknami walili [Partner]

Także przedstawiciele Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych podkreślali ogromny potencjał superwizji i jej użyteczność:

- indywidualne konsultacje z uczniami i rodzicami,
- działania spersonalizowane pod potrzeby konkretnej szkoły,
- udział w sieciach współpracy.

Przedstawiciele środowisk szkolnych i przedszkolnych jako wielką wartość projektu wskazywali na **spotkania integracyjne** czy to dzieci z przedszkoli, czy uczniów szkół ogólnodostępnych z dziećmi ze szkół specjalnych.

Jako wartościowe wskazywane były również badania przesiewowe.

Dużym zainteresowaniem w trakcie realizacji projektu z perspektywy rodziców i nauczycieli biorących udział w wywiadzie cieszył się sprzęt do integracji sensorycznej: „Dzieci i rodzice bardzo chętnie korzystali ze sprzętu z wypożyczalni”.

Jednocześnie środowiska szkolne biorące udział w wywiadach grupowych wskazywały adekwatność działań SCWEW do swoich potrzeb. Przykładem jest wypowiedź nauczycielki ze szkoły podstawowej:

Konsultacje z rodzicami, ale też te superwizje i zajęcia otwarte okazały się w naszej szkole strzałem w dziesiątkę. Rodzice i nauczyciele mogli porozmawiać o konkretnych dzieciach, dostać pomoc.

Trudności, bariery – model SCWEW

Liderzy i liderki jako znaczącą trudność wskazywali **konieczność realizacji na sztywno ustalonych wskaźników:**

To co było problemem, co nas męczyło to były mierniki - że ma być tyle tego i tego. A przecież w jednej szkole potrzebne jest więcej superwizji w drugiej więcej konsultacji, a w trzeciej coś innego, i te liczby nas ograniczały,

Z ich perspektyw ograniczało to adekwatność wsparcia dla danego przedszkola czy szkoły ogólnodostępnej. Jak mówi inny lider:

Szytywne wskaźniki dla każdej placówki nas ograniczały. To są żywe organizmy i w różnym okresie roku szkolnego mają różne potrzeby, chociażby w wakacje. Uważam że w wakacje nie powinny być realizowany Model. Nawet dla przedszkoli, nie tylko szkół, bo przedszkola też mają przerwę wakacyjną, pracują w mniejszym składzie i też mają dzieci z innych przedszkoli, więc to nie jest czas na wsparcie. To była jedna z trudności.

Obawy samych członków zespołów SCWEW przed wejściem do szkół i przedszkoli ogólnodostępnych oraz realizacji określonych form wsparcia:

Ja tutaj zgadzam się z koleżanką, bo tych superwizji baliśmy się wszyscy. Baliśmy się my jako specjaliści, bo nie czuliśmy się kompetentni w byciu superwizorami, bo wiemy, że superwizor to osoba, która powinna mieć odpowiednie przeszkolenie, wiedzę, umiejętności. Tutaj poszliśmy bardziej w autoobserwację oraz superwizję koleżeńską. I to w którymś etapie było poprzedzone, i uważam z perspektywy czasu, że to bardzo dobrze. Takimi spotkaniami współuczestniczyliśmy chociażby spotkaniami z rodzicami, my to tak nazwaliśmy. To było takie preludium do przygotowania szkół ogólnodostępnych i nas do superwizji.

Podejście nauczycieli (opór), szczególnie na wyższych etapach edukacyjnych:

Problemem jest opór nauczycieli, zwłaszcza w szkołach ponadpodstawowych. Ten opór jest, zwłaszcza jak mają wejść do jakiejś klasy na 3 godziny. Uważają, że nie mają potrzeby dostosowań. I uważają, że to niech te dzieci się do nich dostosowują.

Opór nauczycieli łączył się z częstymi obawami przed stygmatyzacją własnych dzieci jako wymagających wsparcia, a także wstydem:

Mieliśmy taki problem z konsultacjami rodziców że byliśmy sami na dyżurach a koordynatorzy dwoili się i troili. Tak więc otwartość środowiska, nie wstydzenie się, że ja czegoś nie wiem, czy potrzebuję pomocy, czy moje dziecko potrzebuje

Wyzwaniem było **ogromne potrzeby w szkołach projektowych** oraz inne warunki pracy oraz liczebności uczniów:

Z przerażeniem zobaczyliśmy że mamy ogromną grupę uczniów 70–80%, a na początku myśleliśmy, że będziemy wspierać po kilka osób.

Większe niż zakładane na początku potrzeby przez planując pracę SCWEW szły w parze z wyzwaniem, jaki był fakt **dużej liczby działań, obowiązków organizacyjnych, edukacyjnych i wychowawczych**, jakie są w szkołach ogólnodostępnych:

Przeciążenie nauczycieli to problem, projekt jest naszą wspólną decyzją, ale szkoła, ma ogrom obowiązków więc to prowadziło do tego że my zajmowaliśmy się gaszeniem pożarów, czyli reagowaniem na pojawiające się trudne sytuacje dzieci i nauczycieli, a pojawiały się przez te dwa lata wszelkie trudności i to wymagało wsparcia na bieżąco, od depresji, wypalenia, po problemy z wychowankami. To praktycznie odbywało się ciągle.

Usytuowanie lidera SCWEW we własnej placówce, zakres decyzyjności:

Ja jestem krótko w swojej placówce liderem i jestem przekonana, żeby aby dobrze prowadzić SCWEW trzeba mieć silną pozycję, zaufanie i wsparcie organu prowadzącego.

Obciążenia liderów i zespołu SCWEW zadaniami projektowymi w kontekście innych obowiązków zawodowych:

Ja mam inne obowiązki, nie tylko SCWEW, dziś rozmawiamy o 16.00, ja jestem od 10:00 niemal w pracy, a za chwilę ma konsultacje z rodzicami. Czasami cieszę się, że mam zajęcia w weekend, bo wtedy jest w tygodniu czas na SCWEW. No ale trudno tak na dłuższą metę żyć. Może jakbym miała się jeszcze raz zdecydować, to bym tego nie brała.

Ograniczone wsparcie dla rodziców:

Jak tak jeżdżę i obserwuję, to widzę, że jest za mało wsparcia dla rodziców, bo to była jedna godzina. A co rodzice są często pozostawieni sami sobie, często nie wiedzą co mogą zrobić z dzieckiem, gdzie się udać. Szczególnie w szkołach podstawowych i przedszkolach tych godzin dla rodziców powinno być więcej.

Z powyższym wiąże się wyzwanie, jakim było ogromne zapotrzebowanie na wsparcie, z którym SCWEW spotykały się w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych:

Ogromna liczba dzieci w wieloma dysfunkcjami czy wymagające indywidualnego wsparcia w tych placówkach, to na początku nas przeraziło, skala tego zjawiska.

Zarówno liderzy, jak i przedstawiciele środowisk szkolnych i przedszkolnych podkreślali **ograniczone wsparcie dla nauczycieli współorganizujących proces edukacyjny**. Z ich perspektywy to wsparcie w przyszłości powinno być większe.

U nas staraliśmy się wesprzeć nauczycieli współorganizujących w ramach sieci współpracy, robiliśmy takie szkolenie otwarte dla nauczycieli całego województwa, ten temat też pojawiał się podczas indywidualnych konsultacji z dyrektorami. No ale tych działań mogłoby dla tej grupy w przyszłości być więcej.

Ponadto badani podkreślali wyzwanie, jakim była mała elastyczność wymogów projektowych w sytuacji odstępstw od planów wynikających z aktualnych potrzeb przedszkoli/szkół ogólnodostępnych.

Z perspektywy środowisk szkolnych przy pytaniu o trudności, najczęstsze odpowiedzi to „trudno powiedzieć” lub „nie mam pełnej wiedzy o funkcjonowaniu SCWEW”.

W wypowiedziach przedstawicieli środowisk szkolnych (licea ogólnokształcące) pojawił się wątek, że usytuowanie SCWEW w szkołach specjalnych skupia działania przede wszystkim na wspieranie nauczycieli pod kątem pracy z uczniami z Indywidualnymi Potrzebami Edukacyjnymi, a brakuje wsparcia dla szeroko pojętej edukacji włączającej.

Innym wskazywanym problemem jest brak monitorowania wdrożeń przez nauczycieli zdobytych informacji i umiejętności na szkoleniach i lekcjach modelowych.

Wyzwaniem z perspektyw liderów SCWEW było przenoszenie rozwiązań ze szkół specjalnych do szkół ogólnodostępnych ze względu na ogromną różnicę kontekstów, sposobów organizacji i pracy w szkołach specjalnych i szkołach ogólnokształcących:

To, co nam utrudniło realizację, to było takie zderzenie w których pracujemy my, jako specjaliści, nauczyciele w specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym, a te warunki, w których pracują nauczyciele w szkołach ogólnodostępnych. Sprawdzanie modelu na takich warunkach w jakich funkcjonują szkoły ogólnodostępne moim zdaniem trochę mija się z celem. Bo gdyby zapewnione były te warunki, to może można by trochę inaczej podpowiadać sposoby pracy, na podstawie naszych doświadczeń. Ja mam takie osobiste wrażenie, że to były takie podpowiedzi naszych rozwiązań, które nijak się mają do warunków, które mimo wszystko musi zapewnić szkoła. Jeżeli chodzi o przykład – my mamy klasy dwuosobowe, gdzie jeszcze jest pomoc nauczyciela. Tego typu zabezpieczenie ucznia, jakie jest u nas, nie jest możliwe, gdy tych uczniów jest 20–25 czy 30 w klasie.

Starali się te szkoły znaleźć rozwiązanie, bo tacy uczniowie wymagający wsparcia lądowali w bibliotece czy u pani dyrektor, więc radzą sobie, jak mogą.

Finanse

Z perspektywy badanych finanse są problemem na kilku płaszczyznach. Po pierwsze kwestia doinwestowania szkół, aby uczniowie potrzebujący wsparcia mieli takie warunki:

Rozbija się to na koniec o kwestie finansowe, chodzi o stworzenie takich warunków, aby ci uczniowie mieli takie jakich potrzebują.

Z perspektywy samego pilotażu wyzwaniem w kwestii finansowej był brak elastyczność w rozliczaniu godzin przeznaczonych na konkretne działania SCWEW.

Czas (harmonogram realizacji)

Problemem w realizacji była czasami trudność w dostosowaniu czasu pracy specjalistów, na których było duże zapotrzebowanie do potrzeb szkół (rodziców i nauczycieli).

Ponadto trudne było realizowanie zaplanowanych w harmonogramie prac, ze względu na fakt napiętego kalendarza szkolnego poszczególnych placówek objętych wsparciem, uczestnictwa tych placówek w innych projektach, kalendarza szkolnego, biorąc pod uwagę święta, wolne, egzaminy, wreszcie zwykłego czynnika chorób i nieobecności czy to nauczycieli, czy ekspertów SCWEW. Ponadto członkowie zespołu SCWEW mają swoje obowiązki zawodowe w ramach szkół specjalnych, co stanowiło wyzwanie.

Ponadto kwestie terminów, uwarunkowań związanych ze specyfiką pracy poszczególnych partnerów SCWEW są istotne, Chodzi tutaj o Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne

Dla uczestników tego spotkania to oczywiste, ale warto to powiedzieć, że my jako poradnie mamy bardzo twarde terminowe zobowiązania jako orzecznictwo, tu rządzi nami kodeks postępowania administracyjnego. Jesteśmy tu zobligowani do określonych działań w określonym czasie. To trzeba pamiętać. Wsparcie szkół też jest w naszych zadaniach ale obszar diagnostyczny jest pierwszoplanowy.

Realizacja w wakacje zadań okazywała się problematyczna ze względu na sam fakt wakacji, również w przedszkolach, gdzie też zmieniał się skład grup, bo na wakacje przychodzą dzieci z innych placówek.

Niepewna i nieznana przyszłość – brak wiedzy o tym, co będzie dalej:

Placówki objęte wsparciem pytają jak to będzie wyglądać, czy będzie SWEW, bo jest zapotrzebowanie na specjalistów, a tych dzieci wymagających wsparcia jest coraz więcej.

Wszyscy nas pytają co będzie dalej, możemy mówić to, co nam mówiono, że będę SCWEW w każdym powiecie.

Wskazywanym przez liderów problemem była **dostępność koordynatorów** szczególnie w okresach wzmożonej pracy w szkole czy np. podczas wakacji.

Ja miałam również koordynatorów, którzy nie byli dyrektorami, i jestem z tego zadowolona, ale ich dostępność w takim trudniejszym okresie, np. wakacyjnym, na takie konkretne konsultacje, to też nie było łatwe, aczkolwiek potrzebne. I tutaj dopuściłabym kontakty, nie tylko on-line, ale i osobiste.

Okazuje się że **specyfika pracy w szkołach ogólnodostępnych** bywała problemem dla nauczycieli szkół specjalnych, którzy jako eksperci SCWEW przychodzili udzielać wsparcia w szkołach ogólnodostępnych:

Ja mam taki dylemat z zajęciami otwartymi i modelowymi. Moi pracownicy nie za bardzo chcieli chodzić na zajęcia przedmiotowe – matematyka, chemia, fizyka, język polski. Pracując większość życia w szkole specjalnej, jednak ta specyfika pracy jest inna. Uratowały mnie nauczycielki, które przyszły do pracy dwa lata temu ze szkolnictwa masowego, one miały doświadczenie i to się akurat tak fajnie złożyło, że , mogą połączyć doświadczenia ze szkoły ogólnodostępnej i szkolnictwa specjalnego i wykorzystać je do prowadzenia zajęć otwartych.

Kwestia ograniczonego czasami uczestnictwa nauczycieli w ofercie SCWEW ze względu na **kalendarz szkolny**:

Miałam problem z frekwencją, bo terminy były wcześniej ustalone a musiałam brać pod uwagę potrzeby szkoły czy sytuacje, a nie mogłam zaburzać pracy u siebie, więc uczestnictwo było utrudnione.

Z powyższym wątkiem dostępności koordynatorów wiąże się kwestia ich kompetencji oraz usytuowania w strukturze szkolnej:

To, co było problemem, ale poczytam to też za zasób, to trochę inaczej wyglądała działalność w jednej ze szkół, i tutaj z narzucenia koordynatorką została pani z biblioteki, czyli pedagog który nie ma doświadczenia w pracy z dziećmi z trudnościami. Dla niej to było naprawdę rzucenie się na głęboką wodę. Tutaj musieliśmy przepracować bardzo dużo, żeby ona w ogóle weszła w nurt edukacji, poznała edukację włączającą, poznała potrzeby

swojej placówki, które dzieci potrzebują wsparcia. Więc ona musiała wykonać taką diagnozę wręcz osobistą, żeby spełnić oczekiwania. I muszę stwierdzić, że opór nauczycieli, zwłaszcza w szkołach ponadpodstawowych jest, zwłaszcza jak mają wejść do jakiejś klasy na 3 godziny. Uważają, że nie mają potrzeby dostosowań. I uważają, że to niech te dzieci się do nich dostosowują. I ta koordynatorka zaczęła fajna idea zaszczeniać w tych dzieciach – dzieci na wózkach, dzieci niewidome, zaczęła współpracować z bibliotekami. I w takim innym trochę nurcie ta edukacja włączająca w tej szkole była bardziej nastawiona na zwiększanie świadomości młodzieży na rówieśników z jakimiś deficytami rozwojowymi. Nawiązała też współpracę z uczelniami i zaczęli przychodzić studenci, którzy byli niewidomi czy na wózkach i pokazywali, jak można dostosować naukę. Myślę że w końcu udało się dopracować model inny niż w innych placówkach.

Liderzy, wskazując korzyści wynikające z faktu, że mogą się nawzajem wspierać, uczyć od siebie w ramach sieci SCWEW z całej Polski, wskazywali na ograniczoną możliwość spotkań bezpośrednich, szczególnie chodzi tutaj o formułę on-line planowanej konferencji podsumowującej:

Bardzo żałuję, że konferencja podsumowująca będzie on-line, a nie na żywo. Te relacje, które się zawiązały, należy wspierać.

Liderzy z perspektywy pilotażu dostrzegają różnice między własnymi placówkami specjalnymi a przedszkolami oraz szkołami ogólnodostępnymi. W kontekście ograniczeń podkreślają **braki sprzętowe i kadrowe w szkołach ogólnodostępnych**:

My w szkołach specjalnych mamy i sprzęt i specjalistów. Szkoły ogólnodostępne borykają się z brakami sprzętowymi i w dostępie do specjalistów.

Wypożyczalnia

Wypożyczalnia była często wymieniana spontanicznie jako jeden z mocnych i użytecznych punktów Modelu. Jednocześnie przy ogromnym zapotrzebowaniu, jaki występuje na te wypożyczalnie (zakres sprzętu i jego liczba), okazują się niewystarczające:

To, co zakupiliśmy w trakcie pilotażu to okazało się za mało, to kropla w morzu potrzeb. Zapotrzebowanie jest większe. Ale to są pozytywne aspekty tego projektu. Że ten SCWEW jest rozpracowany w środowisku lokalnym.

Kilku liderów zwracało uwagę, że w ramach ich placówek działa OWiT, który odpowiada za prowadzenie wypożyczalni. Dzięki połączeniu wypożyczalni SCWEW z OWiT jest

możliwość dysponowania w szerszym zakresie sprzętem oraz dysponowania większą paletą tego specjalistycznego sprzętu (posiadanego dzięki wypożyczalni SCWEW oraz OWiTu w ramach środków z PFRON).

Wypożyczalnia pozwala doposażyć konkretne dzieci, zaoferować konkretny sprzęt dzieciom.

Liderzy podkreślali, że przedszkolom i szkołom potrzebne było wsparcie w diagnozie, jakiego sprzętu mogą potrzebować, tutaj widzieli dużą potrzebę obecnie i na przyszłość wsparcia szkół (jaki sprzęt i gdzie może być wykorzystany), szczególnie że pojawią się w przyszłości szkoły które nie były w pilotażu.

Z perspektywy przedstawicieli środowisk szkolnych – na pytanie o wypożyczalnię, podkreślano bardzo dobre wyposażenie tych wypożyczalni, choć zdecydowana rekomendacja w zakresie tego działania dotyczyła większej liczby urządzeń przystosowanych dla uczniów LO. W opinii obu szkół jest zdecydowanie więcej urządzeń i pomocy dla uczniów szkół podstawowych.

Ocena Modelu

Model = systemowe wsparcie

Z perspektywy liderów model jest poprawny i użyteczny. Jego ogromna zaletą jest nacisk na ciągłe, nieincydentalne wsparcie. Realizatorzy działań w ramach SCWEW uzyskali kompleksową wiedzę i doświadczenia na temat tego, jak systemowo wspierać szkoły i przedszkola.

Jak sobie myślę o samym Modelu i naszym wsparciu różnych szkół, zanim zaczęliśmy realizować projekt, to mam wrażenie, że ten Model też nam podpowiedział, w jaki sposób możemy tym szkołom udzielać wsparcia. Bo zazwyczaj było tak, że my chodziliśmy sobie do innych placówek, podpowiadaliśmy na takich konsultacjach indywidualnych jak pracować z danym dzieckiem, albo organizowaliśmy takie zajęcia integracyjne, żeby się poznać, żeby dzieci sprawne miały kontakt z dziećmi z różnymi niepełnosprawnościami, np. z zaburzonym ośrodkiem mowy, i to było takie incydentalne. W Modelu mieliśmy możliwość sprawdzenia różnych działań od początku, poczynsz od konsultacji, a skończywszy na superwizji, przez prowadzenie zajęć modelowych, po obserwację zajęć i szkolenia rad pedagogicznych. To mam teraz takie poczucie, że mamy dużo większe pojęcie, jak wspomagać kompleksowo i tak systemowo.

Wtórą jej inna liderka:

Uważam, że przejście przez te wszystkie formy wsparcia, ja bym dodała jeszcze lekcje modelowe, bo lekcji modelowych my bardzo mało przeprowadzaliśmy na terenie naszej placówki, przychodzili do nas nauczyciele, ale oczywiście to nie byli wszyscy. Moi nauczyciele podjęli to wyzwanie, aby wejść do tych klas trzydziestoparosoobowych, czy dwudziestoparosoobowych i tutaj chylę czoła, że oni weszli do tych klas obcych, żeby poprowadzić konkretne zajęcia, czy to z matematyki, czy godzimy wychowawcze, żeby pokazać np. jak integrować czy budować tolerancję, bo też były takie tematy.

Generalnie liderzy i liderki podkreślają, że Model się sprawdził i jako pewien zestaw narzędzi wsparcia zostawiliby go bez zmian.

On (Model) się sprawdził, ja bym zostawiła taki worek wsparcia tych form które są, one nam się wszystkie sprawdziły.

Jednocześnie z perspektywy liderów wątpliwość budzi to, że ze względu na fakt, że każdy SCWEW miał takie same wskaźniki, nie przepilotowano różnych wariantów i rozwiązań. Tak aby w efekcie dwóch lat znaleźć optymalny do wdrożenia po zakończeniu pilotażu

No bo co chce zbadać Model? Teraz mieliśmy sprawdzić, które zajęcia, która forma wsparcia ma największy sens, tak naprawdę nie zbadaliśmy tego teraz, bo jak wszyscy i tak mieli wszystko zrobić, żeby wypełnić wskaźniki, dostać pieniądze z kolejnej transzy. To nie zobaczyliśmy tego, czy superwizje są najbardziej pożądane, czy lekcje otwarte, czy konsultacje z dyrektorem, pewnie nie akurat, czy konsultacje z nauczycielami, rodzicami. Nawet zobaczyć, tą specyfikę, że np. na wschodzie to takie rzeczy, bo tam jest więcej wiejskich szkół i SCWEW obejmuje więcej wiejskich szkół i tam nie ma tylu specjalistów, dobrze byłoby to zobaczyć. My jesteśmy SCWEW koło dużego miasta i rodzice mają bardzo dużo form wsparcia. I tego wszystkiego nie zobaczyliśmy w tym Modelu, bo każdy SCWEW musiał wypełnić wszystko, zrobić wszystko.

Powyższa wypowiedź unaocznia, że rzeczywistość projektową realizacji pilotażu (min. z wymaganymi wskaźnikami) nie jest wierną realizacją Modelu.

Przykładem obrazującym potrzebę elastyczności we wdrażaniu modelu, która widoczna jest z perspektywy zrealizowanego wsparcia jest przykład dwóch szkół, które zgodnie z Modelem otrzymały takie samo wsparcie, natomiast potrzeby okazały się różne:

Jedna z moich szkół podstawowych, jeżeli chodzi o lekcje otwarte, dlatego je dobrze wspominam, bo oni mogliby mieć same lekcje otwarte. Wszystkie te rzeczy które mieliśmy im zrobić, moglibyśmy na lekcjach otwartych, bo oni najchętniej widzieliby nas trzy razy w tygodniu na takich lekcjach, do każdej klasy. I nie mogliśmy im tego zrobić, chociaż i tak robiliśmy więcej. Byliśmy w kontakcie z resztą przed projektem, znamy się z dyrektorem. I fajnie byłoby zobaczyć, jak taka ilość lekcji otwartych pracuje. W drugiej podstawówce nauczyciele mogliby mieć o wiele więcej superwizji. I nie widać tego w ogóle, bo każdy ma tak samo, więc co chcieliśmy sprawdzić tym Modelem? Bo ja byłam przekonana które formy wsparcia są bardziej pożądane, a które nie. Moim zdaniem nie sprawdziliśmy tego w ogóle.

Liderzy podkreślają, że ze względu na rosnącą liczbę dzieci ze zróżnicowanymi potrzebami w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych potrzebujących wsparcia, jakie oferują SCWEW, jest duże, i jest to wciąż rosnące zapotrzebowanie.

Konieczna jest jakaś forma zindywidualizowanego wsparcia w szkołach i przedszkolach, dlatego SCWEW z perspektyw liderów jest potrzebny w systemie: „SCWEW zawiera takie rozwiązania, które wspierają dzieci i pomagają nauczycielom reagować na pojawiające się problemy”.

Oceniając model, liderzy podkreślali, że w ramach prowadzonych przez SCWEW działań kadra placówek mogła dostać wsparcie w trybie indywidualnym, coś innego niż klasyczne rady szkoleniowe.

SCWEW pozwala zasypywać granice (także mentalne) między szkolnictwem specjalnym a ogólnodostępnym. Środowiska szkolne i przedszkolne placówek ogólnodostępne zaczęły pozytywnie postrzegać szkoły specjalne, dostrzegać ich pozytywy:

Namacalnym dowodem poprawy wizerunku jest to, że zwiększyła się liczba uczniów w naszej szkole specjalnej, rodzice zaczęli przepisywać do nas dzieci z placówek projektowych, ale także z innych, gdy zobaczyli, jak pracujemy. Odczarowaliśmy szkołę specjalną.

Zdaniem liderów bardzo duże znaczenie ma **dobrowolność placówek w przyjmowaniu wsparcia**: „Nie da się pomóc komuś, kto tej pomocy nie potrzebuje, albo się przed nią opiera. I to odnosi się do każdego elementu Modelu, czy konsultacji czy zajęć pokazowych czy szkoleń”.

Rekomendacje, propozycje modyfikacji Modelu

Sami liderzy podkreślają, że Model jest funkcjonalny, nie widać potrzeb zmiany samego charakteru Modelu, jego składowych. Wszystkie elementy wsparcia w ramach modelu

powinny zostać, natomiast konieczne jest **uelastycznienie zakresu wsparcia** dla poszczególnych przedszkoli i szkół ogólnodostępnych, **adekwatność typu wsparcia do pojawiających się potrzeb odbiorców**:

Ja myślę, że wszystkie działania są potrzebne. Każdy SCWEW jest inny, każdy robi to samo ale inaczej. Odbiór też jest różny. To, co było problemem, co nas męczyło to były mierniki – że ma być tyle tego i tego. A przecież w jednej szkole potrzebne jest więcej superwizji, w drugiej więcej konsultacji, a w trzeciej coś innego. Te liczby nas ograniczały. Oczywiście jest tak, że pewne rzeczy robiliśmy ponad mierniki, ale to nie zawsze się dało. Czasami musieliśmy coś zrobić bo wymagał tego projekt, a nie było to kompletnie potrzebne, to mi osobiście przeszkadzało.

W tym uelastycznieniu chodzi szczególnie o liczbę godzin, które można dostosowywać do konkretnej placówki. **Model stanowi pewien wachlarz form wsparcia z którego adekwatnie można skorzystać, udzielając wsparcia danej placówce.** Zakres i intensywność tego wsparcia zależy również od momentu, w którym udzielane jest to wsparcie.

Na pytanie, co jednak można by było wyciąć, z czego zrezygnować w ramach Modelu, liderom trudno było wskazać jednoznacznie, jaki miałby to być element:

Trudno mi teraz powiedzieć, kiedyś myślałam, że konsultacje z dyrektorem, trochę żartuję, bo sama to robiłam i często było ciężko wstrzelić się w jego czas, bo u nas akurat żaden dyrektor nie jest koordynatorem. Mógłbym teraz powiedzieć, że konferencje, bo to jest bardzo dużo pracy, ale to jest potrzebne, tak jak kampanie są potrzebne, różne wizyty między szkołami też, tak więc nie umiem powiedzieć, czy z czegoś warto zrezygnować.

Liderzy podkreślali różnice między Modelem a samym projektem pilotażowym:

Trzeba oddzielić to, co się dzieje w ramach Modelu i to, co jest w projekcie. Sama realizacja projektu rządzi się swoimi prawami. I właśnie realizacja pewnych wskaźników, we wszystkich szkołach. Też miałam z tym problem i miałam taką refleksję po kilku nieudanych próbach wtargnięcia do szkoły na szkolenia rady pedagogicznej, gdzie często te rady są obłożone różnymi dodatkowymi obowiązkami, innymi projektami, w ramach których też są prowadzone szkolenia. I gdybyśmy sobie odpuścili wskaźnik realizacji, to byśmy musieli zrezygnować z innych działań, napotykając na opór w radach pedagogicznych, bo z takim oporem też się spotykaliśmy.

Powyższa wypowiedź wskazuje na rzeczywistość projektową, czyli konieczność realizacji założonych na początku wskaźników przez SCWEW. Z perspektyw badanych liderów nadmierny akcent w rzeczywistości projektowej jest położony na sprawozdawczość.

Jeśli chodzi o dostosowanie wsparcia do potrzeb odbiorców liderzy podkreślali konieczność większej adekwatności i różnicowania wsparcia, jeżeli chodzi o wiek rozwojowy dzieci/uczniów oraz etap edukacyjny.

Ponadto ważne będzie dostosowanie zakresu wsparcia do większej liczby wspieranych szkół i przedszkoli, co wiąże się też z uelastycznieniem wskaźników i dostosowaniem ich do potrzeb:

A jeżeli chodzi o wskaźniki, to ja bym zrobiła jakieś wskaźniki miesięczne czy kwartalne, przygotowane na potrzeby danej szkoły. I tak chyba będzie musiało być, bo jak SCWEW będzie miał o wiele więcej placówek. Teraz mieliśmy 5–9, to jakoś daliśmy radę. Jeśli będzie tych placówek o wiele więcej to te wskaźniki będą musiały być elastyczne, dopasowane do zgłaszających się potrzeb danej placówki.

Ja się absolutnie zgadzam, że wskaźniki powinny być dostosowane do potrzeb, bo było tak, że kończył się jakiś etap i było „ojej, ojej”, bo czegoś w jednej placówce nie zrobiłam, a dużo zrobiliśmy w innej. Żeby nie miała tej presji realizacji wskaźników.

Dostosowanie wsparcia, a co za tym idzie wskaźników wiąże się z oferowaniem zróżnicowanego wsparcia, jeżeli chodzi o etap edukacyjny:

Poziom edukacyjny jest też ważny, bo i przedszkola miały inny poziom oraz wymagały innego wsparcia, tak jak szkoły ponadpodstawowe, szczególnie branżowe.

Powyższy wątek powiązany jest z postulatem sformułowanym przez liderów, aby przeprowadzić pogłębioną diagnozę, analizę dotyczącą specyfiki danych regionów, zapotrzebowania na określone formy wsparcia.

Jeśli dalej chcemy w to iść, to naprawdę musi to być dostosowane do placówki, rozpoznania, czego brakuje w danej części kraju, jakie siły są potrzebne w danym obszarze. Na razie tego nie wiemy.

Liderzy podkreślali, że same SCWEW, a dokładniej szkoły specjalne, ośrodki szkolno-wychowawcze prowadzące **SCWEW potrzebują większego wsparcia:**

Warto spojrzeć z perspektywy nas placówek specjalnych, które tworzą SCWEW. Według mnie, jako dyrektor placówki specjalnej, widzę, że skorzystaliśmy w wielu obszarach. My jako placówka specjalna jesteśmy inaczej postrzegani dzięki projektowi. Projekt dał nam możliwość wejścia do placówek ogólnodostępnych, co kiedyś nie było oczywiste i było problematyczne. Mieliśmy możliwość wejścia do 9 placówek i dało nam to szansę pokazać potencjał naszej placówki. To pokazało, że placówki specjalne to specjaliści, to jakość, to dobre kształcenie.

Jednocześnie liderzy podkreślali konieczność wzmacniania w przyszłości działań kierowanych do samych uczniów: „Warto włączyć większe zaangażowanie w kierunku ucznia nie tylko nauczyciela”.

Zwiększenie godzin dla rodziców, szczególnie w przedszkolach i szkołach podstawowych, zważywszy na to, że rodzice często nie mają wiedzy, gdzie i po jaką pomoc mogą się zwrócić, gdy dziecko w jakiś sposób intelektualnie czy fizycznie odstaje od zestandaryzowanych wymogów szkół ogólnodostępnych.

W kontekście przyszłości i powstawania SCWEW w każdym powiecie, z perspektywy liderów, ważne jest, aby dobrze ustalić, kto może zgłaszać potrzeby do SCWEW. Sami postulują, że tą pierwszą pogłębioną diagnozę powinno/a zrealizować samo/a przedszkole/szkola ogólnodostępna. Dopiero po tej diagnozie ta placówka zgłasza się do SCWEW po wynikającą z diagnozy pomoc. Sami liderzy jednocześnie wskazują, że niezwykle istotne jest w takim rozwiązaniu przygotowania merytoryczne i wzmocnienie kompetencji pedagogów specjalnych do realizacji działań diagnostycznych i określania potrzeb adresowanych do SCWEW:

I wtedy, po tej diagnozie zgłaszają się do SCWEW, czy coś z wypożyczalni, czy jakieś inne wsparcie, to oni muszą nam dać znać w jakim zakresie potrzebują pomocy. Do tej pory myśmy to z nimi robili.

Liderzy sami sugerują, że takimi narzędziami autodiagnozy mogą być narzędzia wypracowywane przy projekcie dotyczącym oceny funkcjonalnej.

Na pytanie o rekomendacje co do modelu, to, przyglądając się wypowiedziom przedstawicieli środowisk szkolnych, w zasadzie nie było propozycji zmian, a tylko obawa, czy będzie możliwe objęcie wszystkich szkół takimi działaniami (LO).

Z perspektywy środowisk szkolnych usytuowanie SCWEW w przedszkolach/szkolach/placówkach specjalnych ukierunkowuje działania na wspieranie nauczycieli pod kątem pracy z uczniami z Indywidualnymi Potrzebami Edukacyjnymi. Zdaniem przedstawicieli szkół ponadpodstawowych brakuje wsparcia dla szeroko pojętej edukacji włączającej. Korzystne byłoby połączenie SCWEW z ośrodkami doskonalenia nauczycieli lub

wydzieloną częścią ODN (jedna z takich propozycji pojawiła się na wywiadzie). Jeżeli chodzi o usytuowanie SCWEW w innych podmiotach niż szkoły/placówki specjalne, to na wywiadzie z przedstawicielami organów prowadzących pojawiła się propozycja, aby SCWEW był częścią poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Widać zapotrzebowanie i jednocześnie oczekiwanie, że na pilotażu się nie skończy, że aktualnie funkcjonujące SCWEW będą kontynuowały działania.

Przed wszystkim zapotrzebowanie jest na specjalistów. Dzieci z problemami coraz poważniejszymi jest coraz więcej i u nas i w szkołach ogólnodostępnych. Ważne jest także zapotrzebowanie na psychiatrów dziecięcych i w SCWEW powinien być zatrudniony lekarz psychiatra

Mamy nadzieję że to nie koniec, tę wiedzę, kompetencje które nabyliśmy jako zespół, jako pracownicy szkoły specjalnej przez te dwa lata będą dalej wykorzystywane. Nawet wczoraj byliśmy na takiej powiatowej konferencji w ościennym powiecie, gdzie inne szkoły specjalne już się chcą przygotowywać do roli SCWEW i te szkoły specjalne chcą czerpać z naszych doświadczeń, co cieszy, bo przecież na tym to miało polegać.

Istotne z perspektywy wszystkich grup badanych jest **dookreślenie kolejnych kroków, kierunków zmian i jak najszybsze powiadomienie wszystkich interesariuszy:**

Zmiany wymagają czasu

Naprawdę dopiero zaczynamy być dostrzegani w szerszym środowisku, jako ktoś, kto przyszedł pomóc, a nie dodać pracy. (Lider SCWEW)

W odniesieniu do wypożyczalni badani podkreślali konieczność zwiększenia zakresu posiadanego sprzętu, większą elastyczność w jego zakupie (adekwatność do potrzeb). Przedstawiciele środowisk szkolnych wskazywali na większe dostosowanie sprzętu do potrzeb starszych uczniów.

7.2. Wyniki analizy danych zastanych

SCWEW Bydgoszcz

Jednym z najważniejszych wyzwań, które pojawiało się na przestrzeni tych okresów, była kwestia uczestnictwa nauczycieli w zajęciach modelowych. Logistyczne zaplanowanie uczestnictwa nauczycieli w tych zajęciach stanowiło wyzwanie, gdyż terminy zajęć nie zawsze mogły korelować z pracą zawodową nauczycieli w ich macierzystych placówkach, a także z planami urlopowymi tych osób.

Z powodu pandemii COVID-19 obserwowano też absencję chorobową wśród koordynatorów i ekspertów SCWEW, co stanowiło dodatkowy czynnik ryzyka. Planowanie działań – zwłaszcza decydowanie, czy mają one formę stacjonarną, czy online – również nastroczało trudności ze względu na dynamiczny rozwój pandemii.

Problemy pojawiały się także w kwestii doposażenia wypożyczalni. Braki niektórych pozycji u dostawców prowadziły do opóźnień w dostawie zamówionego sprzętu. Kwestie związane z wypożyczalnią dotyczyły również krótkiego okresu, na jaki wypożyczany był sprzęt.

Ponadto kwestie organizacyjne, takie jak skumulowanie działań etapu I i II czy skomasowane szkolenia dla kadry SCWEW w okresie początku roku szkolnego, również stanowiły wyzwanie.

Wreszcie problemem była mała świadomość środowiska szkolnego na temat idei edukacji włączającej. Zauważono opór wśród środowisk nauczycieli w szkołach średnich, a także obawy związane z możliwością zamknięcia placówek specjalnych i większym zakresem obowiązków nauczycieli w szkołach ogólnodostępnych.

Nieoczekiwane zdarzenia w kontekście globalnym, takie jak wojna na Ukrainie, wpływały na moralność społeczności nauczycieli i przesuwwały uwagę na organizację nauki dla dzieci uchodźców w szkołach ogólnodostępnych, co stanowiło nowe wyzwanie dla SCWEW.

SCWEW Toruń

Stowarzyszenie Centrum Wspierania Edukacji i Wychowania (SCWEW) w Toruniu napotkało szereg problemów w trakcie swojej działalności, które mogły wpływać na efektywność ich pracy i zdolność do sprostania swoim celom.

Pierwszym z nich jest nierównomierne wsparcie poszczególnych placówek. Choć realizacja zadań SCWEW była podyktowana faktycznymi potrzebami placówek, co z założenia wydaje się korzystne, przekładało się w praktyce na nierównomierne wsparcie dla różnych szkół. Możliwe, że to podejście doprowadziło do nierówności w dostępie do zasobów i wsparcia oferowanego przez SCWEW.

Następnym problemem było skoncentrowanie działań w konkretnym miesiącu. Wynikało to z sezonu wakacyjnego, który spowodował, że większość działań kadry SCWEW skupiła

się w jednym miesiącu. To skumulowanie działań mogło prowadzić do przeciążenia personelu i potencjalnie do nieefektywnego wykonania zadań.

Trzecim wyzwaniem, z którym SCWEW musiało sobie radzić, były kłopoty techniczne podczas konferencji. Problemy z dźwiękiem i dostępem do Internetu mogły utrudniać komunikację i przekazywanie informacji, co z kolei mogło wpływać na jakość działania SCWEW.

Innym problemem była kwestia zgody na upowszechnianie wizerunku. Brak zgody na publikowanie zdjęć uczniów i rodziców biorących udział w działaniach SCWEW mogło ograniczać możliwości promowania ich działalności.

Kolejnym wyzwaniem były problemy finansowe. Trudności związane z finansowaniem realizacji grantu mogły ograniczać zakres działania SCWEW i wpływać na zdolność organizacji do realizacji zaplanowanych działań.

Na koniec SCWEW napotkał problem z większym, niż oczekiwano, zainteresowaniem udziałem w spotkaniach uczniów i nauczycieli. Choć to zainteresowanie mogło być pozytywnym sygnałem, mogło również przeciążać zasoby SCWEW, co skutkowało dodatkowym obciążeniem dla personelu.

SCWEW Podgłębokie

Na przestrzeni czasu doszło do wielu rezygnacji członków personelu z różnych stanowisk, od specjalistów po nauczycieli resocjalizacji, co prowadziło do częstych braków kadrowych. Te braki zmuszały pozostałych członków zespołu do podejmowania dodatkowych zadań w celu realizacji działań projektowych. Rezygnacje te były zazwyczaj podyktowane osobistymi przyczynami pracowników, takimi jak pogarszający się stan zdrowia, zwiększony zakres obowiązków czy konieczność odbycia zabiegu operacyjnego.

Dodatkowo pojawiły się problemy z realizacją etapów projektu z powodu zwolnień lekarskich wśród kadry. Szczególnie dotkliwe było długotrwałe zwolnienie jednego z liderów projektu, co zmusiło organizację do wprowadzenia tymczasowego zastępstwa.

Trudności pojawiły się także w realizacji zakupu sprzętu do wypożyczalni, zwłaszcza w okresie świątecznym. Brak środków na koszty administracyjne w ramach projektu również stanowił problem, zmuszając organizację do przenoszenia części środków na kolejny etap.

Pewne problemy wynikały również z logistyki – jedno z zaplanowanych spotkań nie mogło odbyć się stacjonarnie. Wszystkie te problemy utrudniały sprawną realizację projektu, stawiając przed zespołem wiele wyzwań do pokonania.

SCWEW Świdnik

W ciągu ostatnich miesięcy działalności Stowarzyszenia Centrum Wspierania Edukacji i Wychowania w Świdniku napotkano na różne problemy.

Jednym z najważniejszych wyzwań były trudności związane z realizacją zadań zdalnych. Pomimo zmniejszenia ich liczby nadal stanowiły one wyzwanie dla zespołu. Inny problem to przeprowadzenie superwizji koleżeńskich w ramach SCWEW. Nauczyciele, którzy nie są specjalistami w zakresie superwizji koleżeńskich, czuli się nieswojo w roli superwizorów.

Dodatkowe utrudnienia wynikały z zakupu sprzętu. Ceny niektórych produktów wzrosły trzykrotnie w porównaniu do okresu składania wniosku o dofinansowanie. W niektórych przypadkach koszty były wyższe, niż zakładano w budżecie wniosku grantowego, co uniemożliwiło realizację zakupów, np. podłogi interaktywnej.

Problemy logistyczne, takie jak późna dostawa zakupionego sprzętu, który został dostarczony dopiero pod koniec grudnia, również się pojawiły. Ponadto zauważono początkowy opór nauczycieli podczas lekcji pokazowych, wynikający z obawy przed oceną ich pracy.

Zmiany kadrowe, zwłaszcza na stanowiskach koordynatorów w szkołach objętych wsparciem, również stwarzały problemy. Zmiany te były podyktowane względami zdrowotnymi i losowymi. Złożoność organizacyjna wielu podmiotów uczestniczących w projekcie, skumulowana we wrześniu, przyczyniła się do nieosiągnięcia 100% efektów w niektórych punktach.

Wreszcie wyzwaniem dostarczyła duża zachorowalność dzieci i młodzieży w szkołach, co było przeszkodą niezależną od organizatora działań. Pomimo tych przeszkód nie napotkano na większe utrudnienia w niektórych okresach sprawozdawczych.

SCWEW Łódź

Pierwszym wyzwaniem była dostawa sprzętu. W jednym przypadku problem był związany z dostawą drukarki brajlowskiej do Wypożyczalni SCWEW. W innym przypadku, nie zrealizowano zakupów w całej kwocie 8% dofinansowania w ramach przedsięwzięcia grantowego, co było spowodowane brakiem dostępności niektórych specjalistycznych sprzętów.

Drugie wyzwanie dotyczyło realizacji grantu w kontekście zdalnej nauki. Przechodzenie szkół i klas na naukę zdalną oraz zachorowania specjalistów zaplanowanych do planowanego wsparcia stanowiło problem.

Trzecie wyzwanie dotyczyło obszaru materiałów edukacyjnych. Lider poprowadził wsparcie dla dyrektorów i koordynatorów stacjonarnie przy użyciu materiałów elektronicznych. Zainteresowanym przekazano materiały poprzez ich dyski przenośne, co oznaczało, że nie sporządzono materiałów drukowanych.

Czwarte wyzwanie dotyczyło obszaru kadrowego. Zarządzeniem Prezydenta Miasta Łodzi z dnia 12 października 2021 r. został powołany SCWEW w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym nr 6 w Łodzi z mocą od 1 lipca, co uniemożliwiło formalno-prawne zatrudnienie lidera i ekspertów na umowę o pracę.

Piąte wyzwanie dotyczyło partnerstwa. Specjalistyczna Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna Doradztwa Zawodowego i dla Dzieci z Wadami Rozwojowymi w Łodzi już po złożeniu korekty wniosku grantowego powiadomiła lidera o rezygnacji ze współpracy ze SCWEW.

Pomimo tych wyzwań nie zidentyfikowano problemów w realizacji grantu w niektórych okresach sprawozdawczych.

SCWEW Kraków

SCWEW Kraków napotkało na wiele problemów w różnych okresach swojej działalności. W jednym z nich zwolnienia lekarskie wśród koordynatorek wpłynęły na obniżenie efektywności ich pracy. Były sytuacje, kiedy ekspert zewnętrzny niespodziewanie zrezygnował z ustalonych działań w jednej ze szkół, nie informując wcześniej lidera lub opiekuna szkoły. Nauczyciele zgłaszali również niedogodności związane z późną godziną rozpoczęcia szkoleń. Koordynatorki miały trudności z samodzielnym wypełnianiem wniosków o wypożyczenie sprzętu, a liczne błędy na kartach czasu zaangażowania koordynatorek były źródłem problemów.

W innym czasie jedynym problemem dostrzeżonym przez zespół było odczuwane zmęczenie, które jednak nie przeszkadzało w realizacji działań projektowych.

Jednak w innych momentach napotkano na wyzwania, takie jak niska frekwencja nauczycieli na spotkaniach sieci współpracy oraz ich małe zaangażowanie w badania ankietowe, które miały na celu optymalizowanie działań centrum do potrzeb danej grupy nauczycieli. W dodatku nauczyciele byli niechętni do prowadzenia zajęć modelowych na terenie przedszkola i szkół objętych wsparciem SCWEW, a zespół czuł się przeciążony natłokiem zadań.

Również pojawiały się problemy z pozyskaniem ekspertów zewnętrznych do konsultacji, zwłaszcza tych specjalizujących się w obszarach, takich jak niepełnosprawność ruchowa. Zakup sprzętu stanowił również wyzwanie ze względu na różnice cenowe w stosunku do wartości przyjętych we wniosku. W jednym z przypadków pojawiło się dziecko, dla którego zestaw sprzętu nie został przewidziany, co wymagało pilnej diagnozy jego potrzeb. Również zgłaszano problemy z brakiem dzieci z orzeczeniami w przedszkolu oraz niską frekwencją nauczycieli uczestniczących w konsultacjach.

W innym okresie centrum borykało się z kwestiami kadrowymi, takimi jak brak zatrudnienia lidera w projekcie, co wpłynęło na niewydatkowanie pełnej transzy zaplanowanej na jeden z etapów. Na przeszkodzie stanęło także opóźnienie w zakresie informowania mediów o projekcie. Opracowanie strony internetowej SCWEW trwało dłużej, niż planowano, a zatem wydatki związane z tym projektem musiały zostać przesunięte na kolejny etap.

SCWEW Laski

SCWEW w Laskach doświadczyło szereg problemów. Jeden z głównych dotyczył stabilności kadrowej. Gdy niewidoma uczennica opuściła lokalne liceum, koordynatorka projektu zdecydowała się zrezygnować z pełnionej funkcji. Ten incydent spowodował, że dyrekcja szkoły zaczęła kwestionować sens dalszego udziału w projekcie.

Podczas letniego sezonu wakacyjnego organizowanie działań w placówkach okazało się trudne, zwłaszcza z uwagi na fakt, że tylko przedszkola pozostawały czynne. W tym okresie SCWEW Laski przeszło kontrolę przeprowadzoną przez zespół ORE, przez co musieli odpowiedzieć na zalecenia pokontrolne i opracowania planu naprawczego.

Następnie, pod koniec roku szkolnego, projekt napotkał dodatkowe wyzwania związane z organizacją działań. Zbliżające się egzaminy maturalne w szkołach ponadpodstawowych, jak również wyjazdy na wycieczki i zielone szkoły, utrudniały realizację zaplanowanych działań. Dodatkowo niemożność zatwierdzenia kolejnego etapu i brak wypłaty środków nałożyły na organizację jeszcze większą presję.

Przy planowaniu działań na początku roku zespół SCWEW napotkał trudności, gdy rada pedagogiczna w jednej ze szkół podstawowych musiała zostać przełożona. Przyczyną był gwałtowny wzrost liczby uczniów z Ukrainy w polskich szkołach, co wymagało dodatkowego zaangażowania ze strony kadry specjalistów.

Ryzyko zamknięcia placówek z powodu wystąpienia ognisk COVID-19 stanowiło istotne zagrożenie, szczególnie pod koniec roku 2021. Dodatkowym utrudnieniem była konieczność wymiany dwóch szkół – technikum i liceum, które zdecydowały się wycofać ze współpracy, co niosło ze sobą nie tylko trudności logistyczne, ale również napięcia związane ze zmianami w kadrze.

SCWEW Łomianki

Rozpoczęcie projektu było trudne, gdyż nastąpiło w okresie, który tradycyjnie jest uważany za najmniej sprzyjający do kontaktów i współpracy ze szkołami. Z powodu tego przesunięcia terminu, kumulacja wielu działań przypadła na bardzo krótki okres. Wiele z tych działań wymagało zaangażowania całego Zespołu Projektowego, co było trudne do zrealizowania z uwagi na napięte grafiki szkolne.

Innym problemem było podpisanie umowy. Zdarzyło się to w czasie wakacji letnich, co utrudniało pełne zaangażowanie w realizację projektu.

W drugim etapie projektu intensywność działań była wysoka, głównie ze względu na przeniesienie trzech zadań z pierwszego etapu. W efekcie dyrektorzy, nauczyciele i specjaliści ze szkół byli zaangażowani w większą ilość różnych form wsparcia, co spowodowało, że nie w każdym zadaniu udało się osiągnąć zakładane wskaźniki.

W kolejnym etapie ograniczenia związane z pandemią spowodowały, że większość zadań była realizowana on-line. Taka forma pracy okazała się mniej efektywna, co widać było

także po reakcjach uczestników. Zainteresowanie rodziców uczniów również rośnie, jednak ich zaangażowanie wciąż pozostawało wyzwaniem.

Czwarty etap projektu przyniósł problemy związane z organizacją kampanii medialnej promującej projekt i edukację włączającą. Szczególnie trudno było przekonać do wykorzystania lokalnych środków przekazu w niektórych obszarach. Dodatkowo, nie udało się zrealizować wszystkich wskaźników na poziomie 100%.

W kolejnym etapie realizacja projektu przebiegała bez większych problemów. Jednak trudności dotyczyły zaplanowania i zrealizowania części zadań w okresie wakacji. Większość zadań realizowano pod koniec okresu, co pozwoliło na osiągnięcie wszystkich wskaźników.

Kolejny etap projektu był wolny od poważniejszych trudności. Mimo to, niektóre spotkania z rodzicami spotkały się z brakiem frekwencji. Poza to, przeprowadzanie niektórych działań on-line spotykało się z ograniczoną aktywnością uczestników.

SCWEW Sierpc

Podczas realizacji projektu SCWEW napotkano na szereg wyzwań. Na samym początku implementacja projektu została opóźniona, co wynikało z późnego otrzymania funduszy grantowych. To stworzyło trudności z uruchomieniem działań i wymagało dostosowania do nowego harmonogramu.

Również zorganizowanie i przeprowadzenie niektórych działań w okresie wakacji okazało się problematyczne ze względu na trudności z zaangażowaniem zarówno nauczycieli, jak i rodziców. Mobilizacja do projektu, zwłaszcza w szkołach ponadpodstawowych, była wyzwaniem z powodu oporu kadry w wdrażaniu edukacji włączającej, która skupiała się bardziej na kształceniu przedmiotowym lub zawodowym.

Zauważono również pewne trudności w realizacji kampanii medialnej promującej projekt i edukację włączającą. Szczególnie dotyczyło to dotarcia do gminy Błonie i do Powiatu, gdzie pomimo kontaktów telefonicznych i e-mailowych nie umieszczono przygotowanych materiałów.

Dodatkowo okazało się, że część działań on-line jest mniej efektywna, niż oczekiwano, ze względu na niską frekwencję lub małą aktywność uczestników. Ten problem był szczególnie widoczny podczas spotkań z rodzicami, na które wielu z nich nie przychodziło.

Wreszcie zakup niezbędnego sprzętu do projektu również był wyzwaniem ze względu na późne otrzymanie środków od grantodawcy. Mimo to udało się skutecznie uruchomić wypożyczalnię i odpowiednio oznakować sprzęt.

SCWEW Ropczyce

Różne wyzwania pojawiły się w trakcie realizacji projektu SCWEW. Na jednym z etapów szczególnie trudne było zorganizowanie dostępności osób, które mogłyby wziąć udział

w szkoleniach uzupełniających dla kadry SCWEW ze względu na zbieganie się tego czasu z urlopami.

Ponadto konieczność odbycia przez zespół SCWEW szkoleń uzupełniających w krótkim czasie, szczególnie w okresie ferii zimowych, stwarzała wyzwania organizacyjne. Ilość godzin pracy zespołu nie była wystarczająca do realizacji bieżących działań, co było szczególnie widoczne w czasie realizacji tych dodatkowych szkoleń.

Podczas okresu wakacji utrzymanie systematycznego kontaktu z pracownikami Przedszkola/Szkół objętych wsparciem było utrudnione. Niektóre z planowanych działań były trudniejsze do realizacji z powodu nieobecności kluczowych osób.

Na innym etapie zaplanowane wydatki na doposażenie wypożyczalni SCWEW stały się problematyczne, ponieważ ceny towarów wzrosły. Dodatkowo czynności administracyjne, takie jak wypełnianie formularza „Monitoringu i ewaluacji”, dezorganizowały zorganizowaną już pracę w zespole i zajmowały dużo czasu.

Zakupy towarów i usług okazały się również problematyczne ze względu na wzrost cen. Na przykład koszt materiałów pokonferencyjnych wzrósł i trudno było znaleźć wykonawcę, który wykonałby je w zaplanowanej cenie. Wielu rodziców nie dostrzegało potrzeby konsultacji ze specjalistami czy ekspertami, mimo że nauczyciele zgłaszali takie potrzeby.

W jednym z okresów wyzwaniem było zarządzanie czasem, szczególnie z powodu pokrywania się terminów realizacji działań z dniami wolnymi ustawowo oraz przerwą świąteczną w przedszkolu/szkolach. Było to utrudnione również z powodu rezygnacji dwóch koordynatorów do współpracy ze SCWEW i konieczności zmiany składu zespołu. Trudności pojawiły się także w realizacji szkoleń on-line i stacjonarnych, co dodatkowo utrudniało realizację zaplanowanych działań.

SCWEW Białystok

Podczas realizacji projektu SCWEW napotkano na szereg problemów, które wpłynęły na różne aspekty jego wykonania.

Jednym z najważniejszych wyzwań było zorganizowanie dużych ilości działań w placówkach oświatowych podczas przerwy wakacyjnej i we wrześniu, co kolidowało z rozpoczęciem nowego roku szkolnego. Ta kumulacja zadań zarówno dla szkół, jak i dla SCWEW utrudniała realizację projektu w przyjaznej atmosferze.

Innym problemem było niezadowalające wykonanie niektórych działań realizowanych w szkołach i przedszkolach. Pomimo starannej realizacji wyniki nie były zawsze zgodne z oczekiwanym poziomem merytorycznym.

Kolejną kwestią było nieosiągnięcie zaplanowanych efektów w zakresie spotkań sieci współpracy i samokształcenia. Zamiast oczekiwanych szesnastu spotkań odbyło się jedynie pięć, co stanowiło znaczne odstępstwo od założeń projektowych.

W trakcie projektu napotkano również na trudności związane z brakiem logotypów w kolorze. Chociaż to nie stanowiło dużego problemu, była to jednak kwestia wymagająca rozwiązania.

Największe problemy pojawiły się jednak podczas tworzenia Ośrodka Wsparcia i Testów przy SCWEW. Związane z tym zakupy dla wypożyczalni SCWEW musiały odbywać się w drodze zamówień publicznych, co prowadziło do przedłużających się procedur przetargowych. W efekcie nie udało się na czas zakończyć realizacji tego zadania.

Kwestia przesunięcia spotkań lidera zespołu SCWEW na kolejny okres realizacji projektu przez dyrektorów szkół ze względu na trudności organizacyjne na początku roku szkolnego również wpłynęła na realizację projektu.

SCWEW Nowy Dwór Gdański

Projekt realizowany przez SCWEW napotkał na wiele przeszkód, które utrudniały jego sprawne przeprowadzenie. Do najbardziej wyraźnych problemów należą wyzwania kadrowe. Na przestrzeni kilku okresów sprawozdawczych odnotowano trudności z utrzymaniem pełnego zespołu specjalistów. Było to wynikiem rezygnacji niektórych pracowników oraz braku ekspertów zewnętrznych. Trudności wynikały również z niewystarczającej liczby godzin pracy zaplanowanej dla lidera, ekspertów i specjalistów, co skutkowało nadmiernym obciążeniem i brakiem efektywności.

Pojawiły się również problemy w zakresie postępowań na ekspertów zewnętrznych, które były nierozstrzygnięte lub opóźnione, wpływając na realizację zadań. Dodatkowo zanotowano problemy z planowaniem i realizacją niektórych działań, takich jak doposażenie wypożyczalni.

Innym aspektem utrudniającym realizację projektu były problemy w placówkach, które nie były przewidziane w początkowej diagnozie, takie jak pojawienie się nowych traum, depresji, stanów lękowych czy problemów z agresją. Pojawienie się dzieci ukraińskich wymagało dodatkowego wsparcia zarówno dla nich, jak i dla polskich uczniów, aby nawiązać prawidłowe relacje.

Widoczny był także opór i niechęć do współpracy ze strony niektórych nauczycieli, zwłaszcza w szkołach ponadpodstawowych. Obawy przed oceną, brak motywacji do zdobywania nowych umiejętności, a także przekonanie, że specjaliści SCWEW nie są potrzebni w codziennej pracy, stanowiły dodatkowe przeszkody w realizacji projektu.

W kolejnym aspekcie zauważono problemy z przetargami i dostawami sprzętu, spowodowane niedostateczną ilością specjalistycznego oprogramowania dla szkół ponadpodstawowych.

Na koniec utrudnieniem okazały się kwestie organizacyjne, w tym opóźnienia w podpisaniu umowy o powierzenie grantu, zmiany kadrowe i problemy z przygotowaniem i podpisaniem umów zleceń. Wszystko to przyczyniło się do opóźnień i utrudnień w realizacji projektu.

SCWEW Sosnowiec

Kluczowym problemem jest relatywnie niska motywacja nauczycieli do udziału w formach szkoleniowych, zwłaszcza gdy nie mają one charakteru interwencyjnego i nie odnoszą się do aktualnie procedowanych w placówkach trudności czy problemów. Zauważono, że niska frekwencja nauczycieli wynika z przeciążenia obowiązkami oraz braku wystarczającej ilości czasu.

Obserwuje się również problem z absencją uczestników i prowadzących zajęcia, co skutkuje wielokrotnymi przesunięciami zaplanowanych spotkań, konsultacji czy szkoleń. Sytuacje te wpływają na nieefektywne realizowanie zaplanowanych wskaźników.

W obszarze obserwacji wspierających i superwizji koleżeńskich mimo podejmowanych działań informacyjno-doradczych wciąż obserwuje się wysoki poziom lęku i niechęci nauczycieli do wspólnego omawiania realizowanego przez nich procesu dydaktyczno-wychowawczego. Mimo działań promocyjnych i informacyjnych w dalszym ciągu w środowisku są obecne stereotypy, mity i błędne przekonania dotyczące edukacji włączającej oraz przyszłości organizacji systemu oświaty w Polsce.

W kolejnym zakresie przeszacowano możliwości rodziców i nauczycieli do wzięcia udziału w oferowanych formach wsparcia w okresie wakacyjnym. Spotkano się także z problemem przeciążenia nauczycieli i ograniczonego czasu na doskonalenie zawodowe. Niepewność prawna oraz zmiany w prawie oświatowym obniżyły morale i motywację nauczycieli do włączania się w dodatkowe działania. Wiele problemów napotkano także w zakresie organizacji i prowadzenia obserwacji wspierających i superwizji, gdzie barierą okazała się dokumentacja.

Łatwiejsze sprawy, które pojawiły się podczas realizacji działań, to zmiany sposobów realizacji zajęć. Wielokrotnie z uwagi na zainteresowanie i potrzeby nauczycieli, jak również ich ograniczenia czasowe skutkujące zawężeniem możliwości udziału do jedynie wybranych działań, zmieniały się formy prowadzonych zajęć.

Jednym z głównych wyzwań były ogromne potrzeby szkół w zakresie wsparcia uczniów w kryzysie emocjonalnym i psychologicznym. Choć przewidywano te kwestie na etapie planowania, nie udało się dokładnie oszacować skali problemu. Zespół SCWEW Sosnowiec, specjalizujący się w obszarze niepełnosprawności ruchowej, nie był w pełni przygotowany na tak duże obciążenie problematyką zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży. Wiele spotkań i konsultacji zwracało uwagę na potrzeby w tym zakresie, ale w zespole tylko jedna osoba posiadała odpowiednie doświadczenie. Ponadto brak specjalistów, takich jak psychiatry dziecięcy, psychologów i psychoterapeuci, utrudniał realizację projektu, pomimo zarezerwowanych środków na zatrudnienie zewnętrznych ekspertów.

Kolejnym problemem okazało się potencjalne zagrożenie koronawirusem. Poziom lęku wśród wielu odbiorców działań SCWEW był wysoki, co przełożyło się na niskie zainteresowanie proponowanymi działaniami. Rodzice i uczniowie często wycofywali

się z konsultacji i udziału w aktywnościach z obawy przed możliwością umieszczenia na kwarantannie. Ta sytuacja wpłynęła również na frekwencję w aktywnościach organizowanych dla nauczycieli.

Zakup sprzętu także stanowił wyzwanie. Procedury zamówień publicznych były czasochłonne, a brak personelu księgowego dodatkowo wydłużał ten proces. Zdarzały się również sytuacje braku dostępności planowanego do zakupu sprzętu w hurtowniach. Koszty transportu sprzętu, które nie były uwzględnione w budżecie projektu, w kilku przypadkach okazały się znaczące.

Ostatnim poważnym problemem był niespodziewany zgon członka zespołu, mającego kluczowe znaczenie dla realizacji wielu działań. Członek zespołu pełnił funkcję konsultanta merytorycznego, a także organizował działania z obszaru neuroedukacji, w którym był jedynym ekspertem w zespole. Po jego śmierci zespół musiał stawić czoła trudnościom związanym z brakiem dostępu do wielu danych i materiałów, nad którymi pracował.

Na koniec problemem jest opóźnienie w dostarczaniu materiałów przez podmioty zewnętrzne, co utrudnia przeprowadzanie planowanych działań. Ponadto błędnie dobrano mierniki do założonych efektów, co znacząco utrudnia gromadzenie dokumentacji.

SCWEW Częstochowa

Podczas realizacji projektu SCWEW napotkano pewne problemy, które wymagały uwagi i dostosowania działań. W trakcie jednego z etapów projektu związanych z obserwacjami/superwizjami koleżeńskimi konieczne było przesunięcie tych działań do późniejszego etapu ze względu na dwumiesięczny okres wakacyjny i przerwę w pracy szkół.

Dodatkowo aktualizacja diagnozy potrzeb szkół w zakresie drugiej części zakupów do wypożyczalni również wymagała dostosowania harmonogramu. Pierwotnie planowano przeprowadzenie aktualizacji we wrześniu, aby dopasować sprzęt i pomoc do indywidualnych potrzeb uczniów z niepełnosprawnościami. Jednak z powodu okresu wakacyjnego i związanych z nim ograniczeń, aktualizacja zostanie zrealizowana w późniejszym etapie projektu.

W innym etapie projektu, związanym z zakupem drugiej części sprzętu do wypożyczalni, napotkano pewne trudności. Weryfikacja wykazu sprzętu oraz przygotowanie planu zagospodarowania oszczędności były czynnikami, które wpłynęły na opóźnienie w zakupach. Konieczne było sprawdzenie, czy zakup dodatkowego sprzętu jest uzasadniony, zwłaszcza dla uczniów z niepełnosprawnościami wzroku. Plan zagospodarowania oszczędności dotyczył wynagrodzenia personelu oraz środków na pokrycie kosztów dojazdu. Grantobiorca dążył do utrzymania wartości sprzętu do wypożyczalni w ramach 10% całkowitej wartości projektu.

W kolejnym etapie projektu napotkano problemy związane z pandemią COVID-19. Piąta fala pandemii spowodowała liczne zachorowania pracowników placówek objętych

wsparciem oraz przesunięciu działań związanych z przygotowaniem personelu do użytkowania sprzętu. Te działania zostaną zrealizowane w późniejszym terminie, w czwartym kwartale. Pozostałe planowane działania zostały przeprowadzone zgodnie z harmonogramem, choć konferencję otwierającą projekt przesunięto z początku roku na marzec z powodu pandemii.

W pewnym momencie realizacji projektu pojawiły się opóźnienia związane z zakupem sprzętu do wypożyczalni. Aktualizacja wykazu sprzętu oraz zmiana personelu spowodowały przesunięcie tego działania, ale zgodnie z harmonogramem planowano jego realizację do końca lutego, aby wypożyczalnia mogła rozpocząć działalność w pierwszym kwartale.

Podczas rozpoczęcia projektu w trzecim kwartale napotkano problemy związane z opóźnieniem podpisania umowy o powierzenie grantu oraz zaangażowaniem personelu w szkolenia. Część działań przesunięto na kolejny etap, a wydatkowanie środków rozpoczęło się w październiku zamiast wcześniej.

Wnioskując, projekt SCWEW napotkał różne problemy w trakcie realizacji, takie jak przesunięcia działań związane z okresem wakacyjnym i pandemią, weryfikacja wykazu sprzętu, aktualizacja diagnozy potrzeb szkół czy opóźnienia w podpisywaniu umów.

SCWEW Skarżysko-Kamienna

Powtarzającym się wyzwaniem była niemożliwość przeprowadzenia niektórych zajęć specjalistycznych, modelowych czy konsultacji w zaplanowanym terminie z przyczyn niezależnych od wykonawców. Problem ten występował regularnie przez wiele kwartałów.

Wielokrotnie sytuacja epidemiologiczna COVID-19 wpływała na działania SCWEW. Szereg rad szkoleniowych i konsultacji nie mogło odbyć się w zaplanowanym terminie z powodu ograniczeń związanych z pandemią. Ponadto potwierdzenie przypadków COVID-19 u uczniów i pracowników niektórych placówek uniemożliwiło przeprowadzenie planowanych rad szkoleniowych i zajęć specjalistycznych.

Kolejne trudności wiązały się ze zmianami w składzie osobowym koordynatorów, które skutkowały koniecznością rozwiązywania zawartych umów i podpisywania nowych. Przez to niektóre działania były przesunięte na późniejsze terminy.

Napotkaliśmy również problemy związane z zakupem i dostarczeniem specjalistycznego sprzętu. Anulowanie przetargów, wydłużone terminy produkcji oraz wzrost cen na rynku sprzętu specjalistycznego spowodowały trudności w realizacji tego elementu projektu.

SCWEW Olsztyn

W analizowanym okresie napotkano wiele problemów w ramach projektu SCWEW Olsztyn. Pierwszy z nich związany był z procedurą opracowywania notatek po spotkaniach, które nie były podpisywane przez nauczycieli uczestniczących w spotkaniach. W rezultacie wymagane było ponowne przybycie do placówki i zebranie podpisów, co generowało opóźnienia.

Dodatkowo okazało się, że sprzęt planowany do zakupu na etapie aplikowania o grant wymagał weryfikacji. Na podstawie diagnozy przeprowadzonej w placówkach stwierdzono, że wybrane urządzenia nie spełniały wszystkich potrzeb i oczekiwań.

Wśród problemów znalazł się również opóźniony zakup sprzętu do integracji sensorycznej, na który zamówienie złożono na początku grudnia 2021 roku. Mimo zapewnień sprzedawcy sprzęt nie został dostarczony na czas, co wpłynęło na opóźnienie w realizacji projektu. Dodatkowo zmiany w prawie pracy związane z wejściem w życie Polskiego Ładu wymusiły zmianę formy zatrudnienia pracowników SCWEW z umowy o pracę na umowę-zlecenie.

Pandemia COVID-19 również wpłynęła na realizację projektu. W związku z chorobami nauczycieli i specjalistów SCWEW konieczne było odwoływanie spotkań stacjonarnych i zmienianie harmonogramu działań. W wyniku tego w szkołach ogólnodostępnych zaobserwowano zniechęcenie i opór nauczycieli przed wprowadzaniem zmian.

Podczas realizacji projektu okazało się, że wymagane jest przeprowadzenie weryfikacji sprzętu do wypożyczalni, co nie zostało uwzględnione na etapie projektowania wniosku. Pojawiały się również problemy z nierównomiernym rozłożeniem zadań w różnych miesiącach i potrzebą zwiększenia ilości spotkań konsultacyjnych. W związku z powyższym, pojawiały się trudności w prawidłowym rozliczaniu czasu pracy pracowników SCWEW.

SCWEW Powiat wołowski

Najważniejszy problem to zmiana terminów szkoleń i warsztatów wynikająca z przyczyn chorobowych osób prowadzących te działania, jak również mała liczba wypełnionych ankiet monitorujących pracę SCWEW przez różne grupy - dyrektorów, nauczycieli, specjalistów, rodziców i niepedagogicznych pracowników szkół objętych wsparciem.

Wielkim wyzwaniem okazało się przesunięcie terminu realizacji kampanii spotecznej z powodu problemów lokalowych oraz trudności w zaplanowaniu trzymiesięcznego harmonogramu działań. Również wprowadzenie nowego rodzaju wsparcia, superwizji, napotkało na trudności ze względu na niski poziom wiedzy na ten temat i opór ze strony kadry szkolnej do uczestnictwa w spotkaniach warsztatowych.

Zaskoczeniem była długotrwała nieobecność jednego z członków Zespołu SCWEW – specjalisty z zakresu pedagogiki resocjalizacyjnej, która wpłynęła na plany SCWEW. Brak zaangażowania niektórych szkół stanowił dodatkowy problem.

Pandemia COVID-19 i konflikt na Ukrainie wymusiły zmianę terminu konferencji otwierającej, a także zwiększyły zapotrzebowanie na wsparcie psychiatryczne dla dzieci i uczniów. Stosunkowo niski poziom współpracy z niektórymi szkołami, takimi jak szkoły ogólnodostępne, oraz indywidualne podejście ekspertów, które wpływało na percepcję chaosu w procesie dokumentowania efektów, dodatkowo skomplikowało realizację projektu.

SCWEW Powiat węgrowski

Podczas realizacji projektu SCWEW większość etapów przebiegła bez problemów. W trakcie II etapu doszło jednak do wprowadzenia zmian do wniosku grantowego związanych z nieścisłościami w zapisach między częścią dotyczącą efektów oraz częścią budżetu projektu, co wymagało ujednolicenia zapisów liczbowych dotyczących realizowanych działań.

Pierwszy etap realizacji projektu okazał się najtrudniejszy – głównie ze względu na ograniczenia czasowe. Wyzwaniem było przeprowadzenie pełnej pogłębionej diagnozy potrzeb we wszystkich przedszkolach i szkołach uczestniczących w projekcie w krótkim czasie. Zawarcie umowy powierzenia grantu miało miejsce pod koniec listopada, co opóźniło rozpoczęcie działań związanych z wyłonieniem eksperta do przeprowadzenia diagnoz. Co więcej, uczestnictwo aż 10 placówek, w tym 8 z terenu Powiatu Węgrowskiego i 2 spoza powiatu, dodatkowo utrudniło pracę.

Dodatkowe wyzwania były związane z ograniczeniami wynikającymi z pandemii COVID-19. Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki ograniczające funkcjonowanie jednostek oświaty spowodowało, że szkoły ogólnodostępne musiały przejść na kształcenie zdalne na przełomie grudnia i stycznia, co uniemożliwiło ekspertowi przeprowadzenie drugiej części diagnozy z wykorzystaniem formy warsztatowej. Przerwa świąteczna również wpłynęła na opóźnienie działań. Wszystko to doprowadziło do tego, że przeprowadzenie pełnej diagnozy było niemożliwe w tak krótkim czasie.

SCWEW Lublin

W realizacji projektu SCWEW napotkano na kilka problemów, które wpłynęły na przebieg i harmonogram prac. Pierwszym z nich była konieczność przeniesienia działań dotyczących utworzenia i uruchomienia wypożyczalni sprzętu do późniejszego momentu. Ta decyzja wynikała z zależności rozpoczęcia prac związanych z zakupem wyposażenia od wyników pogłębionych diagnoz potrzeb szkół. Rozpoczęcie diagnoz zostało przeniesione i ukończone w styczniu, a przez ten czas nie można było podjąć działań związanych z zakupem sprzętu i pomocy dydaktycznych.

Dodatkowo z wyników diagnozy wynikała konieczność zmiany i dostosowania części zaplanowanego sprzętu i pomocy dydaktycznych do aktualnych potrzeb szkół. Przygotowanie oraz przeprowadzenie procedur zamówień publicznych związanych z zakupem sprzętu jest procesem czasochłonnym, co wymagało wydłużenia czasu na zakupienie wyposażenia i uruchomienie wypożyczalni.

Innym problemem było przeniesienie efektu dotyczącego przeprowadzenia diagnoz z początkowej fazy projektu. Przyczyną było podpisanie umowy grantowej pod koniec listopada, co opóźniło możliwość wyłonienia i podpisania umów z zespołem SCWEW. Dopiero po podpisaniu umowy możliwe było rozpoczęcie procesu przeprowadzania diagnoz, który zakończył się dopiero w późniejszym etapie realizacji grantu.

SCWEW Wrocław

W realizacji projektu SCWEW napotkano szereg problemów. Znaczne trudności na początku sprawiło przekonanie rodziców uczniów ze starszych klas szkoły podstawowej i szkół ponadpodstawowych do aktywnego uczestnictwa w rozwoju i edukacji własnego dziecka. Większą gotowość do konsultacji i zaangażowania wykazują rodzice dzieci w młodszy wieku, natomiast w przypadku starszych uczniów jest to zdecydowanie trudniejsze.

Podczas realizacji projektu doświadczono problemów związanych z absencją zarówno uczniów, jak i nauczycieli, spowodowaną chorobami sezonowymi, takimi jak grypa czy COVID-19. To zmusiło do przesunięcia zaplanowanych konsultacji, spotkań i zajęć modelowych.

Zidentyfikowano również konieczność rozszerzenia wiedzy i doświadczenia w przeprowadzaniu obserwacji wspierających/superwizji koleżeńskich przez zespół SCWEW. Dodatkowo napotkano problemy z zatrudnieniem psychiatry, co miało bezpośredni wpływ na możliwość przeprowadzania konsultacji w ramach projektu.

Zauważono także, że w placówkach brakuje specjalistycznego sprzętu i pomocy dydaktycznych, szczególnie dla uczniów klas starszych. Realizacja obserwacji, konsultacji oraz działań doradczo-szkoleniowych w miesiącach wakacyjnych oraz na początku roku szkolnego była utrudniona ze względu na zaangażowanie dyrekcji i nauczycieli w organizację nowego roku szkolnego. Dodatkowo wykryto braki w umiejętnościach członków zespołu SCWEW dotyczące przeprowadzania superwizji.

Kolejnym problemem jest brak przeszkolenia nauczycieli z zakresu korzystania z dostępnego w wypożyczalni sprzętu do terapii Warnkego. Wielu nauczycieli zgłasza również potrzebę konsultacji z lekarzem psychiatrą, szczególnie w kontekście pracy z uczniami z zaburzeniami lękowymi, nadpobudliwymi, agresywnymi itp.

Zauważono także, że brakuje dobrej jakości sprzętu typu zestaw laptop – urządzenie wielofunkcyjne, co utrudnia promocję projektu oraz oznakowywanie sprzętu informacjami o projekcie i logotypami. Na podstawie doświadczeń z pierwszych miesięcy realizacji projektu zdiagnozowano konieczność uzupełnienia wiedzy na temat metod i narzędzi pracy rewalidacyjnej z dziećmi i młodzieżą ze spektrum autyzmu przez koordynatorów SCWEW.

Na koniec doszło do trudności personalnych związanych z rezygnacją kilku osób wskazanych do pełnienia roli koordynatorów. Wprowadzone musiały zostać zmiany personalne, przy jednoczesnym zadbanie o to, aby nowe osoby posiadały odpowiednie kompetencje i doświadczenie.

SCWEW Bartoszyce

W trakcie realizacji projektu SCWEW napotkano szereg problemów. Wystąpiły trudności związane z planowaniem i synchronizacją działań. Planowane spotkania konsultacyjne, które miały na celu opracowanie, modyfikację i tworzenie programów autorskich, nie wpisywały się w rytm pracy szkoły.

Ponadto spotkania szkoleniowe były realizowane w godzinach, które pokrywały się z zajęciami szkolnymi. To stanowiło problem dla członków Centrum, którzy nie posiadali nienormowanego czasu pracy, utrudniając równocześnie bezpośrednią pracę z uczniami.

Na drodze realizacji projektu stanęły także decyzje instytucji zewnętrznych. Negatywna opinia Rady Pedagogicznej jednej ze szkół dotycząca przystąpienia do realizacji projektu, a także późniejsze postawienie tej szkoły w stan likwidacji, utrudniały prawidłowe przeprowadzanie działań.

Dodatkowo nauczyciele i koordynatorzy wyrażali obawy o jakość edukacji włączającej z powodu dużej liczby uczniów w klasach ogólnodostępnych i integracyjnych. Istniała również potrzeba organizacji specjalistycznych terapii, które jednak nie mogły być realizowane z powodu braku odpowiednich sal terapeutycznych.

Kolejnym problemem było skumulowanie działań w jednym miesiącu. Intensywność tych działań pokrywała się z równie ważnym okresem przygotowań do nowego roku szkolnego, co generowało dodatkowe obciążenie dla zespołu.

W późniejszym czasie doszło do rezygnacji dwóch koordynatorek w placówkach ogólnodostępnych, co niewątpliwie wpłynęło na organizację i kontynuację projektu. Te nieprzewidziane zmiany wymagały od całego zespołu dodatkowej adaptacji i reorganizacji.

SCWEW Kalisz

Podczas realizacji projektu SCWEW w Kaliszu, napotkano na kilka wyzwań. Jednym z nich były problemy związane z harmonogramem prac. Ze względu na obowiązki zawodowe nauczycieli realizujących zajęcia modelowe trudno było znaleźć przestrzeń w planie pracy, by sprostać możliwościom placówki projektowej. Dyrektor placówki, w której odbywały się zajęcia, nie zawsze miał możliwość organizacyjną, aby w zajęciach mogli uczestniczyć inni nauczyciele. Nauczyciel realizujący zajęcia modelowe również nie zawsze miał możliwość techniczno-organizacyjną do zrobienia zdjęć z zajęć.

Kolejnym problemem były trudności techniczne, na które zespół nie miał wpływu. Te problemy były związane z realizacją działań doradczo-szkoleniowych, które odbywały się w formie on-line. Brak możliwości wygenerowania kilku list obecności uniemożliwiło przedłożenie do sprawozdania niezbędnych dokumentów. Dodatkowo intensywność działań na przetomie dwóch miesięcy przy uwzględnieniu planów szkoły powodowała kumulowanie się działań do realizacji w tym samym czasie w dwóch placówkach projektowych.

Tworzenie harmonogramu konsultacji również stanowiło duże wyzwanie. Ograniczenia czasowe placówek oraz trudności w uwzględnieniu planów lekcji klas, nauczycieli i harmonogramów działań, które dyrektor każdej placówki planuje na rok szkolny, były przeszkodą w tworzeniu efektywnego harmonogramu.

W trakcie realizacji konsultacji okazało się, że jest bardzo duże zainteresowanie rodziców. To spowodowało problem z realizacją konsultacji z wszystkimi zainteresowanymi w czasie

jednego spotkania. Wspomniano również o problemach z zamówieniem sprzętu. Zmiana cen oraz brak dostępności niektórych pomocy spowodowały wydłużenie czasu uruchomienia wypożyczalni.

Pandemia COVID-19 również wpłynęła na realizację projektu. W czterech szkołach pojawiła się duża zachorowalność pracowników, co skutkowało decyzją dyrektorów o przejściu na zdalne nauczanie, uniemożliwiając przeprowadzenie spotkań w formie stacjonarnej.

SCWEW Sieradz

Podczas realizacji projektu SCWEW napotkano kilka problemów, choć w większości przypadków nie zauważono istotnych trudności.

Jednym z najważniejszych wyzwań była rezygnacja eksperta z pracy w SCWEW, co zmusiło organizację do poszukiwania i wprowadzenia nowego członka zespołu. Taka sytuacja zawsze wprowadza pewien stopień niepewności i może wpłynąć na ciągłość prac.

Kolejnym problemem było konieczność przesunięcia jednego z celów – uruchomienie wypożyczalni. Takie przesunięcia mogą generować dodatkowe trudności związane z koordynacją działań oraz wymagać zmiany strategii realizacji projektu.

Ponadto organizacja musiała zmierzyć się z wycofaniem się ze współpracy jednego z partnerów. Przewidziana wstępnie współpraca nie doszła do skutku, co mogło skomplikować realizację niektórych elementów projektu.

Spis tabel

Tabela 1. Liczby i typy ogólnodostępnych przedszkoli i szkół, z którymi współpracują poszczególne SCWEW.	16
Tabela 2. Ocena przydatności współpracy ze SCWEW na akceptację działań zwiększających otwarcie na różnorodność i inkluzywność przedszkola/szkoły ogólnodostępnej.	27
Tabela 3. Czy sposób organizacji pracy SCWEW sprzyja realizacji wyznaczonych zadań?	35
Tabela 4. Ocena adekwatności poszczególnych działań do potrzeb odbiorców (ocena na skali od 1 - najniżej do 5 - najwyżej).	53
Tabela 5. Bariery/czynniki utrudniające dostęp do edukacji wśród grup zróżnicowanych.	64
Tabela 6. Kto powinien podejmować działania mające na celu zmniejszenie barier utrudniających dostęp do edukacji wśród grup zróżnicowanych?	65
Tabela 7. Jak często powinna być możliwość finansowania wypożyczalni w kontekście zabezpieczenia środków na zakup sprzętu?	71
Tabela 8. Jak często należy weryfikować diagnozowanie potrzeb szkół w zakresie sprzętu?	71

